

การพัฒนา **คลังความรู้** เรื่อง

ผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือ

ของประเทศไทยด้วยการใช้ **สื่อมัลติมีเดีย** เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Knowledge Base Development of Native Fabrics
in Northern Thailand Using by Multimedia for Long Life Learning

ประพาฬกรณ์ อีรมงคล

อัสชา หัตถยานานนท์

อัครมิตเดชเดชา ปานท่าไข่

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณรายจ่าย

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2562

คณะเทคโนโลยีวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

การพัฒนาคัลงความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของ
ประเทศไทยด้วย การใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Knowledge Base Development of Native Fabrics in Northern Thailand

Using by Multimedia for Long Life Learning

ประพาฬภรณ์ อีรมงคล
อัสชา หัตถยานานนท์
อัสคมเดชเดชา ปานท่าไข

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณรายจ่าย

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๒

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัย เรื่องการพัฒนาคล้งความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเรียบเรียงและรวบรวมข้อมูล ผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย พัฒนาคล้งความรู้ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเรื่องผ้าพื้นเมือง ภาคเหนือของประเทศไทยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และถ่ายทอดองค์ความรู้และเผยแพร่คล้งความรู้ เรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่ชุมชน โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมองค์ความรู้ในชั้นปฐมภูมิอันเกิดจากรากความรู้ของคณะผู้วิจัยที่มีความสนใจในงานผ้าทอพื้นเมือง จึงดำเนินการเพิ่มเติมองค์ความรู้ต่อในชั้นทุติภูมิจากการทบทวนวรรณกรรม รวมทั้งจากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความสำคัญเชิงลึก การสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ที่เกี่ยวกับบริบทสังคม ชุมชน ผ้าทอพื้นเมือง ลักษณะผ้าทอ ชื่อของลวดลาย ชนิดของผ้า เทคนิคการทอ ของผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย 9 จังหวัด ประกอบกับศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากเอกสาร หนังสือ ตำรา และเอกสารทางอินเทอร์เน็ต จึงเรียบเรียงข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1. ขาดิพันธุ์ภาคเหนือของประเทศไทย 2.ผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย และ 3.กระบวนการทอและลวดลาย จากนั้นจึงพัฒนาคล้งความรู้ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถสรุปผลในรูปแบบการเขียนบรรยาย

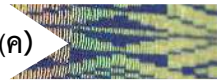
ผลการวิจัย พบว่า ขาดิพันธุ์ภาคเหนือของประเทศไทยในอดีตเป็นพื้นที่อาณาจักรล้านนา อยู่แถบพื้นที่สิบสองปันนา ก่อนย้ายถิ่นฐานมายังภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ ชาวไทลื้อ ชาวไทเขิน ชาวไทยวน ชาวไทใหญ่ ชาวเม็ง(มอญ) ชาวละวะ ตั้งหมู่บ้านกระจายอยู่ทั่วไปตามพื้นที่สูงในดินแดนล้านนา ได้แก่ กะเหรี่ยง (ปกาเกอญอ) เมียน(เย้า) ม้ง(แม้ว) อาข่า(อิก้อ) ลาหู่(มเซอ) ลีซอ นอกจากนี้ยังมีชนบางกลุ่มที่อยู่ในบริเวณชายขอบของล้านนา ได้แก่ ขมุ มลาบรี(ตองเหลือง) ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร ปลูกพืชไร่สำหรับเลี้ยงชีพ และปลูกฝ้ายไว้สำหรับทอผ้าไว้ใช้เอง ซึ่งแต่ละขาดิพันธุ์ก็มีรูปแบบที่ต่างกันอย่างมีเอกลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชิ่นที่ใช้กัน มีพื้นฐานเดียวกันคือ มีหัวชิ่น ตัวชิ่น และปลายชิ่น แต่ในแต่ละส่วนนั้นจะทอไม่เหมือนกัน มีสีสันทันต่างกัน บางขาดิพันธุ์มีส่วนที่เรียกว่าเล็ก ซึ่งเป็นส่วนที่ผู้ทอมักทอเพื่อเก็บด้าย ส่วนการถ่ายทอดองค์ความรู้ จากการเรียบเรียงข้อมูลได้แล้ว คณะผู้วิจัยดำเนินการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมองค์ความรู้ และ แผ่นบันทึกเรื่อง “ผ้าทอพื้นเมือง” ประกอบด้วย วิถีทัศน์จากแหล่งความรู้ที่ลงพื้นที่ และ เอกสารแบบดิจิทัล เพื่อจัดส่งไปตามชุมชนที่คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ และผู้สนใจส่งข้อความมายังผู้วิจัย และเพื่อให้การถ่ายทอดองค์ความรู้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จึงจัดเสวนาวิชาการและนิทรรศการ ในหัวข้อ “ปฐมภูมิแห่งผ้าในอาณาจักรล้านนา” ขึ้นเพื่อเป็นสื่อกลางให้ผู้สนใจในเรื่อง “ผ้าทอพื้นเมืองในอาณาจักรล้านนา” ของประเทศไทย ได้เข้ารับฟังแลกเปลี่ยนความคิด ชมผ้าทอพื้นเมืองจากแหล่งความรู้ต่างๆจากที่ได้วิจัยมา พร้อมกันนี้ได้รับสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปด้วย จากการสอบถามในด้านความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมวิทยากรมีส่วนทำให้เกิดความน่าสนใจ สภาพการจัดงานทำให้เกิดความสนใจในเนื้อหาองค์ความรู้ที่นำมาจัดนิทรรศการ ภาพรวมของงานได้รับความพึงพอใจมากที่สุด

คำสำคัญ : คล้งความรู้ ผ้าทอพื้นเมือง ภาคเหนือ สื่อมัลติมีเดีย การเรียนรู้ตลอดชีวิต

ABSTRACT

This research is the development of the knowledge base on local textiles of northern Thailand by using multimedia for lifelong learning. The aim is to study, compile and gather information of local cloths in northern Thailand. Develop a knowledge base by using multimedia on the local textiles of northern Thailand for lifelong learning and transferring knowledge and disseminating the knowledge base on northern Thai fabric by using multimedia for lifelong learning to the community. The research team proceeded to gather primary knowledge from the roots of the researchers who are interested in the local woven fabric. Therefore, proceeding further knowledge in the upper reaches from literature reviews Including from field trips for data collection through in-depth interviews with important people Interviewing people who have knowledge about social context, community, local weaving characteristics, weaving characteristics, name of pattern, type of fabric, weaving technique of local textiles in northern Thailand in 9 provinces, as well as studying primary data from textbooks, textbooks and technical documents and in the internet. Thus, the research shown that into 3 parts which are 1. Ethnic groups of Northern Thailand 2. Local woven fabric in northern Thailand and 3. Woven process and pattern. After that, the knowledge library was developed by using multimedia on the local textiles of Northern Thailand for lifelong learning. This research can summarize the results in the form of a written description showing that the northern region of Thailand in the past was the Lanna Kingdom area. In the area of Xishuangbanna Before moving to the north of Thailand, including the Tai Lue, Tai Kheen, Thai people, Tai Yai people, Meng (Mon), Lua people, villages scattered throughout the highlands of the Lanna region, such as Karen (Pak Kahen M) Mien (Yao), Hmong (Meo), Akha (Akha), Lahu (Mso), Lisu. In addition, there are some groups in the Lanna fringe, such as Khmu Labri (Tong Lueang). Each ethnic group has its own unique style especially Common skirt Has the same basis, with the resin head, the resin body and the resin tip, but each part is not woven differently Have different colors Some ethnicities have a section called Lep which is the part that the weaver often weaves to keep the thread as for knowledge transfer. The research created a book "Local woven cloth" consists of videos from local knowledge sources and digital documents and to make the transfer of knowledge more complete Therefore held a forum and exhibition on the topic "primary fabric of Lanna Kingdom" as a medium for those interested in "Local woven fabrics in the Lanna Kingdom" of Thailand attended. Exchange ideas from various sources of knowledge from the research. While also receiving multimedia for lifelong learning from the inquiry regarding the satisfaction of the participants. The Keynote speakers are interesting and event condition caused the interest in the knowledge content that used to organize the exhibition. Overall, the work is most satisfied.

Keywords : Knowledge base, Local woven cloth, Northern region, Multimedia, Lifelong learning

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาคลังความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วย การใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถดำเนินการสำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความกรุณาของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติที่ได้ให้ความเห็นชอบสนับสนุนให้ผ่านการประเมินข้อเสนอวิจัย ทำให้คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ได้รับงบประมาณรายจ่าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2559

คณะผู้วิจัย ขอขอบพระคุณคณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ที่มอบโอกาสและทุนสนับสนุน การวิจัยนี้ แก่คณะผู้วิจัย บุคลากรทุกท่านในคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือและเป็นที่กำลังใจตลอดการทำวิจัย

คณะผู้วิจัย ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ทำให้การทำวิจัยนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ อาทิ รองศาสตราจารย์กนต์ พูนพิพัฒน์ อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการถ่ายภาพสร้างสรรค์ คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้เชี่ยวชาญด้านผ้าทอโบราณ และนักสะสมผ้าทอโบราณ ซึ่งมีประสบการณ์มานานกว่า 40 ปี ขอกราบขอบพระคุณ คุณดอกแก้ว ชีระโคตร แม่ครูผ้าไทลื้อ อาจารย์หทัยทิพย์ เชื้อสะอาด ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อวัดห้วยนกุ่มทอผ้าบ้านสบคำ วัดพระธาตุผาเงา บ้านไทลื้อ ลำดวนผ้าทอ อำเภอปัว จังหวัดน่าน กลุ่มผ้าทอละว้าและกลุ่มทอผ้าชนเผ่าบ้านห้วยหอม จังหวัดแม่ฮ่องสอน พิพิธภัณฑ์ผ้าขึ้นตินจก ไท-ยวน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองอีกมากมาย ที่ให้ความร่วมมือในการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและสละเวลาในการสอบถามเป็นอย่างดี คณะผู้วิจัยรู้สึกถึงความรัก ไมตรีจิตและความเอื้อเฟื้อ จากชุมชน

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ อาจารย์กนกกร อินต๊ะรัตน์ ที่อนุเคราะห์ผ้าขึ้นตินจก อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และอาจารย์ธงชัย สารากุล ที่อนุเคราะห์ผ้าขึ้นตินจก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ขอกราบขอบพระคุณ ดร. เกศทิพย์ กรี่เงิน อดีตหัวหน้าสาขาวิชาออกแบบแฟชั่นผ้าและเครื่องแต่งกาย ที่น่ารัก และคณาจารย์ทุกท่าน น้องนุ่นสำนักงานสาขา น้องเบนซ์ช่างภาพ น้องๆฝ่ายวิชาการและวิจัย น้าๆคนงาน ที่ให้ความช่วยเหลือในวันจัดงานเป็นอย่างดี ตลอดจนขอขอบคุณผู้ที่ให้ความช่วยเหลือความร่วมมือและให้ความอนุเคราะห์ทุกท่านที่ไม่ได้กล่าวไว้ในที่นี้ รวมถึงผู้เข้าชมนิทรรศการทุกท่านด้วย ที่ขาดไม่ได้ขอขอบคุณทีมผู้ร่วมวิจัยทุกท่านที่มุ่งมั่นทุ่มเทแรงใจ แรงกำลัง ความสามารถ และคอยร่วมแก้ไขทุกปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างทำการวิจัยอย่างตั้งใจและเต็มกำลังความสามารถ จนสามารถจัดทำเป็นผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ท้ายสุดคุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากงานวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้เป็นแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาคลังความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และใช้ประโยชน์จากงานวิจัยนี้เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งของผ้าพื้นเมือง ไม่ให้สูญหายตามกาลเวลา ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจด้านผ้าและการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมในภาพรวมอีกด้วย เป็นแนวคิดเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ผ้าทอพื้นเมืองให้กับชุมชนได้อีกทางหนึ่งด้วย

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ขออุทิศแก่คณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ บิดา มารดาที่เคารพรักยิ่ง ทีมวิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(ก)
กิตติกรรมประกาศ	(ค)
สารบัญ	(ง)
สารบัญแผนภูมิ	(ฉ)
สารบัญภาพ	(ช)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2 เอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับภาคเหนือของประเทศไทย	5
2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือ	6
2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับสื่อมัลติมีเดีย	10
บทที่ 3 วิธีดำเนินงาน	14
3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย	14
3.2 วิธีการ	15
3.3 การรวบรวมข้อมูล	24
3.4 สถานที่ทำการวิจัย	24
บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน	50
4.1 เพื่อเรียบเรียงและรวบรวมข้อมูลผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย	39
4.2 พัฒนาค้นหาความรู้ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	69
4.3 ถ่ายทอดองค์ความรู้และเผยแพร่คลังความรู้เรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	76
5.1 สรุปผล	76
5.2 ข้อเสนอแนะ	79
เอกสารอ้างอิง	80
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก หนังสือเรื่อง “ผ้าทอพื้นเมือง”	
ภาคผนวก ข สื่อประชาสัมพันธ์	
ประวัตินักวิจัย	

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

หน้า

3.1 กระบวนการดำเนินงานวิจัย

13

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
3.1 ตัวอย่างแผนการลงพื้นที่เก็บข้อมูล	38
4.1 ตัวอย่างผ้าไทลื้อ	45
4.2 ตัวอย่างผ้าจากแม่แจ่ม	47
4.3 ตัวอย่างผ้าไหมยกดอกลำพูน	48
4.4 ตัวอย่างผ้าทอตีนจกเมืองลอง	50
4.5 ตัวอย่างผ้าทอตีนจกเมืองลอง	51
4.6 การแต่งกายด้วยเสื้อหม้อฮ่อมของครูสลา	52
4.7 ขั้นตอนการผลิตผ้า	53
4.8 ตัวอย่างชิ้นพื้นเมืองน่าน	54
4.9 ตัวอย่างชิ้นพื้นเมืองน่าน	55
4.10 ตัวอย่างผ้าชิ้นเมืองลับแล	56
4.11 ตัวอย่างผ้าทอจังหวัดพะเยา	57
4.12 ตัวอย่างผ้าทอชิ้นตีนจกลำปาง	59
4.13 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ผ้าทอกระเหรี่ยงชาวปากะญอ	59
4.14 หนังสือเรื่อง “ผ้าทอพื้นเมือง”	69
4.15 สื่อมัลติมีเดียองค์ความรู้เรื่อง “ผ้าทอพื้นเมือง”	70
4.16 การทดสอบใช้สื่อมัลติมีเดียองค์ความรู้เรื่อง “ผ้าทอพื้นเมือง” ผ่านมือถือ	70
4.17 สื่อประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยการถ่ายทอดองค์ความรู้และเผยแพร่คลังความรู้เรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	71
4.18 อาจารย์ปิยธิดา สีหะวัฒนกุล ประธานในงานจัดนิทรรศการและเสวนาวิชาการเป็นเกียรติเปิดงานและชมนิทรรศการ	72
4.19 กิจกรรมการลงทะเบียน และพิธีเปิดงาน	72
4.20 ภาพผู้เข้าร่วมโครงการ	73

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
4.21 พิธีกรและคณะผู้วิจัย	73
4.22 วิทยากรในงานเสวนาวิชาการ	73
4.23 ภาพกิจกรรมเสวนาวิชาการ หัวข้อ ปฐมภูมิแห่งผ้าในอาณาจักรล้านนา	74
4.24 ภาพกิจกรรมชมนิทรรศการ หัวข้อ ปฐมภูมิแห่งผ้าในอาณาจักรล้านนา	75

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่สนับสนุนการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ เท่าเทียมและทั่วถึง โดย(1) ปฏิรูประบบบริหารจัดการทางการศึกษา โดยปรับระบบบริหารจัดการการศึกษาใหม่เพื่อสร้างความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ (Accountability) (2) ปฏิรูประบบการคลังด้านการศึกษา เพื่อเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาโดยการจัดสรรงบประมาณตรงสู่ผู้เรียน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคเอกชนในการจัดการศึกษา ที่มีความสอดคล้องกับที่ประชุมคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา (นายกรัฐมนตรี) วันที่ 4 มกราคม 2560 ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของนโยบายและยุทธศาสตร์ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย พ.ศ. 2560 - 2564 ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ศึกษา วิจัย และส่งเสริมการเผยแพร่องค์ความรู้ ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยด้านงานสร้างสรรค์วิชาการ ทางศิลปะ และนวัตกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมให้มี และพัฒนาพื้นที่การแสดงศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย และแหล่งเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยที่สร้างคุณค่าทางจิตใจ สังคม และมูลค่าทางเศรษฐกิจ และยุทธศาสตร์ที่ 4 บูรณาการความร่วมมือเชิงรุกเพื่อพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยของทุกภาคส่วนทั้งในและต่างประเทศ

ดังนั้น การจัดทำคลังการศึกษาเป็นการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์เพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของทุกคนทุกระดับทางสังคมจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งไม่ว่าจะเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา การศึกษาระดับอุดมศึกษา และที่สำคัญการเรียนนอกระบบ ซึ่งมีหลายรูปแบบ อาทิ การเรียนผ่านหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน และ การเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งอย่างหลังในสังคมไทยสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกระดับชั้นและระดับการศึกษาเพราะทุกคนหากต้องการหาความรู้เพิ่มเติม การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งที่ทำได้ ฉะนั้น ในปัจจุบันจึงเกิดแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนแบบเรียนรู้ด้วยตนเองขึ้นมากมาย ภายในแหล่งเรียนรู้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ต่างๆ ที่บรรจุหรือเผยแพร่ในหลากหลายรูปแบบ เริ่มต้นตั้งแต่ หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ ใบปลิว หนังสือ นิตยสาร ล้วนแล้วแต่เป็นแหล่งความรู้ทั้งสิ้น ยิ่งในยุคสมัยปัจจุบันในโลกแห่งยุคดิจิทัล และกำลังก้าวสู่ประเทศไทย 4.0 การจัดทำคลังการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้เข้าถึงทุกพื้นที่ เข้าถึงคนทุกคน เพื่อให้สามารถเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมได้อย่างไร้ขีดจำกัด ไม่ว่าจะอยู่ส่วนใดของประเทศหรือของโลกก็สามารถเรียนรู้ได้อย่างไม่มีอุปสรรค สื่อมัลติมีเดียจึงเป็นสิ่งจำเป็นแห่งการเผยแพร่ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมไทยที่โดดเด่นและมีอยู่มากมาย อาทิ ศิลปะการแสดง ศิลปะการรำ ศิลปะการทอผ้า

วัฒนธรรมผ้าทอพื้นเมืองของไทยแต่ละภาคในประเทศไทย มีความเหมือนและความแตกต่างกันตามแต่ละพื้นที่ที่สามารถแบ่งได้ 5 ภาค คือ ผ้าทอภาคเหนือ ผ้าทอภาคกลาง ผ้าทอภาคตะวันตก ผ้าทอภาคตะวันออก และผ้าทอภาคใต้ ทั้งนี้ยังรวมถึงกลุ่มชนต่างๆ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ล้วนมีวิธีการเรียกผ้าทอพื้นเมืองที่แตกต่างกันตามแหล่งที่มาหรือแหล่งกำเนิดของผ้านั้นๆ ผ้าทอภาคเหนือนั้นได้รับคำนิยามว่าเป็นผ้าที่มีความงาม มีการผสมผสานและรังสรรค์อย่างมีเอกลักษณ์ อันแฝงไว้ระหว่างศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรมพื้นถิ่น และการไหลของอิทธิพลทางวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน ผ้าพื้นบ้านภาคเหนือที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นที่สุดคือ ผ้าไทยวน ผ้าไทลื้อ ผ้าของกลุ่มชนทั้งสอง ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม เครื่องนอน และเครื่องบูชาตามความเชื่อที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะผ้าซิ่น ผ้านุ่งผู้หญิงของกลุ่มไทยวนและไทลื้อมีส่วนประกอบคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ผ้าพื้นเมืองภาคเหนืออีกประเภทหนึ่ง คือ ผ้าทอมือกลุ่มน้อย เช่น ผ้าทอของชาวกะเหรี่ยง ไทใหญ่ และผ้าทอของชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น ม้ง เย้า มูเซอ ผ้าทอเหล่านี้จะมีรูปแบบและกรรมวิธีในการทอที่แตกต่างกันไปตามคตินิยมและชนบประเพณีที่สืบทอดกันมาในกลุ่มของตน เช่น ผ้ากะเหรี่ยง นิยมทอลายขวางเป็นชิ้นเล็กๆ สีแดงและดำ เมื่อนำมาทอเครื่องนุ่งห่มจะเย็บต่อกันจนมีขนาดตามความต้องการ ส่วนชาวไทญวนนั้นมีกรรมวิธีในการทอผ้าต่างออกไป ผ้าทอมักทอหน้าแคบ ตกแต่งเป็นลวดลายด้วยการปักประดับเครื่องเงิน ลูกปัด เพื่อเพิ่มสีสันให้งดงามยิ่งขึ้น

คณะผู้วิจัยจึงได้เห็นความสำคัญอย่างยิ่งของความหลากหลายในผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของไทย จึงเกิดแนวความคิดนำนวัตกรรมการผลิตสื่อมัลติมีเดียมาประยุกต์ใช้กับองค์ความรู้จากรากเหง้าแห่งบรรพชน เพื่อเกิดการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต การสืบทอด สืบสาน เผยแพร่และการอนุรักษ์วัฒนธรรมความเป็นไทยผ่านยุคสมัยผ่านเทคโนโลยี เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้มีแหล่งสืบค้นความรู้ และเกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ ที่สำคัญคือเพื่อให้เกิดการพัฒนาคลังความรู้ด้านผ้าทอพื้นเมืองสู่การเผยแพร่อย่างแท้จริง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาเรียบเรียงและรวบรวมข้อมูลผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย
- 1.2.2 พัฒนาค้นคลังความรู้ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 1.2.3 ถ่ายทอดองค์ความรู้และเผยแพร่คลังความรู้เรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่ชุมชน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาผ้าพื้นเมืองเฉพาะพื้นที่อาณาจักรล้านนา ซึ่งมีการใช้ภาษาถิ่นเป็นคำเมือง อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดภาคเหนือตอนบน จำนวน 9 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน และ จังหวัดอุตรดิตถ์

1.3.2 คลังความรู้ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียที่ใช้ในงานวิจัยนี้ คือ สื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ (E-MEDIA) แผ่นบันทึกข้อความ (CD-ROM)

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 เพื่อรวบรวมข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้โดยใช้นวัตกรรมทางสื่อให้เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน

1.4.2 เพื่ออนุรักษ์คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมด้านสิ่งทอและภูมิปัญญาผ้าไทย

1.4.3 เพื่อสืบสานกระบวนการความคิด วิธีการ จาการากเหง้าทางวัฒนธรรมและภูมิบรรพชน

1.4.4 สามารถนำข้อมูลไปประชาสัมพันธ์เชิงรุกทางด้านภูมิปัญญาผ้าไทยไปเผยแพร่และใช้ประโยชน์กับบุคคลที่สนใจอย่างเป็นรูปธรรม

1.4.5 เพื่อต่อยอดองค์ความรู้ ให้มีศักยภาพนำไปสู่การใช้ประโยชน์หรือสร้างมูลค่าเพิ่ม

1.4.6 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.4.6.1 คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

1.4.6.2 นักออกแบบผ้าและเครื่องแต่งกาย ตลอดจนนักออกแบบผลิตภัณฑ์

1.4.6.3 หน่วยงานที่นำไปใช้ประโยชน์ ชุมชน นักวิจัย และหน่วยงานต่างๆ

1.4.7 นักออกแบบผ้าและเครื่องแต่งกาย ตลอดจนนักออกแบบผลิตภัณฑ์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการพัฒนาค้นคว้าความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลและเอกสาร ตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับภาคเหนือของประเทศไทย

2.1.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ภาคเหนือ

2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือ

2.2.1 ความหมายของผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือ

2.2.2 การทอผ้าแบบพื้นบ้านพื้นเมือง

2.2.3 องค์ประกอบของผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือ

2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับสื่อมัลติมีเดีย

2.3.1 ความหมายของสื่อมัลติมีเดีย

2.3.2 ประเภทของสื่อมัลติมีเดีย

2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับภาคเหนือของประเทศไทย

2.1.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ภาคเหนือ

ภาคเหนือ เป็นภูมิภาคที่อยู่ด้านบนสุดของไทย มีลักษณะภูมิประเทศอันประกอบไปด้วยเทือกเขาสลับซับซ้อน ที่ต่อเนื่องมาจากทิวเขาฉานโยมาในประเทศพม่า และประเทศลาว ภาคเหนือมีภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้าสะวันนาเหมือนกับพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ การที่มีระดับน้ำทะเลสูงและมีเส้นละติจูดอยู่ตอนบนทำให้สภาพอากาศของภาคเหนือเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลอย่างเห็นได้ชัด เช่น มีฤดูหนาวที่หนาวเย็นกว่าภูมิภาคอื่น ๆ ทางด้านประวัติศาสตร์ของภาคเหนือมีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับอาณาจักรล้านนา

ภูมิประเทศของภาคเหนือเต็มไปด้วยเทือกเขาน้อยใหญ่สลับซับซ้อน และมีพื้นที่สำคัญของประเทศหลายจุด เช่น พื้นที่ทางด้านตะวันตกสุดของประเทศที่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่ทางด้านเหนือสุดของประเทศที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จุดสูงสุดของประเทศที่ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ ภาคเหนือยังเป็นพื้นที่แรกของประเทศที่แม่น้ำโขงไหลผ่าน ซึ่งจุดแรกที่แม่น้ำโขงไหลผ่านประเทศไทยอยู่บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ภาคเหนือมีพื้นที่รวมทั้งหมด 93,690.85 ตร.กม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.06 ของพื้นที่บนผิวโลก และหากเทียบจากขนาดพื้นที่แล้ว ภาคเหนือจะมีขนาดพื้นที่ใกล้เคียงกับประเทศฮังการีมากที่สุด และมีขนาดเล็กกว่าประเทศเกาหลีใต้เล็กน้อย เขตแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้านและภูมิภาคอื่น ๆ ของภาคเหนือ เรียงตามเข็มนาฬิกา ได้แก่ ทิศตะวันตกและทิศเหนือติดกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า ทิศเหนือและทิศตะวันออกติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศใต้ติดกับภาคกลาง (พิษณุโลก สุโขทัย) และภาคตะวันตก (ตาก) ตามประวัติศาสตร์ บริเวณพื้นที่ภาคเหนือ แต่เดิมเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านนา ซึ่งสถาปนาอาณาจักรขึ้นมาในปีพุทธศักราช 1835 โดยพญามังราย และสถาปนาเมืองหลวงอย่างเป็นทางการในปีพุทธศักราช 1839 ในชื่อทพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ อาณาจักรล้านนาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 1835 เกิดจากการยุบรวมกันของอาณาจักรในช่วงยุคก่อนหน้า คือ หริภุญไชย เชียงแสน และ หริภุญชัย

การจัดแบ่งภูมิภาคตามคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แบ่งภาคเหนือประกอบด้วย 17 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดตาก จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดแพร่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดสุโขทัย จังหวัดอุดรธานี จังหวัดอุทัยธานี

2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือ

2.2.1 ความหมายของผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือ

ผ้าทอพื้นเมือง ผ้าทอด้วยกี่หรือหูกพื้นบ้าน ตามกรรมวิธีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ มักทอด้วยฝ้ายหรือไหม ผ้าพื้นบ้านหรือผ้าทอมือมีกรรมวิธีการทอต่าง ๆ กัน เช่น ทอเรียบๆ ไม่มีลาย เรียกผ้าพื้นทอเป็นลวดลายเรียก ผ้ายก ทอเป็นลวดลายด้วยการจก เรียก ผ้าจก ผ้าทอเป็นลวดลายโดยการขีดเรียก ผ้าขีด ทอเป็นลวดลายด้วยการมัดย้อม เรียก ผ้ามัดหมี่ เป็นต้น ผ้าพื้นบ้านของไทยในภาคต่างๆ มีกรรมวิธีการย้อม การทอสอดคล้องกับชนบประเพณี และวิถีชีวิตของแต่ละกลุ่มชน ซึ่งมีรูปแบบและการใช้สอยต่าง ๆ กัน เช่น ผ้าซิ่น ผ้าเปียง ผ้าหมี่ ผ้าปูที่นอน ผ้าขาวม้า ย่อม และ ตุ้ง เป็นต้น (http://wisdom-weaving.blogspot.com/2012/01/blog-post_5234.html) ผ้าทอที่แบ่งตามเทคนิคการตกแต่งลายผ้า

2.2.2 การทอผ้าแบบพื้นบ้านพื้นเมือง

ในปัจจุบันการทอผ้าพื้นบ้านพื้นเมืองหลายแห่งยังทอลวดลายสัญลักษณ์ดั้งเดิม โดยเฉพาะในชุมชน ที่มีเชื้อสายชาติพันธุ์บางกลุ่มที่กระจายตัวกันอยู่ในภาคต่างๆ ของประเทศไทย ศิลปะการทอผ้าของกลุ่มชนเหล่านี้ จึงนับว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มอยู่จนถึงทุกวันนี้ หากจะแบ่งผ้าพื้นเมืองของกลุ่มชนเหล่านี้ ตามภาคต่างๆ เพื่อให้ เห็นภาพชัดเจนขึ้น ก็อาจจะแบ่งคร่าวๆ ได้ดังนี้

การทอผ้าในภาคเหนือแถบล้านนาไทย (จังหวัดเชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน) โดยเฉพาะในกลุ่มชาวไทยโยนก หรือไทยยวน และชาวไทยลื้อ ซึ่งเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของล้านนาไทย มีความเชื่อเรื่องการตั้งถิ่นฐาน ในสภาพแวดล้อมที่เป็นภูเขา และมีทางน้ำไหล ผู้หญิงไทยยวน และไทยลื้อ ในปัจจุบันนี้ ยังรักษาวัฒนธรรมการทอผ้า ในรูปแบบ และลวดลายที่สืบทอดกันมา โดยเฉพาะการทอขึ้นตีนจก ผ้าขีด และผ้าที่ใช้เทคนิค "เกาะ" เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ไม่ใช่กลุ่มที่พูดภาษาตระกูลไทอาศัยอยู่ในแถบภาคเหนือบริเวณล้านนาไทย เช่น ลื้อ ลัวะ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ มอญ และไทยภูเขาเผ่าต่างๆ เช่น แม้ว มูเซอ อีเก้อ เย้า ลีซอ เป็นต้น ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ต่างก็มีวัฒนธรรมการทอผ้าซึ่งส่วนใหญ่เป็นผ้าฝ้าย และตกแต่งเป็นลวดลายสัญลักษณ์ที่แสดงเอกลักษณ์เผ่าพันธุ์ของกลุ่มชนของตนเองทั้งสิ้น

การทอผ้าไหมยกดอก และการทอชิ้นไหม ต่อตีนจก ยกตีนเงินตีนทองนั้น รู้จักกันในหมู่
เจ้านายชั้นสูงในภาคเหนือ ซึ่งได้ฝึกอบรมให้หญิงชาวบ้านตามหมู่บ้านหลายแห่ง เช่น ในจังหวัดเชียงใหม่
และลำพูน รู้จักทอ จนทำกันเป็นอุตสาหกรรมในหมู่บ้านหลายแห่ง จนถึงทุกวันนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าผ้าที่
ทอโดยกลุ่มชนต่างๆ ในภาคเหนือนี้ ต่างกลุ่มต่างก็มีเอกลักษณ์ของตนเอง จนผู้ที่คุ้นเคย ก็สามารถจะ
แยกออก และชี้ให้เห็นความแตกต่างจากกันได้ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ ๒๑ เรื่องที่ ๓
ศิลปะการทอผ้าไทย ศิลปะการทอผ้าพื้นเมืองของไทยในปัจจุบัน)

2.2.2.2 ผ้าไทยภาคเหนือ ผ้าที่ทอในบริเวณภาคเหนือหรือล้านนา ปัจจุบันคือบริเวณ
ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน จนถึง
ดินแดนบางส่วนของประเทศพม่า ประเทศจีน และประเทศลาว ดินแดนในบริเวณล้านนาประกอบด้วย
เนินเขาและที่ราบ หรือที่เรียกว่า บริเวณเชิงเขาหิมาลัย ประกอบด้วยขุนนางทางตะวันตกของประเทศ
จีน ราชอาณาจักรของประเทศพม่า หลวงพระบาง เวียงจันทน์ ในประเทศลาว และบริเวณภาคเหนือตอนบนใน
ปัจจุบัน ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา บริเวณดังกล่าวนี้เป็นถิ่นที่อยู่ของประชากรหลายชาติพันธุ์ แต่ละกลุ่ม
ชาติพันธุ์ต่างก็มีการจัดองค์กรทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง มีความเชื่อทางศาสนา มีวัฒนธรรมและ
สังคมเป็นของตัวเอง บริเวณภาคเหนือประกอบด้วยเนินเขาและที่ราบคล้ายอ่างที่อุดมสมบูรณ์และ
เหมาะสมกับคตินิยมในการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนไท-ลาวมาแต่โบราณ โดยเฉพาะชาวโยนกหรือชาวไทย
วน ชนกลุ่มใหญ่ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน ให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมที่เป็นภูเขา ทางน้ำ
ไหล และการเลือกทิศทางซึ่งเป็นคติความเชื่อที่สืบทอดกันมาแต่สมัยพญามังราย ความเชื่อนี้อาจได้รับ
อิทธิพลมาจากจีนยุคแรกๆ ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานในสภาพแวดล้อมที่เป็นเขาล้อมและมีธารน้ำ
ไหลนี้ ยังปรากฏในกลุ่มชนไทยวนหลายกลุ่มที่เคลื่อนย้ายไปยังภูมิภาคอื่นด้วย ในบริเวณนี้มีความเชื่อ
กันว่าเป็นที่อยู่ของมนุษย์เผ่าพันธุ์ต่างๆ มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงสมัยที่ชาวไทยวน ไทลื้อ
และลาว เข้ามาตั้งถิ่นฐานเมื่อราว พ.ศ. ๑๖๐๐ โดยมาเป็นกลุ่มเล็กๆ ก่อน แล้วขยายตัวขึ้นเป็นลำดับ
ผู้คนเหล่านี้เข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณทิศเหนือของเมืองลำพูน คนไท-ลาวเข้ามาอาศัยรวมกันเป็นหมู่บ้าน
ใหญ่หลายๆ หมู่บ้าน มีผู้นำกษัตริย์เป็นประมุขร่วมกัน ดินแดนนี้อาจจะเป็นที่อยู่ของมอญและลัวะมา
ก่อนที่จะคนไท-ลาวจะเข้ามาตั้งถิ่นฐาน

กลุ่มคนไท-ลาว ตามตำนานเรียกว่า ลาว ที่สืบเชื้อสายมาจากพญาลวจักรหรือ
ลาวจก ซึ่งเป็นกษัตริย์ของราชวงศ์ลาว และกษัตริย์ที่สืบทอดมาล้วนเป็นเชื้อสายจากลาวจกทั้งสิ้น จึงใช้คำ

นำหน้าพระนามว่าลาวเสมอ เช่นเรียกว่า พญาลาวครองเมืองเชียงลาวหรือเมืองลาว พญาลาวเจืองหรือขุนเจือง (มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในประเทศลาวและภาคอีสานของไทย) จนถึงพญามังราย ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์มังรายก็สืบเชื้อสายมาจากลาวจริง ต่อมาคำว่า “ลาว” และ “เมืองลาว” ค่อยๆ เลิกใช้ไปตามตำนานเมืองเชียงใหม่ ปรากฏว่าพญามังราย กษัตริย์พระองค์แรกที่ไม่ใช้คำว่า “ลาว” นำหน้าพระนามเรียกว่า พญามังราย แต่บางครั้งเรียกว่า พญาลาว พระบิดาของพญามังรายทรงพระนามว่า พญาเม็ง หรือลาวเม็ง ส่วนเมืองลาวนั้นต่อมาเรียกว่า โยนรภูมิจึงหรือโยนก เรียกประชาชนว่า โยน-ยวน-ยูน หลังจากสร้างเมืองเชียงใหม่แล้ว เรียกดินแดนเชียงใหม่ ลำพูนว่า พิงครภูมิจึง และเรียกคนไทยในพิงครภูมิจึงว่า ยวน ส่วนคำว่า “ลาว” นั้น ปัจจุบันใช้เรียกประชาชนในประเทศลาว และใช้เรียกคนไทยกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในภาคอีสานที่มีเชื้อสายลาวเท่านั้น

กลุ่มคนไทยวนในอดีตมีวัฒนธรรมการใช้ผ้าเป็นของตนเอง ตั้งแต่การทอ การสร้างลวดลาย จนถึงการนุ่งห่ม เช่น ผู้ชายจะนุ่งหยักถึงโคนขาเพื่ออวดลายสักตั้งแต่เหนือเข้าขึ้นไปจนถึงโคนขา ไม่สวมเสื้อแต่มีผ้าห้อยไหล่ ขนชั้นสูงจะสวมเสื้อ มีผ้าพันเอง ผู้หญิงนุ่งซิ่นลายขวางลำตัว มีเชิงเป็นลวดลาย ไม่สวมเสื้อแต่มีผ้ารัดอก มักเกล้าผมมวยไว้กลางศีรษะแล้วปักปิ่นหรือเสียบดอกไม้ การแต่งกายเช่นนี้ยังปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังวิหารหลายแห่ง เช่น จิตรกรรมฝาผนังวิหารลายคำ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตำบลพระสิงห์ เขียนเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๖ จิตรกรรมฝาผนังวิหารวัดบวกครกหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เขียนเมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕

2.2.3 องค์ประกอบของผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือ

ผ้าพื้นบ้านภาคเหนือที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นที่สุดคือ ผ้าไทยวน ผ้าไทลื้อ ผ้าของกลุ่มชนทั้งสอง ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม เครื่องนอน และเครื่องบูชาตามความเชื่อที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะผ้าซิ่น ผ้านุ่งผู้หญิงของกลุ่มไทยวนและไทลื้อมีส่วนประกอบคล้ายคลึงกัน แบ่งเป็น ๓ ส่วน ได้แก่

- หัวซิ่น ส่วนที่อยู่ติดกับเอว มักใช้ผ้าพื้นสีขาว สีแดง หรือสีดำต่อกับตัวซิ่น เพื่อให้ซิ่นยาวพอดีกับความสูงของผู้นุ่ง และช่วยให้ใช้ได้คงทน เพราะเป็นชายพกต้องขมวดเหน็บเอวบ่อยๆ
- ตัวซิ่น ส่วนกลางของซิ่น กว้างตามความกว้างของพื้ม ทำให้ลายผ้าขวางลำตัวมักทอเป็นริ้วๆ มีสีต่างๆ กัน เช่น ริ้วเหลืองพื้นดำ หรือทอายเป็นตาสี่เหลี่ยมหรือทอเป็นลายเล็กๆ

- ตีนซิ่น ส่วนล่างสุด อาจเป็นสีแดง สีดำ หรือทอลายจกเรียก ซิ่นตีนจก ชาวไทวนนิยมทอตีนจกแคบ เช่น ซิ่นตีนจกแม่แจ่ม บริเวณอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มักทอลายสีเหลี่ยมข้าวหลามตัดอยู่ตรงกลาง เชิงล่างสุดเป็นสีแดง ซิ่นตีนจกของคหบดีหรือเจ้านายมักสอดดินเงินหรือดินทองให้สวยงามยิ่งขึ้น

2.2.3.1 การนุ่งซิ่นและห่มสไบเป็นการแต่งกายที่แพร่หลายในกลุ่มผู้หญิงชาวเหนือแทบทุกกลุ่ม แต่รูปแบบของซิ่นจะแตกต่างกันตามคตินิยมของแต่ละกลุ่ม เช่น ชาวไทลื้อในบริเวณจังหวัดเชียงราย พะเยา และน่าน โดยเฉพาะกลุ่มไทลื้อ จังหวัดน่าน มีแบบแผนการทอผ้าซิ่นและการสร้างลวดลายที่สำคัญ ๓ ประเภท คือ

1) ลายล้วงหรือเกาะ คือ การสร้างลายด้วยวิธีล้วงด้วยมือ คือใช้เส้นด้ายสีต่างๆ สอดลงไป在线ด้ายยืนตามจังหวะที่กำหนดให้เป็นลายคล้ายการสานขัด จากนั้นจะใช้พื้กระแทกเส้นด้ายให้สนิทเป็นเนื้อเดียวกัน ผ้าลายล้วงที่มีชื่อเสียงคือ ผ้าลายน้ำไหล หรือ ผ้าลายน้ำไหลเมืองน่าน ซึ่งเกิดจากการล้วงให้ลายต่อกันเป็นทางยาว เว้นระยะเป็นช่วงๆ คล้ายคลื่น นอกจากผ้าลายล้วงยังมีลายอื่นๆ ที่เรียกชื่อตามลักษณะลาย เช่น ลายใบมิต หรือลายมิตโกน เป็นลายที่เกิดจากการล้วงสอดสีด้ายหลายๆ สีให้ห่างกันเป็นช่วงๆ เหมือนใบมิตบางๆ ลายจรวดมีลักษณะคล้ายจรวดกำลังพุ่ง ลายน้ำไหลสายรุ้งเป็นลายที่พัฒนามาจากลายน้ำไหลโดยค้นด้วยการสอดสี ลายไล่ปลา เป็นลายที่มีหลายสีคล้ายสีรุ้ง แล้วค้นด้วยการเก็บมุขชนิดต่างๆ เช่น มุขลายดอกหมาก มุขข้าวสาลี ลายกำปุงหรือลายแมงมุม พัฒนาจากการนำลายน้ำไหลมาต่อกันตรงกลาง เติมลายเล็กๆ โดยรอบเป็นขาค่ายแมงมุม ต่อมาพัฒนาเป็นลายอื่นๆ ได้อีกมาก เช่น ลายดอกไม้ ลายปู ลวดลายที่เกิดขึ้นนี้ล้วนมาจากกรรมวิธีในการล้วงทั้งสิ้น หากแต่ละลายจะดัดแปลงปสมกับกรรมวิธีอื่นเพื่อให้ได้ลวดลายที่ต่างกันอย่างออกไป

2) ลายเก็บมุข คือ การสร้างลวดลายด้วยการทอคล้ายกับการเก็บขิดของอีสาน ไม่ได้ล้วงด้วยมือ แต่จะเก็บลายด้วยไม้ไผ่เหลากลมปลายไม่แหลม เมื่อเก็บลายเสร็จแล้วจะสอดเส้นด้ายด้วยไม้เก็บลายชนิดต่างๆ ตามแม่ลายที่จะเก็บ ลายชนิดนี้เรียกชื่อต่างกันไปตามความนิยมท้องถิ่น

3) ลายคาดก่าน หรือ มัดก่าน คือการสร้างลวดลายที่ใช้กรรมวิธี เช่นเดียวกับลายมัดหมี่ การคาด (มัด) ก่อนย้อมจะเป็นตัวกำหนดขนาดของลาย คล้ายลายมัดหมี่ ลายคาดก่านมักประดิษฐ์เป็นลวดลายเล็กๆ ไม่พัฒนาลวดลายเหมือนลายน้ำไหล

ปัจจุบันการทอผ้าพื้นบ้านในภาคเหนือยังทอกันอยู่ในหลายท้องถิ่น เช่น ในบริเวณอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน อำเภอสันกำแพง อำเภอแม่แตง อำเภอแม่สาย อำเภอฮอด อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และในหลายอำเภอของจังหวัดลำปาง โดยเฉพาะผ้าฝ้ายทอมือของบ้านไร่ไผ่งาม ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาจากกรรมวิธีพื้นบ้านโบราณหลายอย่าง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มทอผ้าอีกหลายกลุ่มกระจายอยู่หลายจังหวัด เช่น กลุ่มทอผ้าอำเภอลอง จังหวัดแพร่ กลุ่มทอผ้าไทลื้อ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ผ้าพื้นเมืองภาคเหนืออีกประเภทหนึ่ง คือ ผ้าทอมือกลุ่มน้อย เช่น ผ้าทอของชาวกะเหรี่ยง ไทใหญ่ และผ้าทอของชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น ม้ง เย้า มูเซอ ผ้าทอเหล่านี้จะมีรูปแบบและกรรมวิธีในการทอที่แตกต่างกันไป ตามคตินิยมและชนบประเพณีที่สืบทอดกันมาในกลุ่มของตน เช่น ผ้ากะเหรี่ยง นิยมทอลายขวางเป็นชิ้นเล็กๆ สีแดงและดำ เมื่อนำมาทอเครื่องนุ่งห่มจะเย็บต่อกันจนมีขนาดตามความต้องการ ส่วนชาวไทยภูเขาเหล่านั้นมีกรรมวิธีในการทอผ้าต่างออกไป มักหน้าแคบ ตกแต่งเป็นลวดลายด้วยการปัก ประดับเครื่องเงิน ลูกปัด เพื่อเพิ่มสีสันให้งดงามยิ่งขึ้น

2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับสื่อมัลติมีเดีย

2.3.1 ความหมายของสื่อมัลติมีเดีย

สื่อมัลติมีเดีย มีผู้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

สื่อมัลติมีเดีย คือ ระบบสื่อสารข้อมูลข่าวสารหลายชนิด โดยผ่านสื่อทางคอมพิวเตอร์ซึ่งประกอบด้วย ข้อความ ฐานข้อมูล ตัวเลข กราฟิก ภาพเสียง และวีดิทัศน์ (Jeffcoate. 1995)

สื่อมัลติมีเดีย คือ การใช้คอมพิวเตอร์สื่อความหมายโดยการผสมผสานสื่อหลายชนิด เช่น ข้อความ กราฟ ภาพศิลป์ (Graphic Art) เสียง ภาพเคลื่อนไหว (Animation) และวีดิทัศน์ เป็นต้น ถ้าผู้ใช้สามารถควบคุมสื่อเหล่านี้ให้แสดงออกมาตามต้องการได้ ระบบนี้จะเรียกว่า มัลติมีเดียปฏิสัมพันธ์ (Interactive Multimedia) (Vaughan. 1993)

สื่อมัลติมีเดีย คือ โปรแกรมซอฟต์แวร์ที่อาศัยคอมพิวเตอร์เป็นสื่อในการนำเสนอ โปรแกรมประยุกต์ซึ่งรวมถึงการนำเสนอข้อความสีสรร ภาพกราฟิก (Graphic images) ภาพเคลื่อนไหว (Animation) เสียง (Sound) และภาพยนตร์วิดิทัศน์ (Full motion Video) ส่วนมัลติมีเดียปฏิสัมพันธ์

ดังนั้นจึงสามารถสรุปความหมายของสื่อมัลติมีเดียได้ว่า สื่อมัลติมีเดีย คือ การใช้คอมพิวเตอร์ร่วมกับโปรแกรมซอฟต์แวร์ในการสื่อความหมายโดยการผสมผสานสื่อหลายชนิด เช่น ข้อความ กราฟิก (Graphic) ภาพเคลื่อนไหว (Animation) เสียง (Sound) และวิดิทัศน์ (Video) เป็นต้น และถ้าผู้ใช้สามารถที่จะควบคุมสื่อให้นำเสนอออกมาตามต้องการได้จะเรียกว่า สื่อมัลติมีเดียปฏิสัมพันธ์ (Interactive Multimedia) การปฏิสัมพันธ์ของผู้ใช้สามารถจะกระทำได้โดยผ่านทาง คีย์บอร์ด (Keyboard) เมาส์ (Mouse) หรือตัวชี้ (Pointer) เป็นต้น การใช้สื่อมัลติมีเดียในลักษณะปฏิสัมพันธ์ก็เพื่อช่วยให้ผู้ใช้สามารถเรียนรู้หรือทำกิจกรรม รวมถึงดูสื่อต่างๆ ด้วยตนเองได้ สื่อต่างๆ ที่นำมารวมไว้ในสื่อมัลติมีเดีย เช่น ภาพ เสียง วิดิทัศน์ จะช่วยให้เกิดความหลากหลายในการใช้คอมพิวเตอร์อันเป็นเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในแนวทางใหม่ที่ทำให้การใช้คอมพิวเตอร์น่าสนใจ และสร้างความสนใจ เพิ่มความสนุกสนานในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น (ถาวร, 2010)

2.3.2 ประเภทของสื่อมัลติมีเดีย

ประเภทของมัลติมีเดีย

สื่อมัลติมีเดียเพื่อการศึกษา นั้น คือโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ออกแบบเพื่อใช้ในการเรียนการสอน โดยผู้ออกแบบ หรือกลุ่มผู้ผลิตโปรแกรม ได้บูรณาการเอาข้อมูลรูปแบบต่าง ๆ เช่น ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง วิดีโอ และข้อความ เข้าไปเป็นองค์ประกอบเพื่อการสื่อสาร และการให้ประสบการณ์ เพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพนั่นเอง บทบาทของสื่อมัลติมีเดียเพื่อศึกษามี 2 ประเภทดังนี้ 1.สื่อมัลติมีเดียเพื่อนำเสนอข้อมูล และ 2.สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2.3.2.1 สื่อมัลติมีเดียเพื่อนำเสนอข้อมูล นักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงที่สุดในกลุ่มนี้คือ สกินเนอร์ (B.F. Skinner) เชื่อว่า การเรียนรู้ของมนุษย์เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมภายนอก และเชื่อในทฤษฎีการวางเงื่อนไข โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า และการตอบสนอง การให้การเสริมแรง ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การเรียนรู้เกิดจากการที่มนุษย์ตอบสนองต่อสิ่งเร้า และพฤติกรรม การตอบสนองจะเข้มข้นขึ้นหากได้รับการเสริมแรงที่เหมาะสม เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ออกแบบเพื่อนำเสนอข้อมูลสื่อมัลติมีเดียเพื่อการศึกษา โดยใช้คอมพิวเตอร์ร่วมเป็นฐานในการนำเสนอข้อมูลด้วย เช่น ควบคุมการเสนอภาพสไลด์มัลติวิชั่น ควบคุมการนำเสนอในรูปแบบของวิดีโอเชิงโต้ตอบ

(Interactive Video) และเครื่องเล่นซีดี-รอม ให้เสนอภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว ตามเนื้อหาบทเรียน ที่ปรากฏอยู่บนจอคอมพิวเตอร์ ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปการสื่อสารทางเดียว

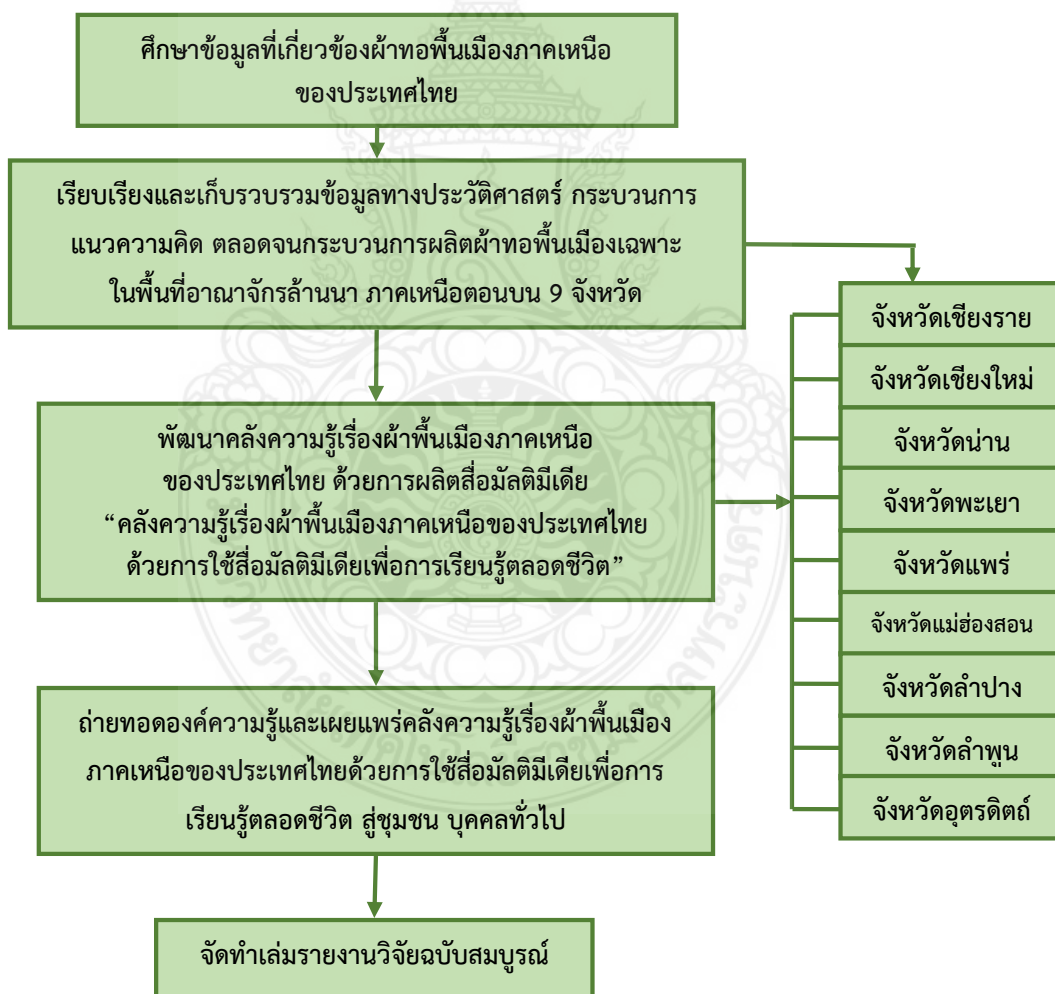
2.3.2.2 สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ออกแบบ โดยใช้คอมพิวเตอร์เป็นฐานในการผลิตแฟ้มสื่อมัลติมีเดียเพื่อการศึกษา และนำเสนอแฟ้มที่ผลิตแล้วแก่ผู้ ศึกษา ผู้ศึกษาก็เพียงแค่เปิดแฟ้มเพื่อเรียน หรือใช้งาน ตามที่โปรแกรมสำเร็จรูปกำหนดไว้ ก็จะได้เนื้อหา ลักษณะต่าง ๆ อย่างครบถ้วน โดยการนำเสนอข้อมูลของสื่อมัลติมีเดียนี้ จะเป็นไปในลักษณะสื่อ มัลติมีเดียเชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactive)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย เรื่องการพัฒนาลังความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากการศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนั้น ผู้วิจัยได้วางแผนการวิจัย เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับการประมวลผลข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ตามแผนภูมิที่ 3.1

แผนภูมิที่ 3.1 กระบวนการดำเนินงานวิจัย

3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาคลังความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วย การใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรียบเรียงและรวบรวมข้อมูลผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย พัฒนาค้นหาความรู้ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และถ่ายทอดองค์ความรู้และเผยแพร่คลังความรู้เรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่ชุมชน โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้

3.1.1 เครื่องมือที่ใช้ดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

3.1.1.1 แบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเจ้าของแหล่งข้อมูล

ตอนที่ 2 บริบทสังคม ชุมชน ผ้าทอพื้นเมือง ลักษณะผ้าทอ ชื่อของลวดลาย
ชนิดของผ้า เทคนิคการทอ

3.1.1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถกระทำได้ 3 ระดับ คือ 1) การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการคือการสัมภาษณ์ การนัดแนะ เวลา สถานที่แน่นอนไว้ก่อน 2) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการคือการสัมภาษณ์โดยการพบปะโดยส่วนตัว 3) การสัมภาษณ์แบบพูดคุยเป็นกันเอง คือ การพูดคุยกันธรรมดา การพูดคุยเป็นไปตามธรรมชาติ

3.1.1.3 อุปกรณ์บันทึกภาพ เสียง และผ้าทอพื้นเมืองของแต่ละจังหวัด

ภาพที่ 3.1 เครื่องมือที่ใช้ดำเนินการวิจัย

3.1.2 ผู้ใช้ข้อมูลคนสำคัญ ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ใช้ใน
ครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

3.1.2.1 กลุ่มผู้ผลิตผ้าทอพื้นเมือง

3.1.2.2 กลุ่มแม่ครู ปราชญ์ชาวบ้าน เอดทักคตา ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1.2.3 นักสะสมผ้าทอตั้งแต่อดีตจนถึงผ้าในปัจจุบัน

3.1.3 พื้นที่ศึกษา รวบรวม ข้อมูลผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยในอาณาจักรล้านนา
9 จังหวัด

3.2 วิธีการ

3.2.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาจาก บทความ
วารสาร สืบค้นข้อมูลจากInternet และงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้ในแง่มุมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.2.2 การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดย เก็บ
ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) การบันทึกเสียงของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยจะทำการขอ
อนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง เมื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่ขัดข้อง ผู้วิจัยจะได้บันทึกเสียงไว้ ทำให้สามารถเก็บ
รายละเอียดของข้อมูลได้มากขึ้น โดยไม่ต้องพะวงกับการจดบันทึกภายหลัง ทำให้การสนทนาเป็นไป
อย่างธรรมชาติ

3.2.3 ลงพื้นที่ จำนวน 9 จังหวัด เพื่อศึกษาเรียบเรียงและรวบรวมข้อมูลผ้าพื้นเมืองภาคเหนือ
ของประเทศไทย โดยใช้วิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

3.2.3.1 จังหวัดเชียงราย จำนวน 6 แห่ง

- 1) แม่ครูดอกแก้ว ชีระโคตร (ครูช่างศิลปหัตถกรรม ประจำปี 2557) ผู้
ก่อตั้งผ้าทอไต้ล้อ กลุ่มอาชีพทอผ้าบ้านศรีดอนชัย บ้านเลขที่ 16/1
หมู่ที่ 7 ตำบลศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย 57140
เว็บไซต์ : <https://www.facebook.com/แม่ครูดอกแก้วผ้าทอไต้ล้อ>

ภาพที่ 3.2 ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์แม่ครูดอกแก้ว ชีระโคตร

2) เอือนไทลื้อ 100 ปี หรือ เอือนเอื้องคำ

ที่อยู่: 17 ตำบล ศรีดอนชัย อำเภอ เชียงของ เชียงราย 57140

โทรศัพท์: 085 720 5192, 08 9560 1908

ภาพที่ 3.3 ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์เจ้าของเอือน แม่เล็ก และคุณสมชาย วงศ์ชัย

3) พิพิธภัณฑ์ลื้อลายคำ เจ้าของคือ คุณสุรียา วงศ์ชัย

47/1 หมู่ 14 ตำบลศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย 57140

โทรศัพท์ : 089-838-5724

เว็บไซต์ : <https://www.facebook.com/luelaikamchiangkong>

ภาพที่ 3.4 ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์ คุณสุรียา วงศ์ชัย

4) พิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนาเชียงใหม่ วัดพระธาตุผาเงา ตำบลเวียง อำเภอ
เชียงใหม่

ภาพที่ 3.5 พิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนาเชียงใหม่

5) แม่สุขาวดี ดิยะระ กลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านหาดบ้าย
เลขที่ ๓๑/๗ หมู่ ๑ ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย
เว็บไซต์ : <https://www.facebook.com/สุขาวดีผ้าทอไทลื้อ เชียงของ>

ภาพที่ 3.6 ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์ แม่ครูสุขาวดี

6) ศูนย์ทอผ้าไทลื้อริมโขง บ้านหาดบ้าย อำเภอเชียงแสน

ภาพที่ 3.7 ศูนย์ทอผ้าไทลื้อริมโขง บ้านหาดบ้าย

3.2.3.2 จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 แห่ง

1) กลุ่มหัตถกรรมผ้าตีนจกบ้านท้องฝาย

หมู่บ้านท้องฝาย หมู่ที่ 8 ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

การติดต่อ : กลุ่มหัตถกรรมผ้าตีนจกบ้านท้องฝาย 084 739 8378 , 086 043 5069

เว็บไซต์ : <https://www.facebook.com/ผ้าขึ้นตีนจก> ศูนย์หัตถกรรมบ้านท้องฝาย

ภาพที่ 3.8 ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มหัตถกรรมผ้าตีนจกบ้านท้องฝาย

3.2.3.3 จังหวัดพะเยา จำนวน 1 แห่ง

- 1) อาจารย์หทัยทิพย์ เชื้อสะอาด อาจารย์ผู้มีจิตอาสา
ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อวัดหย่วน ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ
190 หมู่ 3 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา 56110
โทรศัพท์ : 087-182-6731

ภาพที่ 3.9 อาจารย์หทัยทิพย์ เชื้อสะอาด ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อวัดหย่วน

3.2.3.4 จังหวัดน่าน จำนวน 1 แห่ง

- 1) ป้าหลอม กลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านเก็ด อำเภอบัว จังหวัดน่าน

ภาพที่ 3.10 ป้าหลอม

3.2.3.5 จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 2 แห่ง

- 1) นางสาวพิศ ฉายแสงดี กลุ่มผ้าทอละว้า ตำบลขุนแม่ลาน้อย อำเภอแม่ลาน้อย
49 ขุนแม่ลาน้อย หมู่ 1 ตำบลขุนแม่ลาน้อย อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัด
แม่ฮ่องสอน 58120

ภาพที่ 3.11 กลุ่มผ้าทอละว้า

- 2) นางมะลิวัลย์ นักรบ

กลุ่มทอผ้าชนแกะบ้านห้วยห้อม ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย
ที่อยู่: 15 ม.1 ต.ห้วยห้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน, 58120

ภาพที่ 3.12 กลุ่มทอผ้าชนแกะบ้านห้วยห้อม

3.2.3.6 จังหวัดลำปาง จำนวน 1 แห่ง

1) กลุ่มสตรีทอผ้าตีนจก นางจำเนียร ชมพู

109 หมู่ที่ 3 บ้านสบพลึง ตำบลบ้านโป่ง อำเภองาว

ภาพที่ 3.13 กลุ่มสตรีทอผ้าตีนจก แม่ครูดอกแก้ว ชีระโคตร

3.2.3.7 จังหวัดลำพูน จำนวน 1 แห่ง

1) กลุ่มสตรีทอผ้าตีนจก

4/5 แม่สารบ้านตอง ม.4 ต.เวียงยอง อ.เมือง จ.ลำพูน 51000

เว็บไซต์ : https://www.facebook.com/จรรยาผ้าฝ้าย_ผ้าไหม_ผ้าทอยกดอกลำพูน

by คุณจี้

ภาพที่ 3.14 คุณยายจรรยา สาคร

3.2.3.8 จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 2 แห่ง

- 1) ครูโจ จงจรรณ มະโนคำ พิพิธภัณฑสถานผ้าขึ้นดินจาก ไท-ยวน อำเภอลับแล
ที่ตั้ง 31 หมู่ที่ 4 ตำบล ชัยชุมพล อำเภอ ลับแล อุตรดิตถ์ 53130

ภาพที่ 3.15 จงจรรณ มະโนคำ

- 2) บ้านจก 200 ปี อาจารย์สมชาย ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เกี่ยวกับวิถีคนลับแล
อุตรดิตถ์ ลับแล 53130 087-2015369

ภาพที่ 3.16 อาจารย์สมชาย

3.2.3.9 จังหวัดแพร่ จำนวน 2 แห่ง

- 1) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโกลผ้าโบราณ ผู้ก่อตั้ง อาจารย์โกล พานิชพันธ์
นักสะสมผ้าโบราณชาวอำเภอเมือง

157/2 หมู่ 6 (ตรงข้ามโรงเรียนลองวิทยา) ตำบลห้วยอ้อ อำเภอเมือง
จังหวัดแพร่ 54150

โทรศัพท์ : 081-9520431

เว็บไซต์ : <https://www.facebook.com/1674129486204502>

ภาพที่ 3.17 อาจารย์โกล พานิชพันธ์

- 2) อาจารย์ช้าง ศักดิ์จิระ เวียงเก่า ปรมาจารย์ด้านผืนผ้าแห่งเมืองแพร่
เจ้าของร้านบายศรี

124/5 หมู่ 1 ตำบล เหมืองหม้อ อำเภอเมืองแพร่ แพร่ 54000

ภาพที่ 3.18 อาจารย์ศักดิ์จิระ เวียงเก่า

3.3 การรวบรวมข้อมูล

3.3.1 ดำเนินรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยทำสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในรูปแบบหนังสือ แผ่นบันทึกข้อมูล (CD) และ สื่อทางอินเทอร์เน็ต

3.3.2 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2562

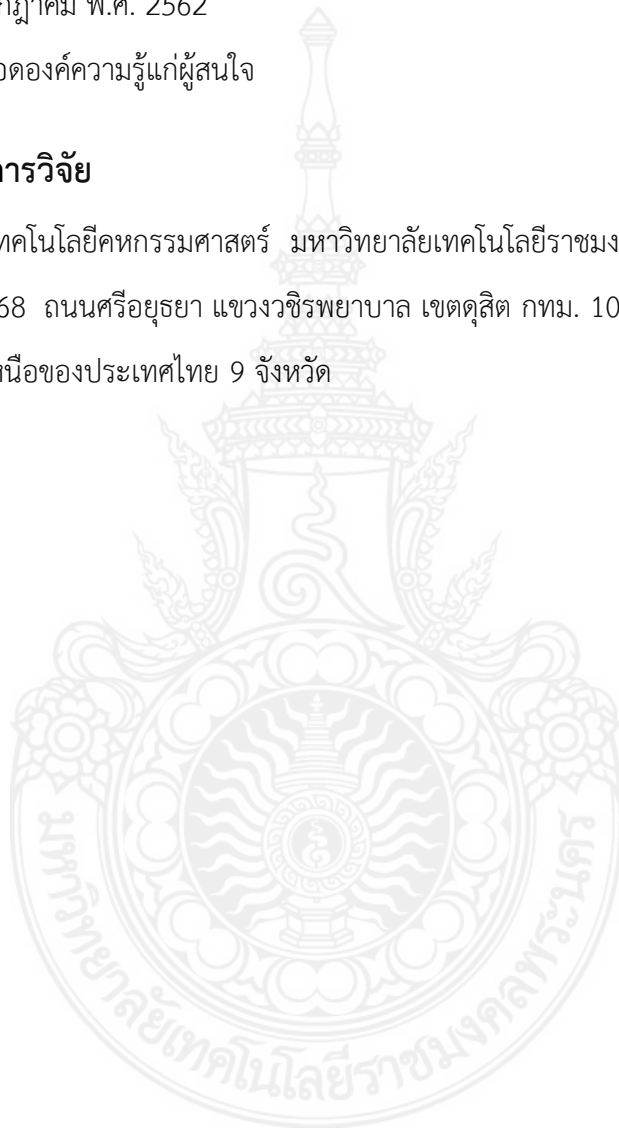
3.3.3 ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ผู้สนใจ

3.4 สถานที่ทำการวิจัย

3.4.1 คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

168 ถนนศรีอยุธยา แขวงวรชัยพบาล เขตดุสิต กทม. 10300

3.4.2 ภาคเหนือของประเทศไทย 9 จังหวัด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การดำเนินการวิจัย เรื่องการพัฒนาลังความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเรียบเรียงและรวบรวม ข้อมูลผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย พัฒนาลังความรู้ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเรื่องผ้า พื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และถ่ายทอดองค์ความรู้และเผยแพร่ คลังความรู้เรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอด ชีวิตสู่ชุมชน โดยคณะผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

ตารางเก็บข้อมูลรอบที่ 3 จังหวัดเชียงราย – พะเยา

19 ก.พ.	8.00 น.	Check-in สนามบินดอนเมือง ขึ้นเครื่อง 11.50 น. ถึงเชียงราย 13.15 น. ไปจังหวัดพะเยา ใช้เวลา 1.30 นาที 86.1 กม ทางหลวงหมายเลข 5023 AH3
	15.00 น.	ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อวัดห้วยวน ตำบลห้วยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ศูนย์หอผ้าไทลื้อ บ้านห้วยวน ตำบลห้วยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา อ.น้อง หทัยทิพย์ 087 182 6731 วัดน้ำตาราม สะสมผ้าโบราณ อยู่ใกล้ตลาดเทศบาลตำบลเชียงคำ
20 ก.พ.	8.00 น.	ไปอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ใช้เวลา 1.19 นาที 86.8 กม ทางหลวงหมายเลข 1020 AH3
	10.00 น.	ผ้าทอไค้ลื้อ แม่นครดอกแก้ว ตำบลศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย (มีเลี้ยงข้าวกลางวัน) แม่ครูดอกแก้ว 081 706 5350 086 195 5331
	15.00 น.	หาบุญบ้าน หรือ กลุ่มทอผ้าบริเวณนั้น
21 ก.พ.	9.00 น.	พิพิธภัณฑ์絲綢ผ้า เปิดทุกวัน ตั้งแต่เวลา 9.00 – 17.00 น. สุริยะ วงศ์ชัย คุณชล 089 838 5724 มุ่งหน้าเข้าสู่อำเภอเชียงของ ตามเส้นทางหมายเลข 1020 หรือ เส้นทางเชียงราย - เชียงของ ผ่านหมู่บ้านศรีดอนชัย ก่อนถึงตัวอำเภอประมาณ 9 กิโลเมตร อาจจะไปเก็บข้อมูลถ่ายภาพแม่สุขาวดี หรือ พิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนาเชียงแสน วัดพระธาตุมางา ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน ป้าสุนีย์ 053 777 151-2
	9.00 น.	กลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านหาดบ้าย แม่สุขาวดี 188 หมู่ 1 บ้านหาดบ้าย ตำบลริมโขง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย แม่สุขาวดี 089 555 7644
	13.00 น.	เข้าตัวเมืองเชียงราย ใช้เวลา 1.30 นาที 84.7กม ทางหลวงหมายเลข 5023 1063 1290
	15.00 น.	ไปสนามบินเชียงราย Check-in ขึ้นเครื่อง 18.25 น. ถึงเชียงราย 19.40 น.

ระยะเวลา ระยะทางที่หาถาม อ้างอิงตาม Google Map
เวลาและสถานที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์

ภาพที่ 4.1 ตัวอย่างแผนการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

4.1 เรียบเรียงและรวบรวมข้อมูลผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย

จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ที่เกี่ยวกับบริบท สังคม ชุมชน ผ้าทอพื้นเมือง ลักษณะผ้าทอ ชื่อของลวดลาย ชนิดของผ้า เทคนิคการทอ ของผ้า พื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย 9 จังหวัด ประกอบกับศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากเอกสาร หนังสือ ตำรา และเอกสารทางอินเทอร์เน็ต จึงเรียบเรียงข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1.ชาติพันธุ์ ภาคเหนือของประเทศไทย 2.ผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย และ 3.กระบวนการทอ และลวดลาย

4.1.1 ชาติพันธุ์ภาคเหนือของประเทศไทย

ในอดีตชาวล้านนามีถิ่นฐานอยู่แถบพื้นที่สิบสองปันนา แต่ปัจจุบันมีการผสมผสานและ อยู่ร่วมกันมาของชนชาติต่างๆ ได้แก่ ชาวไทลื้อ ชาวไทเขิน ชาวไทยวน ชาวไทใหญ่ ชาวเม็ง(มอญ) ชาวลัวะ ตั้งหมู่บ้านกระจายอยู่ทั่วไปตามพื้นที่สูงในดินแดนล้านนา ได้แก่ กะเหรี่ยง (ปกากะญอ) เมี่ยน(เย้า) ม้ง(แม้ว) อาข่า(อีเก้อ) ลาหู่(มเซอ) ลีซอ นอกจากนี้ยังมีชนบางกลุ่มที่อยู่ในบริเวณชายขอบ ของล้านนา ได้แก่ ขมุ มลาบรี(ตองเหลือง)

4.1.1.1 ชาติพันธุ์ไทยวน

ไทยวน (อ่านว่า ไท-ยวน) หรือ ไตยวน (อ่านว่า ไต-ยวน) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ตระกูลภาษาไท-กะไดกลุ่มหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานทางตอนเหนือของประเทศไทยที่เคยเป็นที่ตั้งของ อาณาจักรล้านนา ในอดีตคนล้านนามีหลายกลุ่มชาติพันธุ์ แต่กลุ่มใหญ่ที่สุดคือ "ไทยวน" ซึ่งมีคำเรียก ตนเองหลายอย่าง เช่น "ยวน โยน หรือ ไต(ไท)" และถึงแม้ในปัจจุบัน ชาวล้านนาจะกลายเป็น พลเมืองของประเทศไทยแล้วก็ตาม แต่ก็มักเรียกตนเองว่า "คนเมือง" ไทยวนหรือโยนก มีถิ่นฐาน กำเนิดอยู่ที่เมืองเชียงแสน เป็นชนกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในอาณาจักรล้านนา มีความรุ่งเรือง ทั้ง ทางด้านการปกครอง ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม เมื่ออาณาจักรล้านนาเข้าสู่ยุคล่มสลาย ชาวเมือง อพยพ ไปอยู่เมืองเวียงจันทร์ เมืองเชียงใหม่ เมืองลำปาง เมืองน่าน บริเวณลุ่มน้ำป่าสัก จังหวัด สระบุรี และบางส่วนไปตั้งถิ่นฐานที่ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

1) การแต่งกายของชาวไทยวนจะนิยมนุ่งซิ่นที่ทอขึ้นเอง ซึ่งในปัจจุบันนิยม เป็นผ้าฝ้ายทอด้วยกี่ทอมือ เป็นลายแบบโบราณ ที่มีการยกมุกเป็นลวดลายดอก และมีสีสันทวยงาม ซึ่งการแต่งกาย ของสตรีชาวไทยวนในอดีต จะนุ่งผ้าซิ่นตะเข็บเดี่ยวลายขวางลำตัว ซึ่งประกอบด้วย หัวซิ่น และตีนซิ่น นิยมใช้ผ้าสีอ่อน คล้องคอ ใช้ผ้าแถบคาดอก ปลอ่ยชายข้าวหนึ่งลงมา หรือห่ม เฉวียงไหล่ ต่อมานิยมสวมเสื้อแขนกระบอก เสื้อแขนกุด เสื้อคอกระเช้า ห่มสไบเฉียง ไว้ผมยาวเกล้า มวย ปักปิ่นและประดับด้วยดอกไม้หอม ส่วนผู้ชายชาวไทยวน จะไว้ผมทรงมหาดไทย มีทั้งสวมเสื้อ และไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าเตี่ยวหรือ ผ้าด้อยสีเข้ม โดยนิยมถักชายผ้าขึ้นมาเหนือที่เอวจนเหมือนกับ

กางเกงขาสั้น เรียกว่า “เค็ดหม้าม” เพื่ออวดลวดลายสักที่สวยงามบนร่างกาย แล้วใช้ผ้าพาดบ่า หรือ คลุมตัว ต่อมานิยมนุ่งกางเกงแบบชาวไทใหญ่ ที่เรียกว่า “เตี่ยวสะดอ” และ “สวมเสื้อคอกลม

2) ภาษา ชาวไทยวนมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ อักษรของชาวไทยวนมีใช้มาเป็นเวลานาน เมื่อได้อพยพมาอยู่ที่ประเทศไทยก็นำเอาอักษรเหล่านั้นมาใช้ด้วย ใช้เขียนลงในสมุดข่อยหรือจารบนใบลาน ชาวไทยวนเรียกอักษรนี้ว่า “หนังสือยวน” เรื่องที่บันทึกลงใบข่อยหรือสมุดไทยมักจะเป็นตำราหมอดู ตำราสมุนไพร เวทมนต์ และคาถาต่างๆ ส่วนเรื่องที่จารลงใบลานส่วนใหญ่เป็นพระธรรมเทศนา

3) อาหาร คนไทยวนบริโภคข้าวเหนียวเป็นหลัก อาหารคาวที่มีชื่อและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ได้แก่ แกงโฮ๊ะ ลาบ ผัดหมี่ ใส่อั่ว แคบหมู น้ำพริกหนุ่ม นอกจากนี้ยังมีขนมที่เป็นอาหารหวาน ได้แก่ ขนมเทียน ข้าวแต่น ข้าวหลาม ข้าวต้มมัด ที่นอกจากใช้เป็นอาหารแล้วใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมและงานบุญต่างๆ ด้วย

4) ประเพณีและวัฒนธรรมชาวไทยวนมีประเพณีที่สำคัญคือ “ประเพณีตานขันข้าว” เป็นประเพณีถวายอาหารให้กับพระเพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญให้กับญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ประเพณีจุดประทีปตึนกา เป็นประเพณีที่จะทำกันในช่วงวันเพ็ญเดือน 12 และประเพณีถวายสลากภัตในช่วงเดือน 12 เหนือของทุกปี และสามารถจัดต่อเนื่องมาจนถึงต้นเดือนยี่เหนื่อประมาณ เดือนกันยายน-ตุลาคม

4.1.1.2 ชาติพันธุ์ไทเงินหรือไทซิ่น

ชาวไทเงิน หรือ ไทซิ่น เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่งในตระกูลไทลื้อที่อาศัยอยู่ในประเทศพม่า จีน ไทย และประเทศลาว ตั้งชุมชนหนาแน่นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำชีนเมืองเชียงตุง ประเทศเมียนมาร์ ชาวไทเงินที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงใหม่ในสมัยพระเจ้ากาวิละ เป็นช่างฝีมือที่อยู่ด้านทิศใต้ของกำแพงเมืองเชียงใหม่ บริเวณบ้านช่างหล่อ บ้านวัวลาย หมื่นสาร บ้านนันทาราม ชุมชนระแงง ผลงานที่เป็นที่รู้จักคือเครื่องรักเครื่องหาง ซึ่งภายหลังเรียกชื่อเฉพาะว่าเครื่องเงิน นอกจากนี้ยังกระจายตัวอยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอสันป่าตอง สันกำแพง แม่แตง ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงรายในเขตอำเภอแม่สาย และอำเภอเมือง จังหวัดน่าน

1) การแต่งกาย ผู้ชาย สวมเสื้อผ้าฝ้ายทอมือแขนสามส่วน คอกลม ผ่าหน้า ติดกระดุม นิยมสวมเสื้อทับข้างนอก ส่วนเสื้อข้างในมักจะเป็นเสื้อยืดหรือเสื้อสีขาวมีปก นิยมผ้าโพกหัวใช้สีครีมหรือสีขาว และมัดเอวด้วยผ้าสีอ่อน สวมกางเกงสะดอใช้ได้ทุกสี ผู้หญิง สวมเสื้อที่มีลักษณะเดียวกับเสื้อยืด ไม่มีปก เสื้อมีตัวสั้น ชายเสื้อตรงเอวจะงอนขึ้นหรือกางออกเล็กน้อย ใช้ผ้าสีชมพูหรือสีอ่อนโพกหัว และผ้าซิ่น ส่วนบนเป็นลายริ้วหรือที่เรียกกันว่า “ซิ่นก่าน” ส่วนตีนจะต่อด้วยผ้าสีเขียวเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทเงิน

2) ศาสนาและความเชื่อ ชาวไทเขินนับถือพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ ที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิต และการจัดการระบบนิเวศน์ ด้วยการนับถือธรรมชาติ บูชาผีบรรพบุรุษโดยมีศาลปู่ตา ใจบ้าน เลื้อบ้านเป็นศูนย์รวมจิตใจ

3) ภาษา ชาวไทเขินมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง เรียกว่า ภาษาเขินหรือ ภาษาชิน ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับภาษาลื้อและภาษายอง ภาษาเขินเป็นภาษาในกลุ่มภาษาย่อยไทพายัพ ในกลุ่มภาษาคำ-ไท ตระกูลภาษาไท-กะได ชาวเขินใช้อักษรชนิดเดียวกันกับชาวไทเขิน แต่การเขียนจะคล้ายคลึงไปทางพม่าและภาษาไทใหญ่มากกว่า กล่าวคือ ตัวอักษรจะกลมหางสั้น และมีหยักน้อยกว่าอักษรล้านนา ภาษาพูดไทเขินจะมีระดับเสียงที่สูงกว่า ถือเป็นลักษณะเฉพาะของภาษาเขิน ภาษาไทเขินในแต่ละพื้นที่ก็จะมีสำเนียงที่แตกต่างกันออกไปบ้างเล็กน้อย

4) อาหาร ชาวไทเขินรับประทานข้าวเหนียวเช่นเดียวกับชาวไทเขินและไทลื้อ อาหารที่ขึ้นชื่อของชาวไทเขิน คือ ข้าวซอยหน้อย หรือ ข้าวซอยอ่อน เป็นอาหารประจำถิ่นของชาวไทเขิน และชาวไทใหญ่ นอกจากนี้ยังมีอาหารอย่างอื่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทเขิน เช่น แกงผักแว่น ใส่อั่ว(ใส้ล้องฟัก) พริกข่า ข้าวต้มหัวหงอก การประกอบอาหารของชาวไทเขินยังคงนิยมทำกันเกือบทุกครัวเรือน

5) ประเพณีและวัฒนธรรม ชาวไทเขินมีความคล้ายคลึงกับชาวล้านนาในการจัดพิธีสืบชะตาหรือต่ออายุหมู่บ้านเพื่อเป็นพลังให้แก่กลุ่มชน ส่วนศิลปะการแสดงที่นิยมเล่นกันตามงานประเพณี เช่น การฟ้อนรำหางนกยูง ฟ้อนฆ้องเซิง ฟ้อนรำนก ฟ้อนรำดาบ ฟ้อนโต ซึ่งการฟ้อนโตเป็นการแสดงถึงวัฒนธรรมร่วมของชาวไทใหญ่และชาวไทเขิน

4.1.1.3 ชชาติพันธุ์ไทใหญ่ หรือไตใหญ่

ชาวไทใหญ่ในอดีตตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มใหญ่อยู่ในเขตรัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ ต่อมาเกิดการอพยพและการเคลื่อนย้ายของกลุ่มไทใหญ่สู่จังหวัดเชียงราย เช่น ชุมชนป่าก่อ และในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เช่น อำเภอขุนยวม และอาศัยกระจายอยู่ทั่วทุกอำเภอในพื้นที่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1) การแต่งกาย ผู้ชาย สวมเสื้อคอกลมแขนยาว ผ่าหน้า ติดกระดุมผ้าคล้ายใส่ไก่ขมวดเป็นปมพร้อมตกแต่งลวดลาย กางเกงขาเกวียเป้าต่ำ ผู้หญิง สวมเสื้อผ่าหน้าหรือเสื้อป้าย แขนกระบอก เอวสั้น ตกแต่งลวดลายสวยงามด้วยการปักหรือฉลุผ้าตามขอบ กระดุม ที่กลัดเสื้อ อาจจะใช้กระดุมผ้าหรือพลอยกลัดกับหูกกระดุม ขึ้นที่นุ่งนั้นมีการต่อหัวขึ้นด้วยผ้าเนื้อนิ่มสีดำพับทับแล้วเหน็บที่หัวขึ้น ใช้เข็มขัดเงินคาดทับการโผกหัวพันผ้าห้อยเป็นวัฒนธรรมของไทใหญ่ในชีวิตประจำวันชาวบ้านจะโผกหัวกันเป็นปกติ

2) ศาสนาและความเชื่อ ชาวไทใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดในพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่งถึงความเชื่อในพุทธศาสนาที่ส่งอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในค่านิยมทำบุญของชาวไทใหญ่ปรากฏเป็นพิธีกรรมสำคัญ เช่น ประเพณีปอยส่างลอง ประเพณีจองพารา นอกจากนี้ยังพบความเชื่อร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่นๆ เช่น การสักรูปสัตว์ เช่น สิงห์ มอม และลวดลายอักขระคาถาอาคมเพื่อความคงกระพันและยังพบการสักในผู้หญิงเพื่อป้องกันภัยอีกด้วย

3) ภาษา ชาวไทใหญ่มีภาษาเป็นของตนเองทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนอยู่ในตระกูลภาษากลุ่มไท-กระไดซึ่งใช้ในกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่กระจายอยู่ในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมไปถึงตอนใต้ของประเทศจีนภาษาพูดของไทใหญ่เรียกว่า “ความไท” หรือความไต ภาษาไทใหญ่มีเสียงวรรณยุกต์ 5 เสียง คำศัพท์ส่วนใหญ่แตกต่างไปจากภาษาไทในกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่น ๆ ในล้านนาค่อนข้างมาก นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลจากพม่ามาด้วยเนื่องจากรัฐฉานอยู่ในเขตแดนของประเทศสหภาพเมียนมาร์ คำศัพท์หลายคำจึงเป็นคำศัพท์ของพม่าปนมาด้วย

4) อาหาร ชาวไทใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวในล้านนาที่นิยมทานข้าวเจ้าเป็นหลัก ใช้ผักเป็นวัตถุดิบหลักในการประกอบอาหาร โดยเครื่องปรุงได้มาจากพืชผักธรรมชาติ เช่น พริก เกลือ หอม กระเทียม เครื่องปรุงสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของอาหารไทใหญ่คือ “ถั่วเน่า” หรือถั่วเหลืองหมัก มีทั้งถั่วเน่าแผ่น เรียกว่า ถั่วเน่าแซบ และถั่วเหลืองที่หมักและบดละเอียดโดยจะเก็บไว้ในลักษณะคล้ายการเก็บน้ำพริกตาแดงจะไม่ทำให้แห้ง ใช้แทนกะปิ เรียกว่าถั่วเน่าเมอะ อาหารที่ขึ้นชื่อของคนไทใหญ่ เช่น จิ้นลุง อุ๊บกั๋น ข้าวสั้ม เป็นต้น

5) ประเพณีและวัฒนธรรม ประเพณีที่สำคัญของชาวไทใหญ่เป็นการทำบุญทำทานเป็นหลัก กำหนดการจัดงานประจำปีเรียกว่า “หย่าสี่” ซึ่งตรงกับคำว่า “ราศี” ทั้ง 12 เดือนหรือประเพณีสิบสองเดือน เช่น ประเพณีตานข้าวหย่ากู่ กองโหล ปอยห่านน้ำ ปอยสลาเก ปอยเหลินสิบเอ็ด หรืองานจองพารา ปอยเหลินสิบสอง โดยมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญอย่างยิ่ง ได้แก่ ประเพณีปอยส่างลองเป็นการบรรพชาสามเณรตามแบบไทใหญ่ และประเพณีสิบสองล่องมนต์ผ่องไทหรือประเพณีลอยกระทงใหญ่เป็นประเพณีเก่าแก่ที่จัดขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และบูชาพระอุปคุต พระอรหันต์ตามความเชื่อ

4.1.1.4 ชาติพันธุ์ไทลื้อ หรือไตลื้อ

ชาวไทลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่ที่แคว้นสิบสองปันนา ทางตอนใต้ของประเทศจีน มีเมืองเชียงรุ่งเป็นเมืองหลวง นิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำ ต่อมาพบว่ามีการเคลื่อนย้ายผู้คนอพยพหาแหล่งที่ทำกินใหม่ ในปัจจุบันมีกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อกระจายตัวอยู่ในเขตจังหวัดแพร่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน ลำปาง พะเยา และลำพูน และภาคเหนือของประเทศไทย

1) การแต่งกาย ผู้ชาย สวมเสื้อคล้ายเสื้อหม้อห้อม ลักษณะเป็นเสื้อแขนยาวสีดำหรือสีคราม บางตัวอาจมีเอวลอย แขนเสื้อขลิบด้วยแถบผ้าสีต่าง ๆ มีผืนผ้าต่อจากสายหน้า

ปายมาติดกระดุมเงินบริเวณใกล้รักแร้และเอว กางเกงเป็นกางเกงกันลื่น เรียกว่า “เต๋ว ๓ ดูก” สีเสื้อผ้าของผู้ชายไทลื้อส่วนใหญ่จะเป็นสีเทา สีดำ ถ้ามีงานบุญจะใส่สีขาว หรือสีดำ ผ้าขาวม้าคาดพุง ผ้าโพกศีรษะด้วยผ้าสีน้ำตาล สีขาว สีดำ ผู้หญิง สวมเสื้อที่มีลักษณะเฉพาะเรียกว่าเสื้อปิด แขนยาว ตัดเสื้อเข้ารูป เอวลอยมีสายหน้าเฉียงผูกติดกันด้วยด้ายพันหรือแถบผ้าเล็ก ๆ ที่มุ่มซ่ายหรือขาวของลำตัว ชายเสื้อนิยมยกลอยขึ้นทั้งสองข้าง สาบเสื้อขลิบด้วยแถบผ้าสีต่าง ๆ ประดับด้วยกระดุมเม็ดเล็กเรียงกัน สวมขึ้นไทลื้อที่มีลวดลายกลางตัวขึ้น ส่วนหัวขึ้นเป็นผ้าฝ้ายสีดำหรือสีน้ำตาล ขาว ส่วนตีนขึ้นเป็นผ้าพื้นสีดำ สีเสื้อผ้าของผู้หญิงไทลื้อจะใช้ในโอกาสที่แตกต่างกันออกไป เช่น ถ้ามีงานบุญจะใส่เสื้อปิดสีขาว โพกหัวด้วยผ้าสีขาว ส่วนเสื้อผ้าสีดำจะสวมใส่ในงานประเพณีหรืองานแต่งงาน

2) ศาสนาและความเชื่อ ชาวไทลื้อนับถือพุทธศาสนาร่วมกับความเชื่อเรื่องผีโดยเฉพาะผีบ้านผีเรือน ผีเจ้านาย ผีอารักษ์ ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนการนับถือพุทธศาสนา ต่อมาได้ผสมผสานความเชื่อระหว่างพุทธศาสนาและการนับถือผีเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในล้านนา ดังปรากฏประเพณีพิธีกรรมสำคัญในท้องถิ่นทั้งพุทธศาสนาและการเลี้ยงผี

3) ภาษา ชาวไทลื้อมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตัวเอง เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ภาษาไทลื้อจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท(ไต) ลักษณะเด่นของภาษาไทลื้อคือการเปลี่ยนแปลงเสียงสระภายในคำโดยการเปลี่ยนระดับของลิ้น ภาษาพูดของชาวไทลื้อนั้นเสียงบางเสียงจะแตกต่างไปจากภาษาไทยวน เช่น สระเอีย เป็น เอ เช่น เมีย เป็น เม สระอัว เป็น โอ เช่น ผัว เป็น โผ สระเอือ เป็น เออ เช่น เกลือ เป็น เกอ เสียงวรรณยุกต์ของไทลื้อมี 6 เสียง เหมือนภาษาไทยวนแต่มีลักษณะแตกต่างไป คำศัพท์ที่ใช้ในภาษาไทลื้อมักเป็นภาษาถิ่นตระกูลไทหรือคำศัพท์ไทดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีความหมายซับซ้อนมากนัก

4) อาหาร ชาวไทลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทานข้าวเหนียวเป็นหลัก เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่น ๆ อาหารที่นิยมรับประทานมักจะเป็นแกงผัก ประกอบจากผักหรือพืชพรรณธรรมชาติ หรืออาหารที่หาได้ง่าย เช่น เห็ด หน่อไม้ ไข่มดแดง สาหร่ายน้ำจืด ส่วนพืชผักสวนครัวทั่วไประบายจะปลูกตามชั้วบ้าน ใช้พริกแกงเป็นเครื่องปรุงหลักประกอบด้วย พริก ตะไคร้ หอม กระเทียม ปลาร้า หากเป็นอาหารประเภทหน่อไม้จะใส่น้ำปลูกลงไปด้วย เช่น ยำหน่อไม้ แกงหน่อไม้ เป็นต้น อาหารของชาวไทลื้อจะไม่ค่อยมีส่วนผสมของไขมัน

5) ประเพณีและวัฒนธรรม ชาวไทลื้อได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในล้านนามายาวนาน ทำให้เกิดการผสมผสานด้านวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน แต่ชาวไทลื้อยังคงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น ประเพณีพิธีกรรมของชาวไทลื้อ เป็นพิธีเลี้ยงผีอารักษ์เรียกว่าเข้ากำ หรือเข้ากรรม มีตั้งแต่กำเฮือน หรือกรรมเรือน ไปจนถึงกำเมืองหรือกรรมเมือง ชาวไทลื้อให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สืบสานงานประเพณี ในแต่ละพื้นที่ เช่น งานจุลกฐิน ตำบลศรีดอนชัย

อำเภอเชียงของ การรวบรวมเครือข่ายไทลื้อจาก 12 อำเภอในจังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ ลำพูน เชียงใหม่ น่าน และเชียงราย ในงานสืบสานประเพณีไทลื้อของอำเภอแม่สาย เป็นต้น

4.1.2 ผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย

4.1.2.1 จังหวัดเชียงราย ผ้าทอไทลื้อเป็นผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าไทลื้อ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ที่ได้อพยพมาจากดินแดนสิบสองปันนา โดยการนำเอาเมล็ดฝ้ายติดตัวมาด้วย เมื่อปักหลักตั้งรกรากที่ใดก็จะปลูกต้นฝ้าย เพื่อนำดอกฝ้ายผลิตเป็นเส้นด้าย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทอผ้าเดิมที่ทุกคนจะมอเป็นเครื่องนุ่งห่ม และนำมาประดิษฐ์เป็นของใช้อื่นๆ เพื่อใช้กันเอง ผ้าทอไทลื้อ เป็นผ้าทอที่มีลวดลายอ่อนไหวเห็นได้จากการนำเอาความเป็นธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาจินตนาการเป็นลวดลายต่างๆ เช่น เห็นปลากำลังว่ายน้ำอยู่กันแม่น้ำ ก็นำมาจินตนาการลวดลายเกาะแห่ทางปลาหรือสายน้ำไหล โดยมีตำนานอ้างเป็นคำขบลิ้อที่ร้องให้ลูกได้ฟัง และทำให้เกิดความรัก ความผูกพันในผ้าทอ สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา ที่พยายามถ่ายทอดสิ่งสมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ที่ต้องการให้ลูกหลานได้ช่วยกันอนุรักษ์ผ้าทอและลวดลายต่างๆ ไว้ไม่ให้สูญหาย ตามเรื่องเล่าหรือขบกลอน (ขบลิ้อ) ที่คนเฒ่าคนแก่ได้ร้องขับขานให้ลูกหลานฟังกันสืบมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๘๐ เป็นต้นมา

ผ้าทอไทลื้อ เชียงของ จังหวัดเชียงราย ไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่สำคัญมากกลุ่มหนึ่ง มีถิ่นที่อยู่อาศัยดั้งเดิมในเขตสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ทางตอนใต้ของประเทศจีน และสองฟากฝั่งของแม่น้ำโขงตอนบน ทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวา ในประเทศไทย ชาวไทลื้อได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอยู่ตามหัวเมืองต่างๆ ในภาคเหนือตอนบน เช่น เชียงราย พะเยา เชียงใหม่ ลำพูน แพร่ น่าน ลำปาง เป็นต้น และโดยเฉพาะจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นจังหวัดที่อยู่เหนือสุดของประเทศไทย มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ เช่น ชาวเขาต่างๆ ทั้งเผ่ามูเซอ เย้า อาข่า ม้ง กลุ่มชนไทลื้อ เป็นต้น กลุ่มชนไทลื้อก็เป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ในจังหวัดเชียงราย ศิลปะและอัตลักษณ์อันโดดเด่นที่เป็นภูมิปัญญาซึ่งแสดงถึงวัฒนธรรมการทอผ้าที่สืบทอดกันมาช้านาน และอยู่คู่กับวิถีชีวิตคนไทลื้อมาโดยตลอด คือ ผ้าทอ ซึ่งสตรีชาวไทลื้อจะต้องทอผ้าเป็นทุกคนเพื่อทอไว้สำหรับใช้เองในครัวเรือน ไทลื้อจะมีวัฒนธรรมการแต่งกายที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว สืบทอดจากบรรพบุรุษมาช้านาน และบ่งบอกถึงความเป็นชาติพันธุ์ไทลื้อได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะผ้าซิ่นไทลื้อ

การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ไทลื้อ คือ ผ้าซิ่นของผู้หญิงไทลื้อที่เรียกว่า “ซิ่นตา” ซึ่งเป็นผ้าซิ่นที่มี ๒ ตะเข็บมีลักษณะโครงสร้างประกอบด้วย ๓ ส่วนคือ หัวซิ่นสีแดง ตัวซิ่นลายขวางหลากสีต่อตีนซิ่นสีดำ ความเด่นอยู่ที่ตัวซิ่นซึ่งมีรูลายขวางสลับสีสดใส และตรงช่วงกลางมีลวดลายที่ทอด้วยเทคนิคขิดจก เกาะหรือล้วง เป็นลายรูปสัตว์ในวรรณคดี ลายพรรณพฤกษา และลาย

เรขาคณิต เอกลักษณะการทอผ้าที่สำคัญของกลุ่มชนนี้ คือ การทอผ้าด้วยเทคนิค เกาะหรือลัวง (Tapestry Weaving) หรือที่เป็นที่รู้จักกันว่า “ลายน้ำไหล” ซึ่งเป็นเทคนิคที่มีความยุ่งยากซับซ้อน แต่ทำให้เกิดลวดลาย และสีสันที่งดงามแปลกตา และเป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นเฉพาะกลุ่มที่แตกต่างจากผ้าซิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่นๆ นอกจากผ้าซิ่นแล้ว ชาวไทลื้อยังทอผ้าชนิดอื่นๆ ด้วย เช่น ผ้าหอบ

1) ชุมชนไทลื้อที่มีความสามารถทอผ้าเกาะลัวง แบ่งได้ ๓ กลุ่ม คือ

- กลุ่มไทลื้อ อำเภอยางชุมน้อย อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย กลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านหาดบ้าย ตั้งอยู่ระหว่างเส้นทางเชียงแสน – เชียงของ เป็นถนนเรียบริมแม่น้ำโขง เป็นหมู่บ้านของชาวไทลื้อที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีอันงดงามน่าสนใจ โดยเฉพาะฝีมือการทอผ้าพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงจากอำเภอยางชุมน้อย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเสริมในการทอผ้าไทลื้อ ซึ่งมีทักษะความสามารถด้านภูมิปัญญาการทอผ้า ซึ่งเป็นผ้าทอมือ ลวดลายไทยลื้อ ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นผ้าซิ่นเป็นสีหม้อฮ่อม เป็นลายริ้วและมีการยกลายอย่างงดงาม ส่วนลื้อเป็นสีหม้อฮ่อม แต่งด้วยแถบลวดลายให้สวยงามซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อดั้งเดิม และมีผ้าโพกหัว

- กลุ่มไทลื้อ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา
- กลุ่มไทลื้อ อำเภอปัว อำเภอทุ่งช้างและอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

จังหวัดน่าน

ภาพที่ 4.1 ตัวอย่างผ้าไทลื้อ

4.1.2.2 จังหวัดเชียงใหม่ แม่แจ่ม เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในหุบเขา ซึ่งมีเทือกเขาดินนงชัยและ ดอยอินทนนท์ล้อมรอบ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ ซึ่งถือเป็นแหล่งต้นน้ำ ที่สำคัญของภาคเหนือ นับเป็นหนึ่งในชุมชนไม่กี่แห่งของไทยที่ยังคงรักษาและสืบทอดมรดกพื้นเมืองขึ้นดินจก และ ผ้าทอหลายประเภท อันเป็นศิลปหัตถกรรมที่มีคุณค่าทั้งความงามและความหมาย วิถีชีวิตของ คนแม่แจ่ม ยังคงมีเอกลักษณ์เฉพาะตนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน ไม่ว่าจะเป็นประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน และเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและศรัทธาต่อศาสนา สตรีแม่แจ่มในอดีตจะถูกฝึกหัดให้รู้จักทอผ้าตั้งแต่อายุน้อยเพื่อพร้อมที่จะทอผ้าสำหรับนุ่งห่มของตนเองและครอบครัว ทุกวันนี้ชุมชนแม่แจ่มโดยส่วนใหญ่ก็ยังนิยมทอและใช้ผ้าทอที่ทำขึ้นในท้องถิ่นเช่น เสื้อผ้าสะลิ (ตีนอน) หมอน ผ้าตัวบ (ผ้าห่ม) ชิ้นแบบต่างๆ ได้แก่ ชิ้นหอมอ้วน ชิ้นตาล่อง ชิ้นแอม ชิ้นตาตอบ ชิ้นลัวะ ชิ้นยาง ตลอดจนขึ้นดินจก ซึ่งเป็นการทอเพื่อนำมาต่อกับผ้าถุงหรือที่ชาวบ้านภาคเหนือ เรียกว่า “ชิน” นอกจากนี้ ยังมีผ้าที่ใช้เทคนิคการจกในการตกแต่งลวดลายได้แก่ ผ้าเช็ดผ้าพาด ผ้าหลบ (ผ้าปูที่นอน) และหน้าหมอนจก เป็นต้น

ในอดีต ผ้าดินจกแม่แจ่มที่ทอด้วยด้ายเงิน ดิ้นทอง จะทอขึ้นเพื่อส่งส่วยเจ้าเชียงใหม่ โดยทางคุ้มเจ้าเชียงใหม่ส่งด้ายเงินดิ้นทองมาให้ การส่งส่วยใช้ช้างบรรทุกไปปีละครั้งพร้อมของส่วยอื่นเช่น ไม้ สมุนไพร หวาย หนังสัตว์ เขาสัตว์ ถั่ว งา เป็นต้น และห้ามชาวบ้าน “ไพร่” นุ่งผ้าดินจกที่ทอด้วยด้ายเงิน ดิ้นทอง ผ้าดินจกถือเป็นสมบัติล้ำค่าและเป็นสิ่งบ่งชี้ฐานะทางสังคม

สันนิษฐานว่าขึ้นดินจกแม่แจ่มก็น่าจะมีขึ้นในยุคสมัยที่พุทธศาสนาของล้านนามีความเจริญรุ่งเรือง จากลวดลายของขึ้นดินจกแม่แจ่ม ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความคิด ความเชื่อทางพุทธศาสนา จากองค์ประกอบของขึ้นดินจกแม่แจ่มจะปรากฏลวดลายต่างๆ เช่น โคม ชิ้น นาค หงส์ น้ำ ตัน สะเปา อันเป็นสัญลักษณ์สำคัญของความเชื่อทางพุทธศาสนา อันหมายถึง เขาพระสุเมรุ ทะเล สัตว์หิมพานต์ ดังปรากฏอยู่ในการเทศน์มหาชาติ ช่วงลอยกระทงของทุกปี ประกอบอยู่บนผืนผ้า สีแดงเป็นเชิงขึ้นอันหมายถึงสวรรค์หรือจักรวาล เป็นการแสดงออกซึ่งความเคารพสักการะและ เป็นพุทธบูชาของทั้งผู้ทอและผู้สวมใส่ให้เกิดสง่าราศี เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้เกิดบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ โดยมีสวรรค์และนิพพานเป็นจุดหมายปลายทาง นอกจากนี้ สตรีแม่แจ่มยังมีการเก็บผ้าดินจกผืนที่ดีที่สุด งามที่สุด ไว้สำหรับตัวเองใส่เมื่อยามละสังขารแล้ว เพื่อจะได้ไปไหว้พระธาตุเกศแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์เป็นครั้งสุดท้าย

ผ้าดินจกแม่แจ่มนับเป็นงานหัตถกรรมที่ประณีต สวยงาม และมีเอกลักษณ์ ของอำเภอแม่แจ่ม ดังมีคำขวัญของอำเภอแม่แจ่ม ว่า เทียบบ่อน้ำแร่ ล่องแพน้ำแจ่ม พักแรมน้ำตก ผ้าดินจกยอดน้ำมือ

ขี้นตีนจกแม่แจ่มแบบโบราณ นิยมนุ่งขี้นให้ยาวกรอมเท้าปิดตาตุ่ม ลักษณะของผ้าขี้น
ตีนจกแม่แจ่มประกอบด้วย

1) ส่วนเอวขี้น คือส่วนบนสุดของขี้น มีความกว้างประมาณ 1 คืบ ในส่วนนี้ยังแยกเป็น
ส่วนย่อยได้อีก 2 ส่วนคือ ส่วนบนสุดบ้างเรียก หัวขี้น ใช้ผ้าฝ้ายสีขาว ซึ่งมีความนุ่มนวลและแน่นไม่
หลุดง่ายเวลานุ่ง ส่วนถัดลงมาเป็นแถบเล็กสีแดงกว้างประมาณ 5-6 เซนติเมตร นิยมย้อมด้วยสี
เปลือกมะยมวัว สมอ หรือมะเกลือ ซึ่งสีเปลือกไม้เหล่านี้มีส่วนช่วยในการดูกลิ่นและรักษาผิวหนังที่
อ่อนบางบริเวณเอวด้วย

2) ส่วนตัวขี้น คือส่วนที่อยู่ตรงกลางระหว่างเอวขี้นกับตีนขี้น มีความกว้างประมาณ 50
เซนติเมตร มีอยู่ด้วยกันหลายแบบ ทั้งแบบเป็นลายริ้วขวางลำต้น มีสีต่างๆ เรียกขี้นตา หรือขี้นตา
นิยมเรียกตามสีของขี้น คือ ขี้นตาเหลือง ขี้นตาขาว ขี้นตาแดงมุด หรือถ้ามีเทคนิคการปั่นโกเข้า
ประกอบใน ตัวขี้น เรียกว่า ขี้นแอม (การปั่นโก คือวิธีการนำด้ายหรือเส้นฝ้าย 2 เส้น 2 สีมาปั่นหรือ
พันเกลียวเข้าด้วยกัน)

3) ส่วนตีนขี้น คือส่วนที่อยู่ล่างสุดของขี้น ทอด้วยพื้หน้าแคบ มีความกว้างประมาณ
สองคืบและจกลดลายลงบนผ้าพื้นด้วยปลายขนเม่น ปลายไม้หรือนิ้วมือ เพื่อสอดเส้นพุ่ง พิเศษที่
เตรียมไว้ต่างหากด้วยสีเส้นต่างๆกันไป การจกจะทำด้านหลังของผืนผ้าเพื่อสะดวกในการต่อด้าย หรือ
ยกด้ายข้ามกันไปมาได้สะดวก ลายก็จะไปปรากฏอยู่ด้านหน้าของผืนผ้า

ภาพที่ 4.2 ตัวอย่างผ้าจกแม่แจ่ม

4.1.2.3 จังหวัดลำพูน เป็นจังหวัดที่เก่าแก่ที่สุดในภาคเหนือ เดิมมีชื่อว่า นครหริภุญชัย เป็นจังหวัดที่มีกลุ่มคนชาติพันธุ์ที่หลากหลายที่สุดในภาคเหนือ อาทิ ยวน โยนก ไทใหญ่ ยางแดง จีน ลื้อ ลัวะ และ มอญ คนลำพูนมีการทอผ้าใช้เองมาแต่อดีตอันยาวนาน โดยเฉพาะการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชนชาวยอง (ไทลื้อที่อพยพมาจากเมืองยองซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเมืองเชียงตุง ในประเทศพม่า) ในกลุ่มชนชั้นสูงที่วัดอุทิศเป็นเส้นไหมมากกว่าที่จะเป็นเส้นฝ้ายที่ใช้กันในชนชั้นล่างลงไป กาลเวลาล่วงเลยผ่านมานับร้อยปี การทอผ้าไหมและผ้าฝ้ายยังมีการประยุกต์ใช้กันอยู่แต่เป็นการทอเป็นลวดลายไม่วิจิตรนัก ในปัจจุบันการทอผ้าไหมยกดอกลำพูนเป็นมรดกทางหัตถกรรมที่ถ่ายทอดสู่รุ่นลูกรุ่นหลานและมีการขยายแหล่งทอผ้าไปยัง อ.ลี้ อ.ทุ่งหัวช้าง จึงทำให้จังหวัดลำพูนเป็นศูนย์กลางการทอผ้าไหมยกดอกแหล่งสำคัญของประเทศไทย ผ้ายกดอกมีลักษณะเด่น คือ ฝืนผ้าจะมีลวดลายในตัว โดยผิวสัมผัส ฝ้ายยกดอก จะมีความนูน ของฝืนผ้า แต่ละชิ้น แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลวดลาย แต่ละลาย ส่วนใหญ่ลายจะใช้ฝ้าย หรือไหมสีเดียวกัน ตลอดทั้งผืน บางครั้ง อาจมีการจกฝ้าย เพิ่มเติมเพื่อเพิ่มความเด่น ของลวดลายก็ได้

ภาพที่ 4.3 ตัวอย่างผ้าไหมยกดอกลำพูน

4.1.2.4 จังหวัดแพร่ เมืองลอง เป็นชุมชนโบราณ เป็นเมืองหน้าด่านสำคัญเมืองหนึ่งทางทิศใต้ของอาณาจักรล้านนา ในยุคนั้นมีชื่อเรียกว่า เมืองเชียงขึ้น ภายหลังอาณาจักรล้านนาตกเป็นประเทศราชของอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกษัตริย์อยุธยา ในสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองลอง ขึ้นอยู่กับนครลำปาง จนกระทั่งปีพุทธศักราช 2474 จึงได้โอนเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดแพร่ เมืองลองในอดีตเป็นเมืองของชาวไทยยวนหรือชาวไทโยนก ที่มีวัฒนธรรมต่างๆ รวมทั้งด้านการแต่งกายเป็นแบบเดียวกับชาวโยนกเมืองอื่นในอาณาจักรล้านนาโดยทั่วไป ชาวล้านนาเป็นพวกไทยยวนซึ่งมีเทคนิคและศิลปะในการทอผ้าในรูปแบบของตนเอง ผู้หญิงไทยยวนนิยมแต่งกายด้วยผ้าขึ้นทอชนิดต่างๆ และผ้าขึ้นดินจกเป็นผ้าขึ้นที่ทอขึ้นเพื่อใช้ในโอกาสพิเศษ โดยวัสดุที่ใช้ในการทอมีทั้งที่เป็นฝ้ายไหม ดิ้นเงิน ดิ้นทอง ทอเป็นผ้าลวดลายสวยงาม

ผ้าทอขึ้นดินจกเมืองลองของชาวเมืองลอง เริ่มขึ้นมานานเพียงใดไม่ปรากฏหลักฐาน แต่สันนิษฐานว่าความรุ่งเรืองของเมืองลองมีมานานกว่า 200 ปี จากหลักฐานภาพถ่ายเจ้านายฝ่ายหญิงของเมืองแพร่ในสมัยก่อนพ.ศ. 2445 พบว่า ผ้าขึ้นที่ใช้สวมใส่จะมีเชิงขึ้นเป็นดินจก สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นขึ้นดินจกที่ทอขึ้นโดยช่างทอผ้าชาวเมืองลอง นอกจากนี้หลักฐานการใช้ผ้าทอขึ้นดินจกเมืองลอง ในการแต่งกายของชาวเมืองลองยังปรากฏมานานนับร้อยปี หลักฐานนี้คือภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ วัดเวียงต้า ตำบลเวียงต้า อำเภอลอง ฝีมือช่างพื้นบ้านที่มีความงามไม่ด้อยไปกว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังในวิหารที่วัดภูมินทร์ จังหวัดน่านจิตรกรรมเวียงต้า เป็นภาพวิถีชีวิตความเชื่อการแต่งกายของชาวบ้านเวียงต้า ซึ่งเป็นคนเมืองลองในยุคนั้น จากภาพจะเห็นผ้าถุงที่ผู้หญิงในภาพใช้สวมใส่เป็นขึ้นดินจก

1) วัตถุประสงค์ในการทอผ้าขึ้นดินจกเมืองลองสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประการดังนี้

- ทอเพื่อใช้เองในครอบครัว เป็นเครื่องแต่งกายใช้ประกอบเชิงขึ้นเรียกว่า ขึ้นดินจกหรือถ้าครอบครัวใดมีฐานะดีมีเวลาว่างมาก ผู้หญิงในครอบครัวนั้นก็ทอผ้าขึ้นเป็นลวดลายจกทั้งผืนก็ได้ สำหรับนุ่งในโอกาสพิเศษในเทศกาลต่างๆ ผู้หญิงมักทอผ้าจกเมื่อใช้ในพิธีแต่งงานของตน หรือทอไว้เป็นผ้าสไบสำหรับใช้ในโอกาสสำคัญต่างๆ หรือทอเป็นของใช้สำหรับหญิงและชาย เช่น ทอจกเป็นผ้าเช็ดหน้า ทอจกเป็นย่ามใส่หมากสำหรับผู้หญิง ทอจกเป็นผ้าขาวม้า เป็นกระเป๋ามัดเอวสำหรับใส่ลูกกระสุนดินปืนเวลาออกไปล่าสัตว์ หรือว่าทำเป็นผ้าเช็ดหน้าเป็นผ้าจกที่ภรรยาทอให้สามี หรือหญิงสาวทอให้หนุ่มคนรักไว้พาดไหล่ใช้ในโอกาสพิเศษหรืองานพิธีเช่นกัน นอกจากนั้นยังทอไว้ใช้ในงานศพของตน โดยทอเป็นผ้าเช็ดหน้าเก็บไว้สำหรับปิดหน้าศพตนเองเมื่อเสียชีวิต หรือทอเป็นผืนใหญ่ไว้สำหรับคลุมศพของตน

- ผ้าที่ใช้ในงานพิธีกรรมทางศาสนา และพิธีต่างๆ เช่น ทำบุญ ฟ้อนรำ แต่งงาน หรือเทศกาลต่างๆ โดยเฉพาะการทำบุญทางศาสนา มีการถวายจุบัจจัยไทยธรรมเป็นผ้ารวมอยู่ด้วย เช่น ไตรจีวร รัตประคต อาสนะนูปู้นั่ง ผ้าปูลาด เป็นต้น ทั้งผ้าที่ทอขึ้นเป็นพิเศษเพื่อถวายพระและผ้าที่ทอไว้ใช้ในงานเทศกาลสำคัญต่างๆ จึงเป็นผ้าที่ทอขึ้นด้วยความ

ประณีต มีสีสัน ลวดลายงดงามเป็นพิเศษ ผ้าบางผืนจะทอกันเป็นเวลาแรมปีด้วยใจรักและศรัทธา เช่น การทอผ้าจากเป็นผ้าคลุมศีรษะนาค ทอจากเป็นย่ามพระ ผ้าห่อคัมภีร์ หรือทอจากเป็นผ้าเพื่อประดิษฐ์เป็นพวงมาลัยสำหรับใช้ประดับศาลา ประดับธรรมาสถ์ในงานประเพณีเทศน์มหาชาติ

ภาพที่ 4.4 ตัวอย่างผ้าทอขิดเมืองลอง

นอกจากผ้าทอขิดเมืองลอง ในจังหวัดแพร่ยังมีผ้าม่อฮ่อม หรือ หม้อห้อม เสื้อ “ม่อฮ่อม” เป็นเสื้อผ้าฝ้ายย้อมสีคราม ดำ คอกกลม ผ่าอก แขนยาวหรือแขนสั้น มีทั้งแบบที่ใช้กระดุมกลัดและที่ใช้ผ้าเย็บเป็นเชือกผูก เป็นเสื้อที่ชายชาวภาคเหนือสวมใส่กันเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันเสื้อม่อฮ่อมได้เปลี่ยนแปลงพัฒนารูปแบบของเสื้อให้มีความสวยงามยิ่งขึ้นและได้รับความนิยมแพร่หลายไปทั่วประเทศ เพราะสวมสบาย ทนทาน และราคาถูก บางครั้งบางครั้งเสื้อม่อฮ่อมยังได้รับเกียรติให้เป็นเสื้อสำหรับใส่ในงานเลี้ยงอาหารในโอกาสรับรองแขกต่างบ้านต่างเมืองด้วย

ม่อฮ่อม เป็นคำภาษาถิ่นล้านนา โดยแท้จริงไม่ได้หมายถึงเสื้อ แต่หมายถึงสีของเสื้อที่เป็นสีครามอมดำ ปัจจุบันถ้าเอ่ยว่า ม่อฮ่อม จะหมายถึงเสื้อดังกล่าวข้างต้น เสื้อชนิดนี้มิใช่เสื้อสำหรับผู้ชายชาวล้านนาสวมใส่มาแต่เดิม แต่เสื้อที่ชายชาวล้านนานิยม คือเสื้อผ้าฝ้ายสีขาวแบบที่เรียกว่า เสื้อห้าตุก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ตัวก้อมแฉวลอย เสื้อม่อฮ่อมเกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยเริ่มที่จังหวัดแพร่ เนื่องจากพวกลาวพวนที่อพยพเข้าไปอยู่ที่อำเภอเมือง

แพร่ได้เย็บเสื้อผ้าฝ้ายย้อมสีครามด้าออกจำหน่ายแก่คนงานและลูกจ้างทำป่าไม้ขึ้นก่อน จึงได้รับความนิยมซื้อสวมใส่กันแพร่หลาย ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ ได้จัดงานเลี้ยงอาหารแบบขันโตกเพื่อเป็นเกียรติแก่ ฯพณฯ นายสัญญา ธรรมศักดิ์และกงสุลอเมริกัน ขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และได้กำหนดให้ผู้มาร่วมงานสวมเสื้อผ้าคอกลม ย้อมสีคราม คาดผ้าขาวม้า หลังจากงานนี้จึงมีผู้นิยมใช้เสื้อม่อฮ่อมกันแพร่หลายยิ่งขึ้น คนทั่วไปจึงคิดว่าเป็นเสื้อประเพณีนิยมสำหรับชายชาวล้านนา

ภาพที่ 4.5 ตัวอย่างผ้าทอพื้นเมืองลอง

ที่มา : <http://fangfaang.blogspot.com/2012/09/2-2-2-4-5-10-15-3-4-2542-141.html>

หม้อฮ่อม เป็นคำในภาษาพื้นเมืองเหนือมาจากการรวมคำ 2 คำคือคำว่า “หม้อ” และคำว่า “ฮ่อม” เข้าไว้ด้วยกัน โดยหม้อเป็นภาษาชนอย่างหนึ่งที่ใช้ในการบรรจุน้ำหรือของเหลวต่างๆ มีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ส่วนฮ่อมนั้นเป็นพืชล้มลุกชนิดหนึ่ง ที่ชาวบ้านนำเอาลำต้นและใบมาหมักในน้ำตามกรรมวิธีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ จะให้น้ำเป็นสีกรมท่า และได้สีที่จะนำมาใช้ในการย้อมผ้าขาว ให้เป็นสีกรมท่าที่เรียกกันว่า “ผ้าหม้อฮ่อม”

ผ้าหม้อฮ่อม เป็นชื่อผ้าย้อมพื้นเมืองสีกรมท่าที่สร้างชื่อเสียงให้กับเมืองแพร่มานานแล้ว ในอดีตผ้าหม้อฮ่อมเป็นผ้าฝ้ายทอมือ ที่นำดอกฝ้ายขาวมาทำเป็นเส้นใยแล้วทอด้วยกี่พื้นเมืองเป็นผ้าพื้นสีขาว หลังจากนั้นจึงนำไปตัดเย็บให้เป็นเสื้อแบบต่าง ๆ กางเกงเตี่ยวสะต่อ จากนั้นนำมาย้อมในน้ำฮ่อม ที่ได้จากการหมักต้นฮ่อมเอาไว้ในหม้อในปัจจุบันมีการทอผ้าด้วยกี่แบบพื้นเมืองน้อยลงทำให้ผ้าทอมีราคาแพง ในการตัดเย็บเสื้อผ้าหม้อฮ่อมจึงมีการใช้ผ้าดิบจากโรงงานตัดเย็บย้อมด้วยน้ำฮ่อมธรรมชาติหรือสีหม้อฮ่อมวิทยาศาสตร์

ผ้าหม้อฮ่อมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวเมืองแพร่ซึ่งจะเห็นได้จากชุดการแต่งกายพื้นเมืองของชาวแพร่จะนิยมสวมใส่เสื้อผ้าหม้อฮ่อมโดยการแต่งกายของชายนั้นนิยมสวมเสื้อหม้อฮ่อมคอกลม แขนสั้น ผ่าอกติดกระดุมหรือใช้สายมัด ลักษณะคล้ายเสื้อกุยเฮงของชาวจีน และกางเกงหม้อฮ่อมขาก้วย ใช้ผ้าขาวม้ามัดเอว

ส่วนการแต่งกายพื้นเมืองของผู้หญิงเป็นเสื้อผ้าหม้อฮ่อมคอกลมแขนยาวทรงกระบอก ผ่าอกติดกระดุม และสวมผ้าถุงที่มีชื่อเรียกว่า “ซิ่นเหล็ก” ซึ่งเป็นพื้นสีดำมีแถบสีแดงคาดบริเวณใกล้เชิงผ้า ชาวพื้นเมืองต่าง ๆ ในภาคเหนือตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันนิยมใช้เสื้อผ้าหม้อฮ่อมที่มาจากแพร่ และถ้าพูดถึงหม้อฮ่อมก็ต้องเป็นหม้อฮ่อมแพร่เท่านั้น ชื่อเสียงของผ้าหม้อฮ่อมเมืองแพร่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากมีคุณภาพ ความคงทนของเนื้อผ้าและสีหม้อฮ่อมที่ใช้ย้อมผ้าตลอดจนรูปแบบเรียบง่ายสะดวกต่อการสวมใส่ได้ในหลายโอกาส

ภาพที่ 4.6 การแต่งกายด้วยเสื้อหม้อฮ่อมของครูสลา

ที่มา : http://www.phrae.go.th/tem/tip/nature_phrae/hagi30.html

ในปัจจุบันแหล่งผลิตเสื้อผ้าหม้อฮ่อมที่บ้านทุ่งไธ้ง ตำบลทุ่งไธ้ง อำเภอเมืองแพร่ เป็นแหล่งผลิตที่ใหญ่ที่สุดและมีชื่อเสียงที่สุดประวัติของบ้านทุ่งไธ้ง ตามคำบอกเล่าของคนแก่ในหมู่บ้าน เล่าว่าบ้านทุ่งไธ้งเป็นหมู่บ้านของชาวไทพวนที่ถูกกวาดต้อน และอพยพมาจากแขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อประมาณ พ.ศ. 2340 – 2350 โดยคนกลุ่มแรกได้เดินทางมาถึงเมืองแพร่และได้ตั้งบ้านเรือนอยู่นอกกำแพงเมืองแพร่ ทางทิศเหนือด้านประตูเลี้ยงมา ต่อมาจึงได้ย้ายจากที่เดิม มาตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่บริเวณที่เป็นตั้งบ้านทุ่งไธ้งได้ในปัจจุบัน และอยู่กันเรื่อยมา จนประมาณ พ.ศ. 2360 – 2380 จึงมีกลุ่มไทยพวนกลุ่มใหม่อพยพเข้ามาและตั้งหมู่บ้านห่างจากเดิมประมาณ 200 เมตร เป็นหมู่บ้านทุ่งไธ้งเหนือในปัจจุบัน

แหล่งผลิตเสื้อผ้าหม้อฮ่อมในเมืองแพร่ ผ้าหม้อฮ่อมในเมืองแพร่มีแหล่งผลิตที่สำคัญ 3 แหล่งใหญ่ ๆ ดังนี้ บ้านพระหลวง ตำบลพระหลวง อำเภอสูงเม่น บ้านเวียงทอง ตำบลเวียงทอง อำเภอสูงเม่น บ้านทุ่งไธ้ง ตำบลทุ่งไธ้ง อำเภอเมืองแพร่ การย้อมผ้าด้วยหม้อฮ่อม เพื่อใช้ตัดเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่มสำหรับสวมใส่จึงเป็นที่มาของผ้าหม้อฮ่อมในปัจจุบัน วัตถุดิบที่ใช้ในการทำผ้าหม้อฮ่อมแบบโบราณ ใช้วัตถุดิบสำคัญ 2 อย่างดังนี้ คือ ต้นครามหรือต้นฮ่อม น้ำต่างจากขี้เถ้า

ขั้นตอน ผ้าฝ้ายทอมือ หรือผ้าดิบ สำหรับตัดเย็บเสื้อ กางเกงแล้วนำมาย้อมด้วยน้ำ
ย้อม ตันครามหรือตันฮ่อม เพื่อสกัดให้ได้สีสำหรับการย้อมผ้า โดยใช้วิธีการหมักให้เป็นน้ำย้อม น้ำ
ต่าง โดยใช้ขี้เถ้าเป็นส่วนผสมของสีย้อมที่ได้จากตันฮ่อม หม้อโอ่งขนาดใหญ่ สำหรับการหมักย้อม
สำหรับย้อมผ้า ถังแช่ขี้เถ้าและหมอน้ำต่าง สำหรับแช่ขี้เถ้าทำเป็นน้ำต่างเพื่อใช้ผสมสีย้อม หม้อโอ่ง
ขนาดใหญ่ สำหรับการย้อมผ้า ตระกร้าตาห่างๆ ครอบปากหม้อโอ่งสำหรับใส่ผ้าที่จะย้อม ถุงมือเป็น
เครื่องมือสมัยใหม่ที่ใช้ป้องกันไม่ให้สีดำติดมือ ในอดีตผู้ที่มียาชีพย้อมผ้าจะใช้มือกลับผ้าที่ย้อมฮ่อม
การย้อมที่ไม่สวมถุงมือทำให้มือของผู้ที่มียาชีพนี้ติดสีย้อม รวตากผ้าสำหรับตากผ้าที่ได้ทำการย้อม
แล้วให้แห้ง

ในปัจจุบันการตัดเย็บเสื้อผ้าหม้อฮ่อม นับได้ว่าสร้างงานและทำรายได้ ให้กับชาวบ้าน
ทุ่ง ไธ้งเป็นอย่างมาก ทำให้หมู่บ้านนี้ประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีบ้านทุ่งไธ้งได้เป็นเขต
สุขาภิบาลแห่งหนึ่งของจังหวัดแพร่ ซึ่งมีร้านตัดเย็บเสื้อผ้าหม้อฮ่อมตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งแต่ละ
ร้านต่างก็มีเครื่องหมายและชื่อร้านแตกต่างกันออกไป ส่วนในด้านรูปแบบ ได้มีการปรับปรุงเสื้อผ้า
หม้อฮ่อมให้มีแบบที่แตกต่างไปจากเดิมตามความต้องการของตลาดผู้บริโภค ตัดเย็บเป็นเสื้อชาฟารี
เสื้อคอเชิร์ต มีทั้งที่เป็นแบบแขนสั้นและแขนยาว เป็นต้น <http://www.thaitextilemuseum.com/HOME/NaNatextile2008/mohom/mohom.html>

ภาพที่ 4.7 ขั้นตอนการผลิตผ้า

ที่มา : http://www.phrae.go.th/tem/tip/nature_phrae/hagi30.html

4.1.2.5 จังหวัดน่าน นันทบุรีศรีนครน่านหรือเมืองน่านเมืองงามแห่งล้านนา
ตะวันออก เป็นเมืองประวัติศาสตร์เมืองหนึ่งซึ่งในอดีตเป็นนครรัฐขนาดเล็กริมแม่น้ำน่าน ถูกโอบ
ล้อมไว้ด้วยขุนเขาผืนน้ำและขุนเขาหลวงพระบางคนเมืองน่านเล่าเรื่องราวในอดีตของตนเองผ่าน
ตำนานพื้นบ้านและคัมภีร์ใบลานด้วยอักษรธรรมล้านน่านานมีอายุเก่าแก่พอกับกรุงสุโขทัย
สันนิษฐานว่าสร้างราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ “พญาภูคา” ได้สร้างขึ้นในบริเวณที่ราบทางตอนบนเขต
ตำบลศิลาเพชร หรืออำเภอปัวในปัจจุบัน จากหลักฐานทางโบราณคดี น่านเคยเป็นชุมชนโบราณที่มี
อายุเก่าแก่อันเนื่องจากการขุดพบเครื่องมือหินกรวดขนาดใหญ่ที่เสาดินนาน้อย ซึ่งจัดเป็นเครื่องมือหิน

เก่าใช้เทคโนโลยีแบบดั้งเดิมที่สุด รวมทั้งยังเป็นศูนย์กลางการค้ามาแต่อดีต เพราะมีทรัพยากรที่สำคัญคือ เกือบ และการหลักฐานทางด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม วิถีชีวิตของชาวน่านได้สะท้อนให้เห็นการผสมผสานทั้งกรุงสุโขทัย ล้านนา ล้านช้าง (หลวงพระบาง) สิบสองปันนา พุกามอย่างกลมกลืน

สำหรับผ้าทอพื้นเมืองน่านนั้น เรียกว่า ชิ้นเมืองน่าน เป็นผ้าที่ทอขึ้นโดยชาวพื้นเมืองเมืองน่านดั้งเดิม และผ้าทอพื้นเมืองที่มาจากแหล่งอื่น สืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์ทางการเมือง และการอพยพโยกย้ายถิ่นของผู้คนภายหลังการสงครามจากหัวเมืองชายพระราชอาณาเขต เข้ามาเป็นไพร่พลเมืองของเมืองน่าน ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 10-25 กลุ่มชนเผ่าที่สำคัญได้แก่ ไทลื้อ และชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ ผ้าพื้นเมืองน่านดั้งเดิม ได้แก่ ผ้าพื้น ผ้าขาวม้า ถูย้อม (ลายขาวดำ) ผ้าห่ม (ผ้าตาแสง หรือ ผ้าตาไก่ง) ผ้าลายคาดก่านแบบน่าน ผ้าพื้นเมือง จากแหล่งอื่น เช่น ผ้าตีนจกจากเมืองพิษณุ ชินม่าน ชินเชียงแสนจากเชียงตุง ผ้าลายลือจากเมืองเงิน เมืองคง เมืองฮุน เมืองลำ และสิบสองปันนา ผ้าไหมขึ้นสาวจากเมืองหลวงพระบางและเวียงจันทน์ ชินก่านคอกควาย และขึ้นตามะนาวจากแพร่ ชินลายขวางจากเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น

การแต่งกายไทยวนเมืองน่าน สตรีนุ่งขึ้นป้อง เป็นขึ้นที่มีเทคนิค “ ขิด หรือ มุก ” มีลักษณะคล้ายขึ้นดำของชาวไทยวน

ภาพที่ 4.8 ตัวอย่างขึ้นพื้นเมืองน่าน

ที่มา : www.facebook.com/หออัตลักษณ์นครน่าน, 2562

กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่านมีทั้งชนชาติไท ชาวไทยภูเขา ที่อาศัยอยู่เดิมและได้อพยพมาจากล้านช้าง สิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ ไทยวนหรือไทยโยนก ไทลื้อ ถิ่น(ลัวะ) ขมุ ม้ง(แม้ว) เย้า (เมี่ยน) และมลาบรี (ผิทองเหลือง) จึงทำให้ผ้าทอเมืองน่านมีที่มาหลายแห่งด้วยกัน

ผ้าทอเมืองน่านเป็นผ้าที่ทอจากฝ้าย ในอดีตนั้นจะใช้ฝ้ายที่มีในท้องถิ่น โดยเริ่มจากการปลูกฝ้าย และเข้าสู่กระบวนการผลิตเป็นเส้นด้าย โดยภูมิปัญญาของท้องถิ่นทั้งหมด รวมทั้งกรรมวิธีย้อมสีธรรมชาติ เช่น สีดำจากผลมะเกลือ สีแดงจากครั่ง สีเหลืองจากขมิ้น แก่นขนุนและสีน้ำตาลได้จากเปลือกต้นสน เป็นต้น การสืบทอดทางวัฒนธรรม พบว่า ผู้ที่มีอาชีพทอผ้าส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากชาวไทยลื้อโบราณ

1) ชิ่นพื้นเมืองน่านที่โดดเด่นมีอยู่ 5 ชนิด ได้แก่

- ชิ่นม่าน เป็นชิ่นที่มีลายขวางสลับริ้วสีพื้นไม่เกิน ๓ สี สีที่ใช้ เช่น สีดำ สีแดง ขมิ้น ม่วง มีลักษณะที่เด่นคือ มีบ้าน การจัดช่องขนาดของลายไม่เท่ากัน ดินชิ่นจะต้องมีสีแดงและบ้านใหญ่ที่ต่อจากดินชิ่นขึ้นไปจะใช้สีน้ำเงินเข้มหรือสีม่วง เพียงสีเดียวและคันด้วยริ้วไหมเงินไหมทองทอสลับทั้งผืน
- ชิ่นป่อง เป็นชิ่นทอด้วยเทคนิคการขีด ลายขวางสลับริ้ว สีพื้นมีช่วงขนาดเท่ากันตลอด ลักษณะเด่น คือทอเป็นริ้วเล็ก ทอสลับกับลายมุกคันด้วยริ้วไหมเงินหรือไหมทองสีสลับนั้นเป็นสีเดียวกันทั้งผืน เช่น พื้นแดง พื้นเขียว พื้นสีน้ำตาล สลับลายมุก
- ชิ่นคำเคิบ เป็นชิ่นที่ทอด้วยเทคนิคการเก็บขีดของชาวไทยวน จังหวัดน่าน โดยใช้ดินทองเป็นเส้นพุ่งตลอดทั้งผืน ลวดลายชิ่นจะเป็นลวดลายขนาดเล็กนิยมต่อตีนที่เป็นจกด้วยดินทองเช่นกัน แต่บางผืนอาจจะไม่ต่อตีนจกแต่ทอด้วยผ้าฝ้ายสีพื้นธรรมดา
- ชิ่นก่าน เป็นชิ่นของชาวไทยลื้อ เมืองน่านที่ทอด้วยลวดลายมัดหมี่ ในภาษาถิ่นเมืองน่านเรียกว่า “มัดก่าน” หรือ “คาคก่าน” ชิ่นก่านนี้มีทั้งที่ทอในลักษณะโครงสร้างของชิ่นป่องและชิ่นม่าน เช่น ชิ่นก่านคอควยเป็นชิ่นพื้นบ้านของ ชาวไทยวน เป็นชิ่นสีดำมีริ้วสีแดง คาคตรงส่วนบนของตีนชิ่น (เหมือนกับการมัดหมี่ในภาคอีสานที่บ้านดอนไชย อำเภอกำแพงเพชร จังหวัดน่าน)
- ชิ่นเชียงแสน เป็นชิ่นที่มีลักษณะเป็นผืนผ้าสีแดงมีริ้วสีเข้ม เช่น สีดำ หรือ คราม เป็นลายขวางทอด้วยเทคนิคขัดสานธรรมดาตลอดทั้งผืน ชื่อของ ชิ่นชนิดนี้ แสดงถึงแหล่งกำเนิดว่าเป็นเอกลักษณ์เก่าแก่ของชาวไทยเชียงแสนในอดีต

ภาพที่ 4.9 ตัวอย่างชิ้นพื้นเมืองน่าน

4.1.2.6 จังหวัดอุดรดิตถ์ เมืองลับแล เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นเมืองล่านนาโบราณมีมาตั้งแต่สมัยก่อนกรุงสุโขทัยชาวลับแล เป็นเชื้อชาติไทยวนอพยพมาจากเมืองเชียงแสนในสมัยอยุธยาตอนปลายแบ่งเป็น 2 พวก คือพวกแรกเข้ามาตั้งหลักครั้งแรกที่หมู่บ้านเชียงแสน ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิตถ์ อีกกลุ่มหนึ่งไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่หมู่บ้านน้ำอ่าง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรดิตถ์ ดังนั้นชาวลับแลจึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมเป็นแบบล่านนาดั้งเดิม ทั้งนี้จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุได้กล่าวว่า ผ้าชิ้นดินจกเป็นของคู่กันกับคนไทยวน ไม่ว่าจะเป็นที่ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอคูบัว จังหวัดราชบุรี อำเภอเส้าไห้จังหวัดสระบุรี ซึ่งก็มีผ้าชิ้นดินจกทั้งสิ้น แต่ว่าจะมีความแตกต่างกันเรื่องของสีและการให้ลายที่จะมีลักษณะต่างกัน

การทอผ้ายกมุก หรือ ผ้ายกมุกลับแล เป็นศิลปะการทอผ้าแบบหนึ่งของกลุ่มวัฒนธรรมไทยวน และกลุ่มวัฒนธรรมไทพวน นิยมทอกันในภาคเหนือ เพื่อทำตัวขึ้น เรียกว่า ผ้าชิ้นมุก ซึ่งมีส่วนดินขึ้นเป็นดินจก ชิ้นมุกจะทอลวดลายเป็นวงกลมเล็กๆ เรียงกันเป็นแถวคล้ายกับสร้อยไข่มุก ชาวไทยที่ทอผ้ายกมุก ได้แก่ไทยวนในจังหวัดแพร่ จังหวัดอุดรดิตถ์ และจังหวัดสระบุรี เป็นต้น ส่วนไทยวนในจังหวัดเชียงใหม่ไม่นิยมทอผ้ายกมุก กลุ่มไทยวนจังหวัดราชบุรีมีการทอลายมุก แต่ทอด้วยเทคนิคขิด

ลักษณะผ้าชิ้นของลับแลจะเป็นการต่อตัวขึ้นเป็นท่อนๆ คนสมัยก่อนไม่นุ่งผ้าผืนเดียวด้วยความเชื่อที่ว่า ผ้าผืนเดียวเป็นผ้าของคนตาย เป็นผ้านุ่งผี ทำให้ผ้าที่ใช้มีการต่อตัวต่อเวย เป็นผ้านุ่งของคน นิยมใช้สีขาว สีแดง ซึ่งเชื่อกันว่าจะให้ความเป็นสิริมงคลกับผู้สวมใส่ กันสิ่งอัปมงคลได้ เวยจะนิยมต่อกับผ้าชิ้นเล็กๆ เข้าไปอีก เชื่อว่าการต่อเวยขึ้นเป็นการต่ออายุให้กับผู้สวมใส่

ภาพที่ 4.10 ตัวอย่างผ้าชิ้นเมืองลับแล

4.1.2.7 จังหวัดพะเยา วัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อในจังหวัดพะเยา - ชาวไทลื้อในจังหวัดพะเยาอาศัยอยู่ใน ๒ อำเภอคือ อำเภอเชียงคำและอำเภอเชียงม่วน๑๑ แม้ว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์จะกล่าวถึงการอพยพของชาวไทลื้อกลุ่มนี้ว่า มาพร้อมกับชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน แต่ลักษณะผ้าทอของชาวไทลื้อในเขตนี้มีลักษณะที่แตกต่างจากไทลื้อในจังหวัดน่าน ผ้าขึ้นไทลื้อของเชียงคำและเชียงม่วนมีโครงสร้างตามมาตรฐานของ “ซิ่นตา” และมีผ้าขึ้นที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นคือ ซิ่นที่มีลายตกแต่งขนาดเล็กตรงกลางตัวซิ่นซึ่งทอด้วยเทคนิคเกาะ ลักษณะลายคล้ายสายน้ำแต่เรียกกันว่า “ลายผักแว่น” ซึ่งแต่เดิมใช้ไหมลาว (ซื้อมาจากประเทศลาว) เป็นเส้นพุ่งทอสลัสี มีสีที่นิยมคือสีเขียว และสีชมพูสดเทคนิคการทอผ้าและวิธีการสร้างลวดลายบนผ้าทอไทลื้อเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าทำความเข้าใจในชื่อเรียกเทคนิควิธีการทอผ้าแบบต่างๆเป็นสิ่งที่จำเป็นในการศึกษาค้นคว้าด้านผ้าทอ และมักจะพบว่าตำราด้านผ้าทอส่วนใหญ่จะปรากฏชื่อเรียกเทคนิคการทอผ้าประกอบการอธิบายเรื่องราวของผ้าไว้ด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าการเลือกใช้สีเส้นและการใช้ลวดลายตลอดจนถึงเทคนิคของการทอผ้า ยังสามารถบ่งบอกถึงเรื่องราวความเป็นมาและทำให้ผู้ศึกษาสามารถแยกเอกลักษณ์ของผ้าทอในแต่ละพื้นที่ได้ กล่าวเฉพาะเทคนิคการทอผ้าในกลุ่มคนตระกูลไทก็เป็นที่ประจักษ์กันโดยทั่วไปว่าผู้หญิงชาวไทลื้อมีความสามารถในการทอผ้าด้วยเทคนิคที่หลากหลาย ทำให้ผ้าทอของชาวไทลื้องดงามด้วยการผสมผสานลวดลายและสีเส้นต่างๆ ซึ่งเทคนิคที่ชาวไทลื้อใช้ในการทอผ้าโดยสังเขปมีดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.11 ตัวอย่างผ้าทอจังหวัดพะเยา

4.1.2.8 จังหวัดลำปาง ซิ่นตีนจกลำปางนั้นแบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือ ซิ่นตีนจกที่ใช้ในราชสำนัก จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับซิ่นตีนจกในราชสำนักเชียงใหม่ เพราะลำปางและเชียงใหม่มีความสัมพันธ์ทางเชื้อสายราชวงศ์ ซิ่นที่ใช้ในราชสำนักของลำปางจึงนิยมสั่งทำจากเชียงใหม่เป็นหลัก ส่วนซิ่นตีนจกที่ใช้ในกลุ่มชาวบ้านแถบชานเมืองของลำปางนั้น จะมีความแตกต่างจากซิ่นในราชสำนักคือลวดลายบนตีนจกจะไม่มีแบบแผนชัดเจนขึ้นอยู่กับความชอบของผู้ทอ เน้นสีฉูดฉาด แต่อย่างไรก็

ตามลวดลายก็ยังคงมีเอกลักษณ์ของชาวไทยยวนดั้งเดิมที่มีจุดกำเนิดร่วมกันที่เมืองเชียงแสน ปัจจุบัน ชื่นตื่นจกแบบชาวบ้านของลำปางนั้นหาได้ยาก เนื่องด้วยเป็นชิ้นที่ไม่ได้ใช้สวมใส่ในชีวิตประจำวัน แต่จะใช้ในโอกาสพิเศษสำคัญเท่านั้น ทำให้ไม่ได้มีการทอขึ้นบ่อยๆ จึงขาดการสืบทอดและค่อยๆ สูญหายไป

สันนิษฐานว่า ผ้าซิ่นตีนจกลำปาง จะมีรูปแบบของผ้าซิ่นตีนจกในเวียง เชียงใหม่ นี้ อาจได้จากตัวอย่างผ้าที่ตกทอดในทายาทตระกูล ณ เชียงใหม่ ตระกูลคหบดีเชียงใหม่ และที่ได้มีผู้เก็บสะสมส่วนตัวหลายท่าน โดยรูปแบบเป็นผ้าซิ่นที่ประกอบด้วยหัวซิ่นสีขาว แดง หรือ ดำ ทำจากผ้าฝ้ายโรงงานของอังกฤษ บางครั้งเป็นผ้าพิมพ์ลาย หรือก้ามเหยี่ ส่วนใหญ่เป็นวัตถุดิบ จากต่างประเทศที่หาได้ยาก

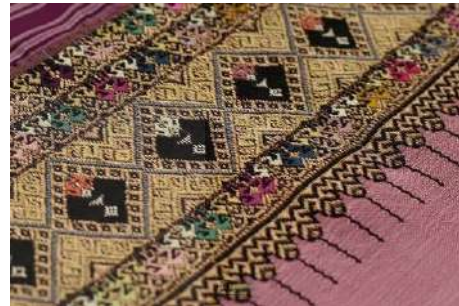
ตัวซิ่นมีทั้งที่เป็นฝ้ายและไหม ไหมที่ใช้ทอเป็นไหมน้อยจากประเทศจีน เส้น เล็กบางแต่เหนียวมาก บางคนเรียกว่า “ไหมหุ้มเดียว” เพราะสามารถรวบผ้าไหมทั้งผืนให้มาอยู่ใน กำมือเดียวได้ คุณกรรองทอง ชูติมา บุตรคนสุดท้ายของหลวงอนุสารสุนทร ได้กรุณาเล่าให้ผู้เขียนฟัง ว่า จะมีคาราวานพ่อค้าวัวต่างจากยูนนานเดินทางมาเชียงใหม่ มักจะผ่านหน้าบ้านตึกของหลวงอนุ สารสุนทรเสมอ ก่อนจะไปพักคาราวานบริเวณตรอกบ้านฮ่อในปัจจุบัน นางกิมฮ้อ นิมนานเหมินท์ จะ คัดเลือกสินค้าที่มาจากยูนนานเก็บไว้ขาย หนึ่งในนั้นก็คือไหมน้อยเนื้อดีสีขาวสะอาด จะซื้อไว้นำไป ให้ช่างทอที่สันกำแพงทอ เลือกสี ออกแบบลายเอง ช่างทอบางคนก็มาซื้อไหมไปทอเองบ้าง ต่อมา มี คนทอกันมากขึ้นจึงเลิกส่งไหมไปทอในที่สุด นอกจากตัวซิ่นที่เป็นไหมล้วนแล้ว ในผ้าซิ่นของสตรี ขึ้นสูงในราชสำนักเชียงใหม่ยังพบว่า มีตัวซิ่นลักษณะพิเศษอีกแบบหนึ่ง คือ ตัวซิ่นเป็นลายขวางสลับ กับจกลายดอกไม้ขนาดเล็กเรียงเป็นแถว ซึ่งจะต้องใช้ไหมทองในการทอทั้งผืน ซึ่งตัวซิ่นลักษณะ ดังกล่าวนี้นี้ ต้องอาศัยความชำนาญในการทอเป็นอย่างสูงและใช้วัสดุมีค่าจำนวนมาก ทำให้ปรากฏ ตัวอย่างในปัจจุบันน้อยมาก ตัวซิ่นลักษณะนี้ยังปรากฏในภาพถ่ายเจ้าหญิงอุบลวรรณอีกด้วย

ส่วนบริเวณเชิง หรือที่เรียกว่า “ตีนจก” ทอขึ้นจากเส้นไหมเนื้อละเอียด หาก ไม่เป็นไหมล้วน ก็มักจะพุ่งด้วยเส้นไหม ทอด้วยเทคนิคจก แทรกไหมสีต่างๆ ไหมเงิน ไหมทอง แล่ง หรือกระดาดทองพันกับฝ้าย ลวดลายจกมีลักษณะคล้ายคลึงกันแทบทุกผืน เรียกได้ว่าเป็นแบบ มาตรฐาน คือ มีลายหลักเป็นลายรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ที่เรียกว่า “โคม” ลายโคมมีขนาดใหญ่ อย่างเห็นได้ชัด มีลายประกอบด้านบน 2 แถว และด้านล่าง 1 แถว มักเป็นลายนกคู่กินน้ำร่วมต้น ปิด ท้ายด้วยลายเชิง เรียกว่า “หางสะเปา” สีดำล้วน ชื่นตื่นจกแบบจารีตมักมีพื้นส่วนเชิง เรียกว่า “เล็บ ซิ่น” เป็นสีแดง ต่อมาได้เกิดค่านิยมแต่งกายด้วยสีเดียวกันทั้งชุด ในปลายรัชกาลที่ 5 รัชกาลที่ 6 ต่อเนื่องมาถึงรัชกาลที่ 7 ทำให้เกิดเล็บตีนจกหลากสี เช่น เล็บสีน้ำเงิน สีม่วง สีบานเย็น สีเขียว เป็น ต้น ซึ่งเล็บซิ่นนี้จะต้องเข้าเป็นสีเดียวกันกับตัวซิ่นที่ได้ทอเตรียมไว้ก่อน

ลักษณะผ้าขึ้นตีนจกแบบเวียงเชียงใหม่นี้ เรียกได้ว่าเป็นแบบมาตรฐานของ
ผ้าขึ้นตีนจกของเจ้านายล้านนา เพราะพบในภาพถ่ายโบราณว่าขึ้นตีนจกที่เจ้านายลำพูน เจ้านาย
ลำปาง เจ้านายแพร่ ก็ล้วนแล้วแต่สวมขึ้นตีนจกที่มีลักษณะใกล้เคียงกับที่กล่าวมาแล้วทั้งสิ้น

ที่มา <http://www.openbase.in.th/node/10735>

ที่มา <https://chiangmai-cityofcrafts.com/articles/2-pha-sin-teen-jok-chiang-mai/?lang=th>

ภาพที่ 4.12 ตัวอย่างผ้าทอขึ้นตีนจกลำปาง

4.1.2.9 จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชาวปกาเกอญอ หรือกะเหรี่ยง นิยมใส่เสื้อผ้าฝ้ายทอมือมา
แต่สมัยโบราณ ซึ่งแต่เดิมชาวกะเหรี่ยงจะปลูกฝ้ายเอง นำฝ้ายมาปั่นเป็นเส้นด้าย ย้อมด้วยสี
ธรรมชาติ สร้างลวดลายด้วยการทอ การปักด้วยเส้นไหม และลูกเดือย สตรีชาวกะเหรี่ยง จะถ่ายทอด
ภูมิปัญญากระบวนการผลิตผ้าทอ แก่บุตรสาวอายุ 12-15 ปี เริ่มจากแบบง่ายๆ ฝึกฝนจนมีความ
ชำนาญ และสามารถออกแบบลวดลายด้วยตนเองได้สำหรับลวดลายผ้าทอของชาวกะเหรี่ยงนั้น มี
เรื่องราวเล่าสืบมาว่า ได้มาจากลายหนังงูใหญ่ ซึ่งเป็นคู่รักในอดีตของหญิงสาวชาวกะเหรี่ยง โดยงูจะ
เปลี่ยนลายทุกวัน และหญิงสาวก็ทอผ้าตามลายที่ปรากฏจนครบ 7 วัน ทอได้ 7 ลาย แต่ลายที่นิยม
นำมาทอ และปัก มี 4 ราย คือ โยห่อกือ เกอเป่ผลอ ฉ่วยซอลอ อีกลายหนึ่ง คือ ลายที่ขา ปัจจุบัน ยัง
มีลายที่นิยมทอ คือ เกอแนเดอ หรือลายรังผึ้ง และเชอกอพอ หรือ ลายดอกมะเขือ

ภาพที่ 4.13 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ผ้าทอกระเหรี่ยงชาวปกาเกอญอ

4.1.3 กระบวนการทอและลวดลาย

4.1.3.1 เทคนิคการทอผ้าแบบ เกาะ / ล้วง

การทอผ้าเกาะ / ล้วง เป็นรูปแบบการทอผ้าที่นิยมกันในภาคเหนือของประเทศไทย ในกลุ่มไทลื้อ อำเภอยางคำ และอำเภอยางมางน จังหวัดพะเยา และอำเภอยางของ จังหวัดเชียงราย เรียกเทคนิคนี้ว่า เกาะ ส่วนไทลื้อที่จังหวัดน่านเรียกว่า ล้วง

เกาะ เป็นวิธีการทอที่ไม่ได้ใช้เส้นพุ่งสอดจากริมผ้าด้านหนึ่งไปสู่ริมผ้าอีกด้านหนึ่ง ตามวิธีการทอแบบธรรมดาทั่วไป และไม่เพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้าไปในเนื้อผ้าเช่นวิธีการจก แต่การทอแบบเกาะ ใช้พุ่งหลาย ๆ สีเป็นช่วง ๆ ทอด้วยวิธีธรรมดาโดยการเกี่ยวและผูกเป็นห่วง (hook and dove – tail) รอบเส้นยืน ไปเป็นช่วงตามจังหวะลวดลาย เป็นผ้าที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า ผ้าลายน้ำไหล

ผ้าทอลายน้ำไหล มีชื่อเรียกกันไปตามลักษณะที่ทอ เช่น ลายทางยาวและ เป็นคลื่นเหมือนกับบันไดมองดูเหมือนสายน้ำกำลังไหล เรียกแบบนี้ว่า ลายน้ำไหล นับเป็นต้นแบบดั้งเดิม ต่อมาหยักของลายน้ำไหลเป็นลายคล้ายจรวดกำลังพุ่ง เรียกกันว่า ลายจรวด เมื่อนำลายน้ำไหลมาต่อกันมีจุดช่องว่างตรงกลางเต็มเส้นลายเล็ก ๆ แยกออกรอบตัว มองดูคล้ายดอกไม้ หรือ เมฆ มุม ลายอีกแบบหนึ่งที่เอาลายน้ำไหลมาหักมุมให้ดูแล้วสอดสีด้ายเหลื่อมกันเป็นชั้น ๆ เรียก ลายเล็บมือ อีกแบบหนึ่งได้นำลายน้ำไหลมาประยุกต์เป็นลักษณะคล้ายเจดีย์เป็นชั้น ๆ มียอดแหลม เรียกว่า ลายธาตุ ส่วนลายที่ใช้เส้นด้ายหลาย ๆ สี ทอซ้อนกันเป็นชั้น ๆ เรียกว่า ลายกาบ เป็นต้น แต่เดิมชาวไทลื้อนิยมทอผ้าลายน้ำไหลโดยใช้ฝ้ายสีสันที่สืบทอดมาจากรุ่นบรรพบุรุษ ทอย้อนกลับกลับไปมาตามจังหวะลวดลาย และนิยมฝ้ายสีขาวทอเกาะเป็นขอบ คล้ายฟองคลื่นของสายน้ำ แทรกสลับระหว่างช่วงลวดลายในปัจจุบันได้มีการพัฒนาสีสันให้หลากหลาย และมีการใช้เส้นด้ายทำด้วยด้ายเงิน ดิ้นทอง เพื่อเพิ่มความหรูหราแวววาวให้ผืนผ้า

ผ้าซิ่นไทลื้อ นิยมทอด้วยฝ้าย มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีลวดลายและใช้เทคนิคการทอที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นบรรพบุรุษ ถูกใช้เป็นอัตลักษณ์เพื่อบอกความเป็นไทลื้อในแต่ละพื้นที่ซึ่งก็จะมีแตกต่างกันตามแต่ละพื้นที่ เช่น ไทลื้อที่ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ไทลื้อที่แม่สาย เชียงของ จังหวัดเชียงราย ไทลื้อที่ท่าวังผา ปัว พงษ์ช้าง จังหวัดน่าน หรือไทลื้อที่เชียงม่วน เชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นต้น ผ้าซิ่นไทลื้อ จะมีลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือจะมีลวดลายขนาดกว้างในส่วนของตัวซิ่น ในแต่ละท้องที่อาจมีการตกแต่งลวดลายด้วย เทคนิคที่แตกต่างกัน

กัน ทั้งซิด จก เกาะล้ง ดังเช่น ผ้าชิ้นกลุ่มไทลื้อที่มีถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเชียงราย ก็มีความโดดเด่นด้วยลวดลาย และสีเส้นที่สดใสสะดุดตาตั้งแต่แรกเห็น จนกลายเป็นเอกลักษณ์ที่สะดุดตาของผ้าทอไทลื้อในแถบอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ดังตัวอย่างผ้าชิ้นไทลื้อ ของกลุ่มไทลื้อบ้านศรีดอนชัย นิยมทอลวดลายที่เรียกว่า “ลายเกาะ” โดยใช้เทคนิคเกาะล้ง และเทคนิคจก และซิด มีลวดลายขนาดใหญ่อยู่ตรงกลางตัวชิ้น ลวดลายเกาะล้งที่นิยมและมักพบเจออยู่ในผืนผ้าไทลื้อที่บ้านศรีดอนชัยอยู่แทบทุกผืน มักเป็นลวดลายเรขาคณิตรูปแบบต่างๆ เช่น ลายเกาะป่าด ลายเกาะยอด ลายเกาะลอย ลายเกาะกันต้อยอด ลายขอเครือ เป็นต้น และในปัจจุบันอาจมีลายสัตว์มงคล หรือสัตว์ในจินตนาการแทรกอยู่บ้าง

หรือกลุ่มไทลื้อที่บ้านหาดบ้าย นิยมใช้การตกแต่งลวดลายด้วยเทคนิคจกเป็นลวดลายหลากสีเกือบเต็มผืน ลวดลายที่นิยมมักเป็นรูปสัตว์ในวรรณคดีที่สืบเนื่องมาจากจินตนาการและคติความเชื่อดั้งเดิมของไทลื้อ ลายพรรณพฤกษา และลายเรขาคณิต เป็นต้น

ผ้าทอไทลื้อ แต่ละผืนจะมีลวดลายที่แทบจะไม่เหมือนกันเลย ถือได้ว่าเป็นความสามารถเชิงฝีมือและการสร้างสรรค์ของผู้ทอแต่ละคน เป็นการสร้างเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่น เกิดเป็นลวดลายและสีเส้นที่งดงามแปลกตา

4.1.3.2 เทคนิคการทอผ้าแบบ ยกมุก

การทอผ้ายกมุก เป็นศิลปะการทอผ้าแบบหนึ่งของกลุ่มวัฒนธรรมไทวน และกลุ่มวัฒนธรรมไทพวน นิยมทอกันในภาคเหนือเพื่อทำตัวชิ้น เรียกว่า ชิ้นมุก นอกจากนี้ยังมีการทอผ้าด้วยเทคนิคยกมุกของกลุ่มวัฒนธรรมภูไท หรือผู้ไทยในภาคอีสานด้วยเช่นกัน ผ้ายกมุกของไทวนนั้นเดิมทอเพื่อทำเป็น ผ้าชิ้นมุก ซึ่งเป็นส่วนตัวชิ้นของผ้าชิ้นตีนจก ทอลวดลายเป็นวงกลมเล็กๆ เรียงกันเป็นแถวคล้ายกับสร้อยไข่มุก ชาวไทยที่ทอผ้ายกมุก ได้แก่ไทวนในจังหวัดแพร่ จังหวัดอุดรดิตถ์ และจังหวัดสระบุรี เป็นต้น ส่วนไทวนในจังหวัดเชียงใหม่ไม่นิยมทอผ้ายกมุก กลุ่มไทวนจังหวัดราชบุรีมีการทอลายมุก แต่ทอด้วยเทคนิคซิด เรื่องการใช้สอยนอกจากจะเย็บต่อกับตัวชิ้นเป็นผ้าชิ้นแล้วกลุ่มไทวนจังหวัดสระบุรียังนิยมเย็บเป็นย่ามเรียกว่า ย่ามมุก ผ้ายกมุก คือผ้าที่มีลวดลายเอกลักษณ์ที่ได้จากการเพิ่มเส้นด้ายยืนพิเศษด้วยเทคนิคการทอ โดยใช้เส้นด้ายยืน 2 ชุด ชุดแรกใช้เส้นด้ายยืนสีเดียวหรือสีอื่นทอเป็นพื้นลายขัดธรรมดาเป็นชั้นด้ายยืนที่เป็นพื้น ชุดที่สองใช้เส้นด้ายยืนที่เพิ่มจากเส้นด้ายยืนธรรมดาเป็นชั้นด้ายยืนที่เก็บลวดลายมุก เวลาทอจะใช้วิธีการเหยียบไม้ เพื่อสลับด้ายยืนทั้งสองชั้น จะได้ลวดลายออกมาเต็มหน้าผ้า การเกิดลวดลายเกิดจากการใช้ตะกอลายยกด้ายยืนพิเศษ และเส้นยืนพิเศษนี้จะถูกจัดไว้ตอนบนของเส้นยืนธรรมดาที่ขึงไว้ ในการทอผ้ายกมุกเส้นยืนพิเศษถูกดึงลงมาเสริมลงไปบนเส้นยืนธรรมดา และเกิดเป็นลวดลายตามแบบที่เก็บตะกอไว้ ลักษณะลวดลายผ้ายกมุกเป็นรูปลายซ้ำยาวติดต่อกันเป็นเส้นริ้วหรือแถวตามทิศทางของเส้นด้ายยืน

โครงสร้างของผ้ามุก ผ้ามุกประกอบด้วยดอกมุกและขอบมุกโดยมีริมผ้าเป็น สีแดงทั้ง 2 ข้าง และมีริ้วสีครีม สีเขียวขี้ม้า และสีแดง สลับกันไปตามความสวยงามความกว้างของผ้า มุกรวมขอบแล้วประมาณ 19 นิ้ว ในสมัยก่อนนิยมนำผ้ามุกไปต่อกับผ้าตีนดำ ผ้าตีนแดง หรือ ผ้าตีน จก แล้วต่อหัวขึ้น เพื่อใช้เป็นผ้าถุงสำหรับใส่ไปงานต่างๆ สีที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นสีเขียว สีแดง เมื่อต่อกับ ผ้ายังกล่าวแล้ว ทำให้มีความสวยงามมากขึ้นพบว่าในพื้นที่อำเภอลับแล นั้นจะมีการทอผ้ามุกอยู่ 3 ลาย ได้แก่ ลายมุกขา ลายมุกห้า ลายมุกหก

4.1.3.3 เทคนิคการทอผ้าจกแม่แจ่ม

จก เป็นเทคนิคการทำลวดลายบนผืนผ้าบนเส้นพุ่ง ด้วยวิธีการสอดด้ายเส้นพุ่ง พิเศษเข้าไปเป็นช่วงๆ โดยใช้ขนแม่มหรือเหล็กแหลมช่วยในการจกหรือควักเส้นด้ายขึ้นมาบนเนื้อผ้า ที่ทออยู่ การจกเป็นการสร้างลวดลายที่สามารถใช้ผ้ายได้หลากหลายสีในลวดลายต่างๆ ที่ทำขึ้น ผ้า แม่แจ่มจะใช้เทคนิคนี้เป็นส่วนใหญ่ โดยคว่ำหน้าผ้าลงกับกึ่งที่ทอ ซึ่งทำให้สามารถเก็บเงื่อนหรือปม ผ้ายได้เป็นระเบียบเรียบร้อยไม่หลุดง่าย รวมทั้งลวดลายที่เกิดขึ้นด้านหลังของลายซึ่งอยู่ด้านบนของ ก็นี้มีความสวยงามไม่แพ้ด้านหน้าขึ้นแม่แจ่มจึงสามารถนุ่งได้ 2 ด้าน ดังจะเห็นคนเฒ่าคนแก่มักนิยมนุ่งขึ้นด้านในออกนอกเสมอ ทั้งนี้เพื่อให้เก๋เร็วเกินไปด้วย

ผ้าจกนับเป็นศิลปะการสร้างลวดลายบนผ้าที่มีความเป็นอิสระในตัวเอง ซึ่งผู้ ทอสามารถสร้างจินตนาการและแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ของตนเองได้มากที่สุดเช่นเดียวกับการ วาดภาพและแต้มสีลงบนผืนผ้า ผลงานที่เกิดขึ้นจึงสามารถพัฒนาการไปได้อย่างไม่มีขอบเขต จำกัด

1) ผ้าจกแม่แจ่มมีลักษณะเด่นในการสร้างผลงานของช่างผู้ทอ ขณะเดียวกัน ก็ไม่ละทิ้งลายดั้งเดิม ซึ่งสามารถจัดแบ่งผ้าจกตามลักษณะลวดลายได้ดังนี้

- ลวดลายอุดมคติ เป็นลวดลายที่สะท้อนความเชื่อในศาสนาออกมา เป็นรูปสัญลักษณ์อันเกี่ยวเนื่องกับศาสนา พบลวดลายลักษณะนี้ในชิ้นดินจกเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ รูป โคม ชัน น้ำตัน นาค หงส์สะเปา ที่ประกอบขึ้นเป็นชิ้นดินจก นอกจากนี้ยังปรากฏ รูปขันดอก รูป หงส์ในผ้าป่าด (ผ้าพาดบ่า) หรือลายนาคในหน้าหมอน เป็นต้น

- ลวดลายคนและสัตว์ ส่วนใหญ่พบในผ้าหลบสะลี (ผ้าปูที่นอน) ผ้า ป่าด ได้แก่ รูปม้า ช้าง ไก่ ลา ลายเขี้ยวหมา ลายงูเตวดาง ลายพินปลา และลายคน ในหน้า หมอน ได้แก่ รูปปู กบ เป็นต้น

- ลวดลายพรรณพฤกษา พบในหน้าหมอนเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ลาย ดอกจันทร์ กุดผักแว่น เป็นต้น

- ลวดลายเปรียบเทียบสิ่งของใกล้ตัว เช่น ลายกุดตาแสง กุดพ้อเหือน เมฆ กุดกระแจ กุดขอเบ็ด กุดสามเสา พบลวดลายเหล่านี้ในหน้าหมอน

ขึ้นตีนจกแม่แจ่ม เป็นศิลปหัตถกรรมที่เป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษมาแต่โบราณกาลอันเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้น และสร้างลวดลายขึ้นบนผืนผ้าด้วยการจก คือการสอดหรือควักเส้นฝ้ายสีต่างๆ ที่พุ่งสลับกันเป็นช่วงๆ เพื่อให้เกิดเป็นรูปและลวดลายต่างๆ ขึ้นมาโดยใช้ชนเม่น โลหะ หรือไม้ปลายแหลมเป็นเครื่องมือ องค์ประกอบของขึ้นตีนจกแม่แจ่ม แบ่งออกเป็นส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ ส่วนเอวขึ้น ส่วนตัวขึ้น และส่วนที่เป็นตีนจกหรือตีนขึ้น เมื่อนำทั้ง 3 ส่วน นี้มาเย็บต่อกันก็จะได้ขึ้นตีนจก 1 ผืน ทั้งนี้เนื่องจากสตรี แม่แจ่มส่วนใหญ่ยังนิยมทอผ้าแบบโบราณกันอยู่ โดยใช้กี่พื้นเมือง ซึ่งมีขนาดเล็ก ส่วนตัวขึ้นจะเป็นส่วนที่กว้างที่สุดที่สามารถทอได้ แต่ปัจจุบันนี้มีการทอขึ้นตีนจกแบบเต็มผืนขึ้นบ้างแล้ว

2) กรรมวิธีการทอผ้าจก มีขั้นตอนเริ่มตั้งแต่การเตรียมเส้นไหมในการทอผ้า โดยนำเส้นไหมที่เตรียมไว้เป็นเส้นยืนที่พอกย้อมสีเรียบร้อยแล้ว มากรอใส่หลอดทำการเดินเส้นยืน นำเครื่องเส้นยืนมาต่อเส้นไหมเข้ากับฟืม ซึ่งเป็นอุปกรณ์สำหรับเรียงเส้นด้ายยืนบนกี่ทอผ้า เรียกว่า สืบเครื่องทอ เป็นการเตรียมเส้นยืนในการทอผ้า เตรียมเส้นไหมพุ่ง โดยกรอเส้นไหมใส่ลงในแกนหลอดด้ายในกระสวย โดยเตรียมทั้งเส้นพุ่ง และ เส้นพุ่งพิเศษ เริ่มการทอโดยการเหยียบไม้ที่ผูกติดตะกอล เส้นยืนจะถูกแยกออก และเกิดช่องว่างให้สอดกระสวยได้พุ่งผ่านได้ เมื่อพุ่งกระสวยแล้วต้องกระทบฟืมเสมอเพื่อให้ด้ายพุ่งแนบติดกัน หรือทอพิเศษ ด้วยกระสวย 2 ตัว บรรจุด้ายตัวละครสีพุ่งเข้าหากันตรงกลาง และไขว้เส้นด้ายกันก่อนพุ่งกลับ เมื่อพุ่งกระสวยแล้วให้กระทบฟืมเสมอ เมื่อทอได้ผ้าความยาวช่วงหนึ่งจะเริ่มทำการจก

3) การจก ใช้ชนเม่นหรือเหล็กแหลมควักด้ายเส้นยืนตามแต่ลวดลายในแต่ละแถว และสอดด้วยเส้นพุ่งพิเศษที่เตรียมไว้ ซึ่งผู้ทอใช้ทอสลับสีได้หลากหลายตามภูมิปัญญา ความชำนาญและจินตนาการที่เกิดจากธรรมชาติโดยรอบ เป็นการจกลวดลายที่ค่อนข้างถี่แน่น เมื่อจกครบแถว ให้พุ่งกระสวย 1 ครั้ง แล้วกระทบฟืม การจกเป็นการจกแบบ“คว่ำลายลง” คือจกด้านหลังของผ้า และใช้วิธีการผูกเก็บปม เส้นพุ่งพิเศษด้านบน โดยต้องผูกเก็บเส้นด้ายเรียบร้อยเป็นระเบียบสวยงาม ไม่มีเส้นด้ายไขว้ไปมา ผ้าที่ได้จะมีลวดลายแน่นเรียบ คล้ายกันทั้งด้านหน้าและด้านหลังสามารถใช้ผ้าได้ทั้งสองด้าน

4.1.3.4 เทคนิคการทอผ้ายกดอกลำพูน

ผ้ายก หมายถึง ผ้าไหมที่ทอกลดลายให้สูงขึ้นกว่าผืนผ้า โดยเลือกยกบางเส้นและข่มบางเส้น แล้วพุ่งกระสวยไปในระหว่างกลางด้วยด้นเงินหรือด้นทอง ซึ่งเทคนิคในการทอยกให้เกิดลวดลายนี้เรียกว่า เทคนิคการยกดอก ผ้ายกเป็นผ้าโบราณที่อดีตใช้ในคุ้มเจ้าหรือในพระราชสำนักเท่านั้น

ผ้าไหมยกดอก มีความหมายเดียวกับผ้ายก ต่างกันที่การใช้ไหมพุ่งอาจจะใช้เส้นไหมสีต่างๆ แทนเส้นด้ายในการทอผ้า คำว่า ยกดอก นั้นเพื่อบ่งบอกถึงเทคนิคที่ใช้ทอผ้าและบ่งบอกถึงลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดลำพูนที่เป็นลวดลายดอกไม้ เช่น ลายดอกพิกุล ดังนั้นจึงเรียกว่า "ผ้าไหมยกดอก" หรือ "ผ้าไหมยกดอก ลำพูน"

1) การประดิษฐ์ลวดลายนั้น ผ้ายกลำพูนนับว่าเป็นศิลปะการทอผ้าที่มีลวดลายงดงามมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีรูปแบบลวดลายที่อ่อนช้อยงดงามของธรรมชาติ เป็นเรื่องราวของดอกไม้ ใบไม้ เช่น ลายดอกพิกุล ลายกลีบลำดวน ลายใบเทศ ลายเม็ดมะยม และลายพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นต้น ลายดอกพิกุลเป็นลวดลายผ้าโบราณที่มีการออกแบบสำหรับทอผ้ายกลำพูนในอดีต ซึ่งต่อมาได้มีการออกแบบลวดลายดอกพิกุลที่หลากหลายขึ้น เช่น พิกุลเครือ พิกุลมีขอบ พิกุลก้านแย่ง พิกุลเชิงใหญ่ พิกุลถมเกสร พิกุลเล็ก พิกุลใหญ่ พิกุลสมเด็จ และพิกุลกลม เป็นต้น ซึ่งแต่ละลวดลายจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันคือ ขนาดของดอกพิกุล และสีเส้นของเส้นไหมหรือด้ายเงิน ด้ายทองที่กำหนดลงไปให้แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มลวดลายอื่นๆ ลงไปประกอบกับดอกพิกุลเช่น การเพิ่มกลีบ ก้าน ใบ เกสร และการเพิ่มเหลี่ยมของดอกพิกุล เป็นต้น เนื่องด้วยลายดอกพิกุลเป็นลวดลายโบราณที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้ายกลำพูน และเป็นที่รู้จักของคนส่วนมาก ดังนั้นผู้ออกแบบจึงนิยมนำลายดอกพิกุลมาผสมผสานกับลวดลายประยุกต์อื่นๆ เพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของผ้ายกลำพูนให้ดำรงอยู่สืบไป

2) รูปแบบการทอผ้ายกลำพูน รูปแบบการทอผ้ายกลำพูนนั้นมีรูปแบบการทอโดยใช้กี่พื้นเมือง (กี่กระทบหรือกี่มือ) ซึ่งมีทั้งกี่พื้นเมืองโบราณและกี่พื้นเมืองประยุกต์ ดังนี้

- การทอผ้าด้วยกี่พื้นเมืองโบราณ การทอผ้ายกลำพูนด้วยกี่ทอผ้าพื้นเมืองโบราณนั้นเรียกอีกว่าการทอผ้าโดยการเกล้าจุก คือ การทอผ้าโดยไม่มีหัวม้วนเข้ามาช่วยในการดึงเส้นไหมขึ้น ผู้ที่ใช้กี่ทอชนิดนี้ส่วนมากเป็นผู้สูงอายุที่ทอผ้ามาแต่โบราณ ซึ่งจะมีความชำนาญในการทอและการแก้ปัญหาการพันกันของเส้นไหมหรือแม้แต่การต่อเส้นไหมที่ขาด ตลอดจนการร้อยไหมให้ถูกตะกอล (เขา) การทอผ้ายกด้วยกี่พื้นเมืองโบราณนั้นมีข้อจำกัดคือ หากผู้ทอไม่มีความชำนาญจะทำให้เนื้อผ้าหยาบ ไม่เรียบเนียน และได้ลวดลายไม่สวยเนื่องจากเส้นไหมหย่อน

- การทอผ้าด้วยกี่พื้นเมืองประยุกต์ การทอผ้ายกลำพูนในปัจจุบันนิยมใช้กี่ทอที่ประยุกต์จากกี่พื้นเมืองโบราณ โดยการเพิ่มอุปกรณ์อื่นๆ เข้ามาประกอบในตัวกี่ เพื่อเพิ่มความสะดวก และแก้ปัญหาคายการหย่อนของเส้นไหมขึ้น รวมถึงป้องกันการพันกันของเส้นไหม อุปกรณ์ที่ประกอบเพิ่มได้แก่ หัวม้วนไหมเส้นยืน ไม้ค้ำดันหัวม้วน ฟืม (พื้นหวี) คานรับตะกอลดอก ไม้ม้วนผ้าทอ ดังนั้นเมื่อประกอบอุปกรณ์เหล่านี้เข้าไปจึงทำให้ผู้ทอสะดวกมากขึ้น และทำให้เกิดการผลิตลายน้อยลงในการต่อเส้นไหมที่ขาด เนื่องจากเห็นเส้นไหมเรียงเส้นชัดเจนขึ้น อีกทั้งยังได้ผ้าทอที่เรียบเนียนเมื่อลงแรงกระทบด้วยจังหวะที่พอดี จึงทำให้การทอผ้ามีมาตรฐานมากขึ้น

4.1.3.5 เทคนิคการทอผ้าจากเมืองลอง

ผ้าจากเมืองลอง เป็นผ้าทอที่มีลวดลายและสีที่งดงาม ผ้าจากเมืองลองในอดีตส่วนใหญ่เป็นการทอเพื่อนำมาต่อกับผ้าถุงหรือที่ชาวบ้านภาคเหนือ เรียกว่า “ซิ่น” ทำเป็นเชิงผ้าถุงหรือตีนซิ่น ผ้าซิ่นที่ต่อเชิงด้วยผ้าทอตีนจก มีชื่อเรียกว่า “ซิ่นตีนจก” ทำให้ผ้าซิ่น มีความสวยงามแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สวมใส่

1) ลักษณะของผ้าซิ่นตีนจกเมืองลองมีลักษณะเด่นแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ หัวซิ่น ตัวซิ่น ตีนซิ่น

- หัวซิ่น ใช้ผ้าขาวและแดงต่อกัน
- ตัวซิ่น เป็นการสร้างลาย โดยเส้นยืน ทำให้เกิดลายทางขวาง
- ตีนซิ่นหรือตีนจก ก็จะใช้การทอโดยเทคนิคจก ถูกกำหนดโดยเส้นยืน

ดำและแดง ส่วนลายดอกใช้สีตัดกันในกลุ่มสีแบบโบราณ ตามเอกลักษณ์ดั้งเดิมผ้าตีนจกไทยวนเมืองลอง นิยมใช้เส้นใยฝ้ายและไหมสีเหลืองเป็นสีหลักในการจกตกแต่งลวดลาย นิยมเว้นจังหวะลวดลายไม่ให้ถี่แน่นจนเกินไป และนิยมจกลวดลายเฉพาะส่วนครึ่งบนของตีนซิ่นโดยเว้นพื้นสีแดงส่วนล่างไว้ในการนำผ้าตีนจกแบบนี้ไปเย็บต่อกับส่วนหัวซิ่นและส่วนตีนซิ่น จะสังเกตได้ว่าเชิงพื้นสีแดงของผ้าตีนจก จะสัมพันธ์กับสีแดงของส่วนประกอบของหัวซิ่นทำให้ดูสวยงาม

ผ้าจากเมืองลองส่วนใหญ่ออกแบบจัดวางลวดลายอย่างอิสระ เช่น ลายหลักที่อาจเป็นได้ทั้งลายหลักและลายประกอบ ส่วนลายประกอบก็อาจเป็นลายหลักได้เช่นกัน ฉะนั้น การเรียกชื่อลาย จึงมิได้เรียกชื่อลายที่เป็นหลักอยู่ตรงกลางผ้าเสมอไป เมื่อทอได้ขนาดความยาวตามที่ต้องการแล้ว ช่างทอจะจบลงด้วย ลวดลายพิเศษเพื่อเป็นเครื่องหมายเฉพาะของผู้ทอ เรียกว่า “หมายซิ่น” เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของหรือป้องกันการถูกลักขโมย

2) เทคนิคการจกเมืองลอง

จก หมายถึง การควัก ขุด ค่อย ลักษณะการทอผ้าจกจึงเป็นลักษณะของการทอที่ผู้ทอต้องใช้วิธีถ่วงดึงเส้นด้ายพุ่งพิเศษขึ้นลงเพื่อสร้างลวดลาย จกเป็นเทคนิคการทำลวดลายบนผืนผ้าคล้ายการปักด้วยวิธีการเพิ่มด้ายพุ่งพิเศษเข้าไปเป็นช่วงๆ ไม่ติดต่อกันตลอดหน้ากว้างของผ้า โดยใช้ไม้หรือขนเม่น หรือนิ้วมือจากเส้นด้ายเส้นยืนยกหรือจากเส้นด้ายเส้นยืนขึ้น แล้วสอดใส่ด้ายพุ่งพิเศษเข้าไปเป็นช่วงๆ สลับสีตามต้องการคล้ายกับการปักไปในขณะทอ ซึ่งสามารถออกแบบลวดลายและสีเส้นของผ้าได้ซับซ้อนและหลากหลายสี ซึ่งแตกต่างจากผ้าจิดที่มีการใช้เส้นพุ่งพิเศษสีเดียวตลอดหน้ากว้างของผืนผ้า ผ้าจากเมืองลองเส้นยืนทำด้วยไหมควบหูก ซึ่งมีความเหนียวและแข็งแรง เส้นพุ่งใช้เส้นไหมน้อยซึ่งมีเส้นที่เล็กและละเอียดเป็นเส้นพุ่ง ใช้เทคนิคการจกเพื่อให้เกิดสีและ

ลวดลาย ด้วยลักษณะไหมมีเส้นเล็กและพื้ที่มีความถี่ทำให้เกิดลวดลายที่ละเอียดและประณีต และปัจจุบันได้มีการพัฒนาวิธีการทอโดยการยกเขาเพื่อให้เกิดลวดลาย

4.1.3.6 เทคนิคการทอผ้าอูตรดิตถ์ เกาะ หรือ ล้วง

อูตรดิตถ์ เกาะ หรือ ล้วง - เทคนิคเกาะคือการใช้เส้นด้ายพุ่งธรรมดาหลายสี พุ่งย้อนกลับไปมาเป็นช่วงๆ ทอด้วยเทคนิคการขัดสานธรรมดา แต่มีการเกาะเกี่ยวและผูกเป็นห่วงรอบด้ายเส้นยืนเพื่อยึดเส้นพุ่งแต่ละช่วงไว้โดยไม่ใช้เส้นพุ่งพิเศษเพิ่มเข้าไป เป็นเทคนิคการทอผ้าที่รู้จักกันน้อยในกลุ่มคนตระกูลไท และถือเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชาวไทลื้อ เทคนิคนี้เป็นที่นิยมในการทอลวดลายบนผ้าชิ้นของชาวไทลื้อในแถบลุ่มแม่น้ำโขงตอนบนของประเทศลาว และพบในกลุ่มชาวไทลื้อในจังหวัดน่าน เชียงราย และพะเยา สำหรับชาวไทลื้อในจังหวัดน่านได้มีการส่งเสริมให้ทอผ้าด้วยเทคนิคนี้จนเป็นผลผลิตที่รู้จักกันเป็นอย่างดีว่า “ผ้าทอลายน้ำไหล” ๑๔ แต่เป็นที่น่าประหลาดใจว่าไม่พบหลักฐานการทอด้วยเทคนิคนี้ในสิบสองพันนา จึงอาจเป็นไปได้ว่าองค์ความรู้เรื่องการทอด้วยเทคนิคนี้ได้สูญหายไปหรืออาจไม่เป็นที่รู้จักเลยในสิบสองพันนาก็ได้ การศึกษารูปแบบและความเชื่อเรื่องผ้าทอที่ใช้ในพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อเชียงคำ

รูปแบบของผ้าชิ้นตีนจกของอำเภอลับแลจากอดีต - ปัจจุบัน สรุปได้เป็น 3 ยุคด้วยกัน คือ

ยุคแรก เป็นผ้าชิ้นตีนจกที่มีอายุประมาณ 150 ปีขึ้นไป ทอด้วยฝ้ายปนไหม ลักษณะลวดลายตีนจกจะเป็นแบบมาตรฐานของชิ้นตีนจกเชียงแสนโบราณ คล้ายคลึงกับลวดลายตีนจกโบราณที่พบในวัฒนธรรมไท-ยวนเชียงแสนที่อพยพไปอยู่ยังแหล่งต่าง ๆ เช่น ที่อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี ที่อำเภอดอนแร่ และตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เป็นต้น ตัวชิ้นของยุคแรกนี้เป็นชิ้นลายขวาง เย็บตะเข็บเดี่ยว วรรณสีเด่น คือ สีแดง สีเหลือง สีเขียว ลวดลายบนตัวชิ้นที่ใช้เทคนิคจกนิยมสีเหลือง มักเรียกกันว่า ชิ้นลายดอกเคี้ยว หรือชิ้นดอกเคี้ยว นอกจากนี้ก็มีตัวชิ้นลายขวางที่ใช้เทคนิคปั่นโกแทนลายจก มี 2 แบบ คือ ชิ้นพื้นสีเขียว เรียกว่า ชิ้นกาฝากเขียว หรือ ชิ้นกาฝากแดง ลายริ้วขวางเป็นสีแดง และเหลือง ลักษณะตีนจกมีลายหลักเป็นลายโคม แบบเชียงแสน และมีลายประกอบ 2-4 แถว ส่วนล่างสุดมีลายลักษณะเป็นเส้น ๆ แบบชายครูเรียกว่า ลายสร้อยสา นิยมจกด้วยไหมสีสดหลากหลาย สีที่เด่น คือ สีแดง สีเหลือง สีเขียว พื้นผ้าเป็นฝ้ายสีแดง แถบล่างสุดเป็นสีเหลือง เรียกว่า เล็บเหลือง

ยุคกลาง เป็นผ้าชิ้นตีนจกที่มีอายุราว 100 ปี ยุคนี้ตัวชิ้นจะเปลี่ยนจากชิ้นลายดอกเคี้ยว หรือชิ้นกาฝาก มาเป็นตัวชิ้น 3 แบบ คือ ตัวชิ้นมุก ตัวชิ้นโก และตัวชิ้นลิ้ว ส่วนลักษณะตีนจกยังคงคล้ายคลึงกับยุคแรก คือ ผ้าพื้นเป็นฝ้ายสีแดงสด จกลวดลายด้วยไหม ใช้สีย้อมธรรมชาติ 4-5 สี ได้แก่ สีแดง สีเหลือง สีเขียว สีดำ สีบานเย็น และสีม่วงตัวชิ้นมุก ตัวชิ้นโก และตัวชิ้นลิ้ว ที่เย็บต่อตีนจกในยุคนี้จะมีลักษณะเด่น คือ เปลี่ยนแปลงจากแถบสีแดงที่เป็น

รอยต่อหัวขึ้น ตัวขึ้น และตีนขึ้น มาเป็นแถบสีเหลืองแทน โดยใช้เทคนิคจกทำให้ดูกลมกลืนกับตัวขึ้น ลายจกที่นิยมจะมีสีเหลืองเป็นจุดเด่นเหมือนกัน

ยุคที่สาม ผ้าขึ้นตีนจกในยุคนี้มีอายุราว 60-80 ปี ตัวขึ้นจะมี 3 แบบ เหมือนยุคกลาง คือ ตัวขึ้นมุก ตัวขึ้นมุก และตัวขึ้นลิ้ว แต่ส่วนใหญ่จะนิยมตัวขึ้นมุกมากกว่า ส่วนลักษณะตีนจกจะแตกต่างจากสองยุคแรก คือ ผ้าพื้นเป็นผ้าสีดำ จกวดลายด้วยไหมสีเขียวย่อ่น และสีเขียวแก่ ลวดลายจกเต็มส่วนตีนขึ้น และมีขนาดกว้างกว่าสองยุคแรก ผ้าขึ้นตีนจกในยุคที่สามนี้เป็นแบบที่พบทอในบ้านน้ำอ่าง อำเภอตรอน

4.1.3.7 เทคนิคการทอผ้าน่าน

ลวดลายผ้าเมืองน่านจะเลียนแบบจากธรรมชาติ และลายเรขาคณิต ซึ่งลักษณะการทอจะมี 3 ประเภท

1) ลายล้าง หมายถึง ผ้าลายในเนื้อเกิดจากการใช้มือจับเส้นด้าย หรือไหมต่างสีสอด (ล้าง) ให้เกิดลายที่ต้องการขณะที่ทอ มีชื่อลายเรียกต่างกันไป เช่น ลายใบมีด ลายน้ำไหล ลายดอกไม้ ลายธาตุ ลายปู และลายจรวดที่พัฒนาขึ้นในระยะหลัง เป็นต้น

2) ลายเก็บมุก มีวิธีทอที่สลับซับซ้อนกว่าลายธรรมดา คล้ายวิธีที่ทำลายขีดภาคอีสาน ช่างทอจะเก็บลายที่ต้องการไว้ก่อนด้วยไม้ต่างขนาด คล้ายกับการสานเสื่อ เมื่อถึงเวลาทอจึงใช้เส้นด้ายพุ่งไปแทนที่ไม้เก็บมุกที่เก็บลายไว้ ลวดลายมีหลายชนิดด้วยกัน คือ

- ลายดอกไม้ เช่น ลายดอกจันทร์แปดกลีบ ดอกแก้ว ดอกมะเฟือง ดอกกุหลาบ ดอกหมาก ดอกเปา (เต็งร้าง) ผักกูด และข้าวสาลี ฯลฯ

- ลายของใช้ เช่น ลายโดม ผาสาท (ปราสาท)

- ลายสัตว์ เช่น ลายนก นกกินน้ำเต้า (คนโท) พญานาค นาคชน นาคหวน (กระหวัด) ช้าง ช้างต่างม้า ม้าต่างหงส์ กระต่าย ฯลฯ

- ลายเรขาคณิต เช่น ลายเส้นตรง ลายเหลี่ยม สีเหลี่ยมผืนผ้า สีเหลี่ยมขนมเปียกปูน ขอน้อย ขอลวง ขอเหลี่ยม ฯลฯ

- ลายอื่นๆ เช่น ลายกาบ กาบหลวง กาบซ้อน เขี้ยวหมา (ลายยอด)

รวมทั้งลายลือชนิดต่างๆ

3) ลายคาค่าน วิธีทำคล้ายกับ "มัดหมี่อีสาน" คือ มัดย้อมลายที่ต้องการอย่างง่ายๆ ด้วยเชือกกล้วยลวดลายที่สำคัญได้แก่ ลายก่านแบบดั้งเดิม คาค่านน้ำไหล และคาค่านชนิดลายประดิษฐ์ ฯลฯ

การทอผ้า อุปกรณ์ที่ใช้เป็นก่อกำแบบดั้งเดิม กระสวยไม้ ฝีมไม้ เก็บตะกอแบบแนวตั้ง การทอผ้ามัดก่าน นิยมเก็บมุกคั่น เพิ่มความสวยงามบนผืนผ้า บางครั้งอาจทอลายมัดก่านทั้งผืน ขึ้นพื้นเมืองน่านที่โดดเด่นมีอยู่ 5 ชนิด ได้แก่

- **ขึ้นมาน** เป็นขึ้นที่มีลายขวางสลับริ้วสีพื้นไม่เกิน ๓ สี สีที่ใช้ เช่น สีดำ สีแดง ชมพู ม่วง มีลักษณะที่เด่นคือ มีบ้าน การจัดช่องขนาดของลายไม่เท่ากัน ดินขึ้นจะต้องมีสีแดงและบ้านใหญ่ที่ต่อจากดินขึ้นขึ้นไปจะใช้สีน้ำเงินเข้มหรือสีม่วง เพียงสีเดียวและคั่นด้วยริ้วไหมเงินไหมทองทอสลับทั้งผืน
- **ขึ้นป่อง** เป็นขึ้นทอด้วยเทคนิคการขีด ลายขวางสลับริ้ว สีพื้นมีช่วงขนาดเท่ากันตลอด ลักษณะเด่น คือทอเป็นริ้วเล็ก ทอสลับกับลายมุกคั่นด้วยริ้วไหมเงินหรือไหมทอง สีสลับนั้นเป็นสีเดียวกันทั้งผืน เช่น พื้นแดง พื้นเขียว พื้นสีน้ำตาล สลับลายมุก
- **ขึ้นคำเคิบ** เป็นขึ้นที่ทอด้วยเทคนิคการเก็บขีดของชาวไทยวน จังหวัดน่าน โดยใช้ดินทองเป็นเส้นพุ่งตลอดทั้งผืน ลวดลายขึ้นจะเป็นลวดลายขนาดเล็กนิยมต่อตีนที่เป็นจกด้วยดินทองเช่นกัน แต่บางผืนอาจจะไม่ต่อตีนจกแต่ทอด้วยผ้าฝ้ายสีพื้นธรรมดา
- **ขึ้นก่าน** เป็นขึ้นของชาวไทยลื้อ เมืองน่านที่ทอด้วยลวดลายมัดหมี่ ในภาษาถิ่นเมืองน่านเรียกว่า “มัดก่าน” หรือ “คาดก่าน” ขึ้นก่านนี้มีทั้งที่ทอในลักษณะโครงสร้างของขึ้นป่องและขึ้นมาน เช่น ขึ้นก่านคอควายเป็นขึ้นพื้นบ้านของชาวไทยวน เป็นขึ้นสีดำมีริ้วสีแดงคาดตรงส่วนบนของดินขึ้น (เหมือนกับการมัดหมี่ในภาคอีสานที่บ้านดอนไชย อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน)
- **ขึ้นเชียงแสน** เป็นขึ้นที่มีลักษณะเป็นพื้นผ้าสีแดงมีริ้วสีเข้ม เช่น สีดำ หรือ คราม เป็นลายขวางทอด้วยเทคนิคขดสานธรรมดาตลอดทั้งผืน ชื่อของ ขึ้นชนิดนี้ แสดงถึงแหล่งกำเนิดว่าเป็นเอกลักษณ์เก่าแก่ของชาวไทยเชียงแสนในอดีต

4.2 พัฒนาค้นหาความรู้ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คณะผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมองค์ความรู้ในชั้นปฐมภูมิอันเกิดจากรากความรู้ของคณะผู้วิจัยที่มีความสนใจในงานผ้าทอพื้นเมือง จึงดำเนินการเพิ่มเติมองค์ความรู้ต่อในชั้นทุติภูมิจากการทบทวนวรรณกรรม รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความสำคัญเชิงลึก จากนั้นจึงพัฒนาค้นหาความรู้ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบไปด้วย

4.2.1 หนังสืออ่านเพิ่มเติมองค์ความรู้ และ แผ่นบันทึกเรื่อง “ผ้าทอพื้นเมือง” ประกอบด้วย วิถีทัศน์จากแหล่งความรู้ที่ลงพื้นที่ และ เอกสารแบบดิจิทัล เพื่อจัดส่งไปตามชุมชนที่คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ และผู้สนใจส่งข้อความมายังผู้วิจัย

ภาพที่ 4.14 หนังสือเรื่อง “ผ้าทอพื้นเมือง”

4.2.2 สื่อมัลติมีเดียของคลังความรู้เรื่อง “ผ้าทอพื้นเมือง” ที่ผู้สนใจจะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมสามารถเปิดอ่านได้จากทั่วทุกมุมโลก ทุกเวลา

ภาพที่ 4.15 สื่อมัลติมีเดียของคลังความรู้เรื่อง “ผ้าทอพื้นเมือง”

ภาพที่ 4.16 การทดสอบใช้สื่อมัลติมีเดียของคลังความรู้เรื่อง “ผ้าทอพื้นเมือง” ผ่านมือถือ

4.3 ถ่ายทอดองค์ความรู้และเผยแพร่คลังความรู้เรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4.3.1 ดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยี โดยจัดนิทรรศการและเสวนาวิชาการ ในวันศุกร์ที่ 30 สิงหาคม 2562 เวลา 9.00 – 14.00 น. ณ ห้องประชุมโชติเวช อาคารเรือนปัญญา คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร พิธีเปิดการอบรม อธิบายความเป็นมาของโครงการ และเสวนาวิชาการให้ความรู้เรื่อง **“ปฐมภูมิแห่งผ้าในอาณาจักรล้านนา”** รวมไปถึงผ้าทอพื้นเมือง ประวัติความเป็นมาของผ้าทอพื้นเมือง และเทคนิคการทอ และนำเสนอผืนผ้าทอผ่านการจัดนิทรรศการ **“ผ้าทอพื้นเมือง”**

ภาพที่ 4.17 สื่อประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยการถ่ายทอดองค์ความรู้และเผยแพร่คลังความรู้เรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ภาพที่ 4.18 อาจารย์ปิยธิดา สีหะวัฒนกุล ประธานในงานจัดนิทรรศการและเสวนา
วิชาการ เป็นเกียรติเปิดงานและชมนิทรรศการ

ภาพที่ 4.19 กิจกรรมการลงทะเบียน และพิธีเปิดงาน

ภาพที่ 4.20 ภาพผู้เข้าร่วมโครงการ

4.3.2 การเสวนาวิชาการ หัวข้อ ปฐมภูมิแห่งผ้าในอาณาจักรล้านนา วิทยากรโดย รองศาสตราจารย์กัณฑ์ พูนพิพัฒน์ ประธานกรรมการหลักสูตร คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อาจารย์หทัยทิพย์ เชื้อสะอาด อาจารย์จิตอาสา ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ วัดหย่วน จังหวัดพะเยา และแม่ครูดอกแก้ว ชีระโคตร ประธานกลุ่มผ้าทอไทลื้อ จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 4.21 พิธีกรและคณะผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์กัณฑ์ พูนพิพัฒน์

แม่ครูดอกแก้ว ชีระโคตร

อาจารย์หทัยทิพย์ เชื้อสะอาด

ภาพที่ 4.22 วิทยากรในงานเสวนาวิชาการ

ภาพที่ 4.23 ภาพกิจกรรมเสวนาวิชาการ หัวข้อ ปฐมภูมิแห่งผ้าในอาณาจักรล้านนา

4.3.3 การจัดนิทรรศการ หัวข้อ ปฐมภูมิแห่งผ้าในอาณาจักรล้านนา ผ้าที่จัดแสดงนั้น คือผ้าที่ได้จากการลงพื้นที่วิจัย ตลอดระยะเวลา 10 เดือน 9 จังหวัด 16 แหล่งรวบรวมองค์ความรู้ผ้าทอพื้นเมือง

ภาพที่ 4.24 ภาพกิจกรรมชมนิทรรศการ หัวข้อ ปฐมภูมิแห่งผ้าในอาณาจักรล้านนา

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

ผลการดำเนินการวิจัย เรื่องการพัฒนาค้นคว้าความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเรียบเรียงและรวบรวมข้อมูลผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย พัฒนาค้นคว้าความรู้ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และถ่ายทอดองค์ความรู้และเผยแพร่ความรู้เรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่ชุมชน โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมองค์ความรู้ในชั้นปฐมภูมิอันเกิดจากรากความรู้ของคณะผู้วิจัยที่มีความสนใจในงานผ้าทอพื้นเมือง จึงดำเนินการเพิ่มเติมองค์ความรู้ต่อในชั้นทุติภูมิจากการทบทวนวรรณกรรม รวมทั้งจากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความสำคัญเชิงลึก การสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับบริบทสังคม ชุมชน ผ้าทอพื้นเมือง ลักษณะผ้าทอ ชื่อของลวดลาย ชนิดของผ้า เทคนิคการทอ ของผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย 9 จังหวัด ประกอบกับศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากเอกสาร หนังสือ ตำรา และเอกสารทางอินเทอร์เน็ต จึงเรียบเรียงข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1. ชาติพันธุ์ภาคเหนือของประเทศไทย 2. ผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย และ 3. กระบวนการทอและลวดลาย จากนั้นจึงพัฒนาค้นคว้าความรู้ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเรื่องผ้าพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถสรุปผลในรูปแบบการเขียนบรรยาย

5.1 สรุปผล

5.1.1 จากการศึกษาวิจัยการพัฒนาค้นคว้าความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า ชาติพันธุ์ภาคเหนือของประเทศไทยในอดีตเป็นพื้นที่อาณาจักรล้านนา อยู่แถบพื้นที่สิบสองปันนา เป็นพื้นที่รองรับการอพยพของชนชาวไทจากพื้นที่อื่น แต่ปัจจุบันมีการผสมผสานและอยู่ร่วมกันมาของชนชาติต่างๆ ได้แก่ ชาวไทลื้อ ชาวไทเขิน ชาวไทยวน ชาวไทใหญ่ ชาวเม็ง(มอญ) ชาวลัวะ ตั้งหมู่บ้านกระจายอยู่ทั่วไปตามพื้นที่สูงในดินแดนล้านนา ได้แก่ กะเหรี่ยง (ปกาเกอะญอ) เมี่ยน(เย้า) ม้ง(แม้ว) อาข่า(อีเก้อ) ลาหู่(เมเซอ) ลีซอ นอกจากนี้ยังมีชนบางกลุ่มที่อยู่ในบริเวณชายขอบของล้านนา ได้แก่ ขมุ มลาบรี(ตองเหลือง)

5.1.2 การแต่งกายประเภทเสื้อ

5.1.2.1 เสื้อของสตรี ชาวไทยวนในอดีต จะนุ่งผ้าขึ้นตะเข็บเดียวลายขวางลำตัว ซึ่งประกอบด้วย หัวขึ้น และตีนขึ้น ผู้หญิงไทเขินนิยมสวมเสื้อที่มีลักษณะเดียวกับเสื้อปิด ไม่มีปก เสื้อมีตัวสั้น ชายเสื้อตรงเอวจะงอนขึ้นหรือกางออกเล็กน้อย ผู้หญิงไทใหญ่ สวมเสื้อผ่าหน้าหรือเสื้อป้าย แขนกระบอก เอวสั้น ตกแต่งลวดลายสวยงามด้วยการปักหรือฉลุผ้าตามขอบ กระดุม ที่กักเสื้อ ผู้หญิงไทลื้อ สวมเสื้อที่มีลักษณะเฉพาะเรียกว่าเสื้อปิด แขนยาวตัดเสื้อเข้ารูป เอวลอยมีสายหน้าเฉียงผูกติดกันด้วยด้ายพันหรือแถบผ้าเล็ก ๆ ที่มุมซ้ายหรือขวาของลำตัว

5.1.2.2 เสื้อของบุรุษ ผู้ชายไทเขิน สวมเสื้อผ้าฝ้ายทอมือแขนสามส่วน คอกลม ผ่าหน้า ติดกระดุม นิยมสวมเสื้อทับข้างนอก ส่วนเสื้อข้างในมักจะเป็นเสื้อยืดหรือเสื้อสีขาวมีปก นิยมผ้าโพกหัวใช้สีครีมหรือสีขาว และมัดเอวด้วยผ้าสีอ่อน สวมกางเกงสะดอใช้ได้ทุกสี ผู้ชายไทใหญ่ ผู้ชาย สวมเสื้อคอกลมแขนยาว ผ่าหน้า ติดกระดุมผ้าคล้ายใส่ไก่ขมวดเป็นปมพร้อมตกแต่งลวดลาย กางเกงขา กว้างเป๋าคำ ผู้ชายไทลื้อ กาย ผู้ชาย สวมเสื้อคล้ายเสื้อหม้อห้อม ลักษณะเป็นเสื้อแขนยาวสีดำหรือสีคราม บางตัวอาจมีเอวลอย แขนเสื้อขลิบด้วยแถบผ้าสีต่าง ๆ

5.1.3 การแต่งกายในอดีตมักทอขึ้นไว้สำหรับใช้เอง

5.1.3.1 ไทลื้อ ผ้าขึ้นของผู้หญิงไทลื้อที่เรียกว่า “ขึ้นตา” เป็นผ้าขึ้นที่มี ๒ ตะเข็บมีลักษณะโครงสร้างประกอบด้วย ๓ ส่วนคือ หัวขึ้นสีแดง ตัวขึ้นลายขวางหลากสีต่อตีนขึ้นสีดำ ความเด่นอยู่ที่ตัวขึ้นซึ่งมีริ้วลายขวางสลับสีสดใส และตรงช่วงกลางมีลวดลายที่ทอด้วยเทคนิคขิดจก เกาะหรือล้วง การทอผ้าเกาะ / ล้วง เป็นรูปแบบการทอผ้าที่นิยมกันในภาคเหนือของประเทศไทย ในกลุ่มไทลื้อ อำเภอเชียงคำ และอำเภอเชียงม่วนจังหวัดพะเยา และอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เรียกเทคนิคนี้ว่า เกาะ ส่วนไทลื้อที่จังหวัดน่านเรียกว่า ล้วง ดังนั้น เกาะ / ล้วง เป็นวิธีการทอที่ไม่ได้ใช้เส้นพุ่งสอดจากริมผ้าด้านหนึ่งไปสู่ริมผ้าอีกด้านหนึ่ง ตามวิธีการทอแบบธรรมดาทั่วไป และไม่เพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้าไปในเนื้อผ้าเช่นวิธีการจก แต่การทอแบบเกาะ ใช้พุ่งหลาย ๆ สีเป็นช่วง ๆ ทอด้วยวิธีธรรมดาโดยการเกี่ยวและผูกเป็นห่วง (hook and dove – tail) รอบเส้นยืน ไปเป็นช่วงตามจังหวะลวดลาย เป็นผ้าที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า ผ้าลายน้ำไหล เป็นชื่อเรียกกันไปตามลักษณะที่ทอ เช่น ลายทางยาวและเป็นคลื่นเหมือนกับบันไดมองดูเหมือนสายน้ำกำลังไหล เรียกแบบนี้ว่า ลายน้ำไหล นับเป็นต้นแบบดั้งเดิม ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นอาจมีการตกแต่งลวดลายด้วย เทคนิคที่แตกต่างกัน ทั้งขิด จก เกาะล้วง

5.1.3.2 ขึ้นตีนจกแม่แจ่มแบบโบราณ คือ การจกจะทำด้านหลังของผืนผ้าเพื่อสะดวกในการต่อด้าย นิยมนุ่งขึ้นให้ยาวกรอมเท้าปิดตาตุ่ม ลักษณะของผ้าขึ้นตีนจกแม่แจ่มประกอบด้วยส่วนเอวขึ้น คือส่วนบนสุดของขึ้น มีความกว้างประมาณ 1 คืบส่วนตัวขึ้น คือส่วนที่อยู่ตรงกลางระหว่างเอวขึ้นกับตีนขึ้น มีความกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร ส่วนตีนขึ้น คือส่วนที่อยู่ล่างสุดของ

ขึ้น ทอด้วยพื้หน้าแคบ มีความกว้างประมาณสองคืบและจกวดลายลงบนผ้าพื้นด้วยปลายขนเม่น ปลายไม้หรือนิ้วมือ เพื่อสอดเส้นพุ่ง พิเศษที่เตรียมไว้ต่างหากด้วยสีเส้นต่างๆกันไป

5.1.3.3 ฝ่ายกดอกลำพูนมีลักษณะเด่น คือ ในผืนผ้าจะมีลวดลายในตัว โดยผิวสัมผัส ฝ่ายกดอก จะมีความนูน ของผืนผ้า แต่ละชิ้น แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลวดลาย แต่ละลาย ส่วนใหญ่ ลายจะใช้ฝ้าย หรือไหมสีเดียวกัน ตลอดทั้งผืน บางครั้ง อาจมีการจกฝ้าย เพิ่มเติมเพื่อเพิ่มความเด่น ของลวดลายก็ได้

5.1.3.4 ชิ่นพื้นเมืองน่านมีอยู่ 5 ชนิด ได้แก่ ชิ่นม่าน เป็นชิ่นที่มีลายขวางสลับริ้วสีพื้น ไม่เกิน 3 สี สีที่ใช้ เช่น สีดำ สีแดง ชมพู ม่วง มีลักษณะที่เด่นคือ มีบ้าน การจัดช่องขนาดของลายไม่ เท่ากัน ดินชิ่นจะต้องมีสีแดงและบ้านใหญ่ที่ต่อจากดินชิ่นขึ้นไปจะใช้สีน้ำเงินเข้มหรือสีม่วง เพียงสี เดียวและคั่นด้วยริ้วไหมเงินไหมทองทอสลับทั้งผืน ชิ่นป่อง เป็นชิ่นทอด้วยเทคนิคการขีด ลายขวาง สลับริ้ว สีพื้นมีช่วงขนาดเท่ากันตลอด ลักษณะเด่น คือทอเป็นริ้วเล็ก ทอสลับกับลายมุกคั่นด้วยริ้ว ไหมเงินหรือไหมทองสีสลับนั้นเป็นสีเดียวกันทั้งผืน เช่น พื้นแดง พื้นเขียว พื้นสีน้ำตาล สลับลายมุก ชิ่นคำเคิบ เป็นชิ่นที่ทอด้วยเทคนิคการเก็บขีดของชาวไทยวนจังหวัดน่าน โดยใช้ดินทองเป็นเส้นพุ่ง ตลอดทั้งผืน ลวดลายชิ่นจะเป็นลวดลายขนาดเล็กนิยมต่อดินที่เป็นจกด้วยดินทองเช่นกัน แต่บางผืน อาจจะไม่ต่อดินจกแต่ทอด้วยผ้าฝ้ายสีพื้นธรรมดา ชิ่นก่าน เป็นชิ่นของชาวไทลื้อ เมื่อน่านที่ทอด้วย ลวดลายมัดหมี่ ในภาษาถิ่นเมื่อน่านเรียกว่า “มัดก่าน” หรือ “คาดก่าน” ชิ่นก่านนี้มีทั้งที่ทอใน ลักษณะโครงสร้างของชิ่นป่องและชิ่นม่าน เช่น ชิ่นก่านคอควายเป็นชิ่นพื้นบ้านของ ชาวไทยวน เป็น ชิ่นสีดำมีริ้วสีแดงคาดตรงส่วนบนของดินชิ่น (เหมือนกับการมัดหมี่ในภาคอีสานที่บ้านดอนไชย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครราชสีมา) ชิ่นเชียงแสน เป็นชิ่นที่มีลักษณะเป็นผืนผ้าสีแดงมีริ้วสีเข้ม เช่น สีดำ หรือ คราม เป็นลายขวางทอด้วยเทคนิคขัดสานธรรมดาตลอดทั้งผืน ชื่อของ ชิ่นชนิดนี้ แสดงถึง แหล่งกำเนิดว่าเป็นเอกลักษณ์เก่าแก่ของชาวไทยเชียงแสนในอดีต

5.1.3.5 การทอฝ้ายมุก หรือ ฝ้ายมุกกลับแล เป็นศิลปะการทอผ้าแบบหนึ่งของกลุ่ม วัฒนธรรมไทยวน และกลุ่มวัฒนธรรมไทพวน นิยมทอกันในภาคเหนือ เพื่อทำตัวชิ่น เรียกว่า ผ้าชิ่น มุก ลักษณะผ้าชิ่นของกลับแลจะเป็นการต่อตัวชิ่นเป็นท่อนๆ ซึ่งมีส่วนดินชิ่นเป็นดินจก ชิ่นมุกจะทอ ลวดลายเป็นวงกลมเล็กๆ เรียงกันเป็นแถวคล้ายกับสร้อยไข่มุก ชาวไทยที่ทอฝ้ายมุก ได้แก่ไทยวน ในจังหวัดแพร่ จังหวัดอุดรดิตถ์ และจังหวัดสระบุรี เป็นต้น ส่วนไทยวนในจังหวัดเชียงใหม่ไม่นิยมทอ ฝ้ายมุก กลุ่มไทยวนจังหวัดราชบุรีมีการทอลายมุก แต่ทอด้วยเทคนิคขีด

5.1.3.6 ชิ่นดินจกลำปางนั้นแบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือ ชิ่นดินจกที่ใช้ในราชสำนัก จะมี ลักษณะคล้ายคลึงกับชิ่นดินจกในราชสำนักเชียงใหม่ ลวดลายบนดินจกจะไม่มีแบบแผนชัดเจนขึ้นอยู่กับ ความชอบของผู้ทอ เน้นสีฉูดฉาด แต่อย่างไรก็ตามลวดลายก็ยังคงมีเอกลักษณ์ของชาวไทยยวน

ดั้งเดิมที่มีจุดกำเนิดร่วมกันที่เมืองเชียงใหม่ ปัจจุบันขึ้นต้นจกแบบชาวบ้านของลำปางนั้นหาได้ยาก
เนื่องด้วยเป็นชิ้นที่ไม่ได้ใช้สวมใส่ในชีวิตประจำวัน

5.1.3.7 ชาวปกากะญอ หรือกะเหรี่ยง นิยมใส่เสื้อผ้าฝ้ายทอมือมาแต่สมัยโบราณ ซึ่ง
แต่เดิมชาวกะเหรี่ยงจะปลูกฝ้ายเอง นำฝ้ายมาปั่นเป็นเส้นด้าย ย้อมด้วยสีธรรมชาติ สร้างลวดลาย
ด้วยการทอ การปักด้วยเส้นไหม และลูกเดือย สตรีชาวกะเหรี่ยง จะถ่ายทอดภูมิปัญญากระบวนการ
ผลิตผ้าทอ หญิงสาวก็ทอผ้าตามลายที่ปรากฏจนครบ 7 วัน ทอได้ 7 ลาย

5.1.4 จากการเรียบเรียงข้อมูลได้แล้ว คณะผู้วิจัยดำเนินการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมองค์
ความรู้ และ แผ่นบันทึกเรื่อง “ผ้าทอพื้นเมือง” ประกอบด้วย วิดีทัศน์จากแหล่งความรู้ที่ลงพื้นที่
และ เอกสารแบบดิจิทัล เพื่อจัดส่งไปตามชุมชนที่คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ และผู้สนใจส่งข้อความมายัง
ผู้วิจัย และเพื่อให้การถ่ายทอดองค์ความรู้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จึงจัดเสวนาวิชาการและนิทรรศการ ใน
หัวข้อ “ปฐมภูมิแห่งผ้าในอาณาจักรล้านนา” ขึ้นเพื่อเป็นสื่อกลางให้ผู้สนใจในเรื่อง “ผ้าทอพื้นเมือง
ในอาณาจักรล้านนา” ของประเทศไทย ได้เข้ารับฟัง แลกเปลี่ยนความคิด ชมผ้าทอพื้นเมืองจาก
แหล่งความรู้ต่างๆจากที่ได้วิจัยมา พร้อมกันนี้ได้รับสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปด้วย จาก
การสอบถามในด้านความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม วิทยากรมีส่วนทำให้เกิดความน่าสนใจ สภาพการ
จัดงานทำให้เกิดความสนใจในเนื้อหาองค์ความรู้ที่นำมาจัดนิทรรศการ ภาพรวมของงานได้รับความ
พึงพอใจมากที่สุด

5.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์และการวิจัยครั้งต่อไป

- 5.2.1 เลือกพื้นที่ภาคอีสาน เนื่องจากมีความน่าสนใจในบริบทของผ้าทออีสาน
- 5.2.2 ควรครอบคลุมทุกแหล่งผลิตผ้าทอพื้นเมืองในพื้นที่วิจัย
- 5.2.3 ควรเสนอของบประมาณเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของอัตราค่าใช้จ่ายในอนาคต

บรรณานุกรม

- ไทรวน.[ออนไลน์]. 2558, แหล่งที่มา : <http://5401326.blogspot.com/> [1 กันยายน 2562]
- ผ้าทอ ไทลื้อ หัตถศิลป์อันทรงคุณค่า [ออนไลน์] .2562, แหล่งที่มา :
<https://www.sanook.com/travel/1414605/> [1 กันยายน 2562]
- ผ้าทอกระเหรี่ยง [ออนไลน์] . 2560, แหล่งที่มา :
<http://district.cdd.go.th/khunyuam/2017/03/15/ผ้าทอกระเหรี่ยง/> [1 กันยายน 2562]
- ผ้าขึ้นตีนจกไท-ยวน [ออนไลน์].2558, แหล่งที่มา :
<https://www.facebook.com/331195630403369/posts/368037646719167/> [1 กันยายน 2562]
- พระอัฐภากรณ์ กิตติภโท ผ้าไทลื้อเชียงคำ [ออนไลน์].2560, แหล่งที่มา :
<https://kaewpanya.rmutl.ac.th/kb/HR-log/?u=Rainbow&act=postdetail&p=230>
[1 กันยายน 2562]
- วสิน อุ๋นจะนำ ขึ้นตีนจกแบบเวียงเชียงใหม่ [ออนไลน์] . 2560, แหล่งที่มา : <https://chiangmai-cityofcrafts.com/articles/2-pha-sin-teen-jok-chiang-mai/?lang=th> [1 กันยายน 2562]
- ระบบสารสนเทศศูนย์อนุรักษ์ผ้าไหม สำนักอนุรักษ์และตรวจสอบมาตรฐานหม่อนไหม กรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ [ออนไลน์]. 2016, แหล่งที่มา :
https://qsds.go.th/silkcotton/k_21.php [1 กันยายน 2562]
- ลวดลายผ้าขึ้นตีนจกลับแล [ออนไลน์].2556, แหล่งที่มา : <http://oknation.nationtv.tv/blog/sonorwut/2013/07/17/entry-2> [1 กันยายน 2562]
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย.ผ้าทอไทลื้อบ้านหาดบ้าย.[ออนไลน์]. 2559, แหล่งที่มา :
https://www.m-culture.go.th/chiangrai/ewt_news.php?nid=435&filename=index [1 กันยายน 2562]
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ศูนย์การเรียนรู้ชาติพันธุ์ไทยในล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ [ออนไลน์].2559, แหล่งที่มา : <http://www.sri.cmu.ac.th/~lelc/index.php/2015-11-18-16-02-22> [1 กันยายน 2562]

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
หนังสือเรื่อง “ผ้าทอพื้นเมือง”

โครงการวิจัย การพัฒนาศักยภาพความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมือง
ภาคเหนือของประเทศไทย
ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผ้าทอพื้นเมือง ในอาณาจักรล้านนาไทย

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
ประจำปีงบประมาณ 2562

โครงการวิจัยเรื่อง
การพัฒนา **คลังความรู้**
เรื่อง **ผ้าทอพื้นเมือง** ภาคเหนือ
ของประเทศไทยด้วยการใช้
สื่อมัลติมีเดีย เพื่อการเรียนรู้
ตลอดชีวิต

ประจำปีงบประมาณรายจ่าย 2562
คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

วัฒนธรรมผ้าทอพื้นเมืองของไทยมีความเหมือนและแตกต่างกันตามแต่ละพื้นที่ที่สามารถแบ่งได้ 5 ภาค คือ **ภาคเหนือ** ภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก และภาคใต้ ทั้งนี้ยังรวมถึงกลุ่มชน ซึ่งล้วนมีวิธีการเรียกผ้าทอพื้นเมืองที่แตกต่างกันตามแหล่งที่มา หรือแหล่งกำเนิดของผ้านั้นๆ

ผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือ นั้นได้รับคำนิยามว่าเป็นผ้าที่มีความงาม มีการผสมผสาน และรังสรรค์อย่างมีเอกลักษณ์ อันแฝงไว้ซึ่ง ศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรมพื้นถิ่นและการไหลของอิทธิพลทางวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน ผ้าพื้นบ้านภาคเหนือที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นที่สุดคือ ผ้าไทยวน ผ้าไทลื้อ ส่วนใหญ่ ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม เครื่องนอน และเครื่องบูชาตามความเชื่อที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะผ้านุ่งผู้หญิงของกลุ่มไทยวนและ **ไทลื้อ** มีส่วนประกอบคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ผ้าพื้นเมืองภาคเหนืออีกประเภทหนึ่งคือ ผ้าทอมือกลุ่มน้อย เช่น ผ้าทอชาวกะเหรี่ยง ไทใหญ่ และผ้าชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น ม้ง เย้า มูเซอ ผ้าทอเหล่านี้จะมีรูปแบบและกรรมวิธีในการแตกต่างกันไป ตามคตินิยม และชนบประเพณีที่สืบทอดกันมาในกลุ่มของตน เช่น ผ้ากะเหรี่ยง นิยมทอลายขวาง เป็นชิ้นเล็กๆ สีแดงและดำเมื่อนำมาทอเครื่องนุ่งห่มจะเย็บต่อกันจนเป็นลวดลายส่วนชาวไทยภูเขาชนวนั้นมีกรรมวิธีในการทอผ้าต่างกัน มักทอผ้าหน้าแคบ ตกแต่งเป็นลวดลายด้วยการปัก ประดับเครื่องเงิน ลูกปัด เพื่อเพิ่มสีสัน ให้งดงามยิ่งขึ้น ซึ่งนับวันยากที่จะหา ผู้สืบทอดและอนุรักษ์ เพิกเฉยไปตามกระแสบริบทสังคม นอกจากมีการรณรงค์ตามนโยบาย “นวัตกรรม” แล้วนั้น **การจัดทำคลังความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม** อันเป็นหนทางแห่งการเรียนรู้ ซึ่งในปัจจุบันเป็นโลกแห่งดิจิทัล สื่อมัลติมีเดียจึงเป็นสิ่งจำเป็นแห่งการเผยแพร่ความรู้ด้านที่โดดเด่นและง่ายต่อการเข้าถึงทุกคนสามารถเรียนรู้ได้อย่างไร้ขีดจำกัดไม่ว่าจะอยู่ส่วนใดของประเทศหรือของโลก

คณะผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญอย่างยิ่งของความหลากหลายในผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของไทย จึงเกิดแนวความคิดนำนวัตกรรม

การผลิตสื่อมัลติมีเดีย มาประยุกต์ใช้กับองค์ความรู้จากรากเหง้าแห่งบรรพชน เพื่อเกิดการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต การสืบทอดสืบสานเผยแพร่ และการอนุรักษ์ วัฒนธรรม ความเป็นไทยผ่านยุคสมัย ผ่านเทคโนโลยีเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้มีแหล่งสืบค้นความรู้และเกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ ที่สำคัญคือเพื่อให้เกิด **การพัฒนาคลังความรู้ด้านผ้าทอพื้นเมือง** สู่การเผยแพร่อย่างแท้จริง

พ่อฝางามแดนล้านนา

(ภาพยนตร์ ปี 11)

วิถีแห่งชีวิต
งดงามอร่ามตา
โยฝ้ายได้ลิลิต
ไหมงามนามกร
ถักทอเป็นผืนผ้า
เกิดเป็นวัฒนธรรม
เชียงรายเขารายเรียง
จกลือคือลำเนา
เชียงใหม่สายใยรัก
รุ่งเรืองเฟื่องธานี
ลำพูนเมืองฝางาม
ฝ้ายกเป็นดอกดวง
น่านคือแดนสงบ
น้ำไหลสายงามตา
ลำปางแกมปรางน้อย
เมืองแพร่แหล่งจกมี
พะเยาลือเชียงคำ
น้ำไหลสายของเรา
สามหมอกแม่ฮ่องสอน
เพิ่มพูนชาติพันธุ์
ล่องสูดอุตรดิตถ์
ฝ้ายจกต้องยกยอ
ที่กล่าวมาทั้งหมด
วัฒนธรรมชาติอำไพ
จึงอยากมาศึกษา
รวมไว้ให้มากพอ
เก็บเป็นองค์ความรู้
ยกระดับศิลปิน
นักวิจัยขอขอบคุณ
ทอรักถักสายใย

คำพิสิฐแดนล้านนา
งามภูษาผ้าอาภรณ์
ผ่านเรื่องราวที่สั่งสอน
ราชินีแห่งแพร่พรรณ
สืบกันมากาลก่อนนั้น
เป็นสายใยแห่งแผ่นดิน
สายน้ำเคียงเพียงขุนเขา
ครีตอนช่วยหาคำยมี
จกสลับประดับสี
วัฒนธรรมชาติไทยวน
สืบทอดตามมาครบถ้วน
งามตามแบบเจ้าดาราร
ไม่รู้จบสิ่งล้ำค่า
เกาะลวงผ้ามัดกานดี
ย่อมหอมดองทุกถิ่นที่
หงส์แลนกจกลายงาม
ยังจดจำตำนานกล่าว
ผักแว่นเข้าเฝ้าลายกัน
แดนดินดอนล้อมเขากัน
เกือกกลักันด้วยสิงทอ
งามวิจิตรมีคำหนอ
ไม่เป็นต่อเป็นรองใคร
ล้วนปรากฏความสดใส
ฟูเฟื่องได้ด้วยสิงทอ
พัฒนาช่วยสานต่อ
เป็นความรู้คู่แผ่นดิน
ช่วยเชิดชูไม่สูญสิ้น
ทั่วท้องถิ่นดินแดนไทย
ความการุณย์ที่มอบให้
คงค่าไว้ในชินงาม

อัศม์เดชเดชา ปานท่าไช

ประพันธ์ / เรียบเรียง

ชาติพันธุ์

อดีตดินแดนภาคเหนือของประเทศไทย มีชื่อเรียกว่า ล้านนา ถูกแบ่งแยกเป็น 5 เมือง หรือ 5 เชียง คือ เชียงราย เชียงใหม่ เชียงทอง เชียงตุงและเชียงรุ่ง ซึ่งเชียงรายถือได้ว่ามีความเก่าแก่ที่สุด ที่ตั้งอาณาจักรล้านนา คือ ราชอาณาจักรของชาวไทยวน ในอดีตที่ตั้งอยู่บริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ตลอดจนถึงสองปันนา ครอบคลุมพื้นที่ 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงทำให้เชียงใหม่กลายเป็นศูนย์กลางความเจริญของไทย นอกจากนี้ยังมีจังหวัดอุตรดิตถ์ ดินแดนล้านนาตะวันออก เขตรอยต่อ 3 วัฒนธรรม ได้แก่ ล้านนา ล้านช้าง และไทยกลาง

ไตลื้อ หรือ ไทลื้อ หนึ่งในชาติพันธุ์อาณาจักรล้านนา ชาวไทลื้อบางส่วนได้อพยพมาอยู่ทางตอนเหนือของไทย บริเวณจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ และน่าน เมื่อย้ายมาตั้งถิ่นฐานแล้ว ชาวไทลื้อก็มีการปรับตัวเข้ากับท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืน

ไท-ยวน หรือ คนเมือง เป็นกลุ่มประชากรที่พูดภาษาตระกูลภาษาขร้า-ไท อพยพมาตั้งถิ่นฐานทางตอนเหนือของประเทศไทย ในจังหวัดแพร่ จังหวัดอุตรดิตถ์ รวมถึงจังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านนา เป็นกลุ่มประชากรที่ใหญ่ที่สุด มักเรียกตนเองว่า "คนเมือง" ซึ่งเป็นคำเรียกกันในยุคเก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง

กะเหรี่ยง หรือ ปกาเกอญอ คนล้านนามักเรียกว่า “ยาง” อพยพเข้ามาตามแนวตะเข็บชายแดนไทย-พม่า สู่ภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศไทย ใน 15 จังหวัด เช่น เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน ตาก และกาญจนบุรี แม้กะเหรี่ยงจะได้ชื่อว่าเป็นชาวเขา ไม่ได้อาศัยบนเขาสูงเสียทั้งหมด บางส่วนสร้างบ้านแปลงเรือนอาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ราบ หรือพื้นที่ราบเชิงเขา เหมือนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ

ขมุ เป็นชาติพันธุ์เก่าแก่ อาจจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินใหญ่มาก่อนกลุ่มอื่นๆในประเทศไทย ชาวขมุเข้ามานานพอสมควร อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน และบริเวณชายแดนจังหวัดเชียงราย ชาวขมุแบ่งออกได้หลายกลุ่ม ตามลักษณะการใช้ภาษาและวัฒนธรรมทั้งในฐานะของความเป็นชนชาติของขมุเอง และในเป็นกลุ่มที่คงความเป็นวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อที่มีความเป็นประวัติศาสตร์อย่างเด่นชัด

ផ្លាស់ប្តូរវិធីសាស្ត្រ

ក្នុងការអប់រំក្រសួងអប់រំ

ผ้าทอพื้นเมือง

❖ เชียงราย ❖

แม่ครูดอกแก้ว ชีระโคตร

(ครูช่างศิลปหัตถกรรม ประจำปี 2557)

ประธานกลุ่มผ้าทอไต้ลื้อที่บ้านศรีดอนชัย

อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

เจ้าของเพจ Facebook “แม่ครูดอกแก้ว ผ้าทอไต้ลื้อ”

ลายสัตว์
มีแนวคิดจาก
สิ่งที่อยู่รอบตัว

ความโดดเด่นของศรีดอนชัย คือ ลายริ้ว
ลายกากเครือ ขอเครือ นาคจับเครือ
กากซ้อน กุญแจ ลายตาแซง ผสมผสานเทคนิค
การเกาะลิ้วเต็มตัว / จกเต็มตัว เอกลักษณ์
ของผ้าทอไต้ลื้อบ้านศรีดอนชัย

สมาชิกกลุ่มผ้าทอไต้ลื้อบ้านศรีดอนชัย

การกวักฝ้าย

การ
ปั่น
ฝ้าย

กระบวนการผลิตเส้นด้ายฝ้าย

การแท็บฝ้าย / ตัดฝ้าย

การทืบฝ้าย / การอ้วฝ้าย

ผลิตภัณฑ์จากกลุ่มผ้าทอได้อีสานบ้านศรีดอนชัย

ลายแมลงปอ

ลายขอเครือ

คุณสหัสชา ยา นุชเทียน (แม่เล็กบ้านร้อยปี)

เจ้าของเฮือนไทลื้อ 100 ปี อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

นิทรรศการ
แสดงผลิตภัณฑ์
ผ้าทอไทลื้อ
ณ เชื้อนไทลื้อร้อยปี

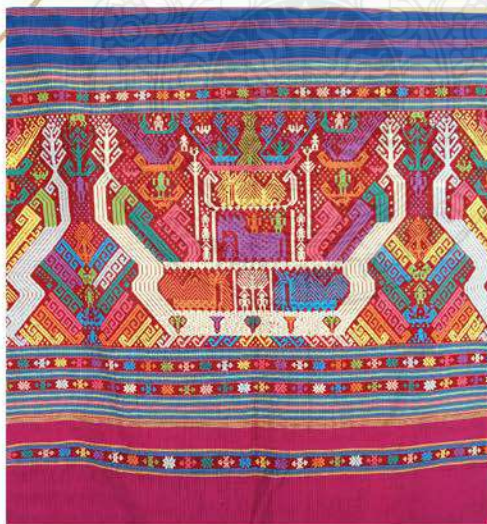

กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านสบคำ วัดพระธาตุผาเงา

กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง แม่บ้าน บ้านสบคำ จังหวัดเชียงราย
พิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนาเชียงใหม่
วัดพระธาตุผาเงา อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

เทคนิคการทอเกาะลัวะ

ผ้าทอไทลื้อลายต่างๆ

ลายเรือหงษ์
ผ้าทอไทลื้อกลุ่มแม่บ้านบ้านสบคำ

แหล่งความรู้
พิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนาเชียงใหม่
วัดพระธาตุผาเงา

นกห้อย

โค้งแก้ง

ดอกเซีย

นกคู่

สะเปา

ข้าวตอกออกหาง

แหล่งความรู้นี้เก็บรวบรวมผ้าทอจากชุมชน
ไทยวนตามที่แตกต่างกัน

แม่ครูสุชาวะดี ดิยะระ

ผ้าทอรางวัลพระราชทานดีเด่น
(ครูช่างศิลปหัตถกรรม ประจำปี 2557)

ประธานศูนย์ผ้าทอโกลีบ้านหาดบ้าย
อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ผลงานแสดงเอกลักษณ์ผ้าทอบ้านหาดบ้าย
ลักษณะการทอแบบเกาะลัวะ สีสันสดใส
ลายตาไก่ ลายกำปี้ ลายขอเครือ

ผ้าทอพระราชทาน
แบบเกาะลัวะ
ย้อนมโนธรรมชาติ
จากครั้ง คราม เป็นต้น

ผ้าทอเกาะลัวะ ลายต่างๆ

นิทรรศการแสดงผลภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อ ของแม่ครูสุชาวะดี ดิยะระ ณ ศูนย์ผ้าทอไทลื้อบ้านหาดบ้าย

ผ้าทอ ลายสัตว์ นาก นก

จาก ด้วยฝีมือผลสมลายตัว
“ตาदान”

ผ้าทอเกาะลัวะ
ลายกำปี่ (แมงปอ)

ผ้าทอเกาะลัวะ
ลายน้ำไหล

ลายน้ำไหล สัตว์ สิงห์ สิง นาค นก

กลุ่มผ้าทอไตลื้อร้านพระราชวัง
อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ลายเรือหงษ์

นักวิจัยเข้าเก็บข้อมูลองค์ความรู้ผ้าไทลื้อ

ความโดดเด่นของบ้านหาดบ้าย คือ

ลายกำปี่ (แมงปอ) ลายตาไก่ ลายขอเครือ ลายดอกฮ้อ (ลายดอกเล็ก)
ลายคิ้ว ลายตาदान เป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอไทลื้อ

ผ้าทอเกาะลัวะ ลายต่างๆ

ผ้าทอพื้นเมือง

แพร์

อาจารย์โกมล พานิชพันธ์

นักสะสมผ้าโบราณ
พิพิธภัณฑ์โกมลผ้าโบราณ อำเภอคลอง จังหวัดแพร่

คนเมืองแพร่ในอดีตชาวพื้นเมืองมักนุ่งซิ่น
“ตำมะนาว” มีสีเหลืองเปลือกมะนาวสุก
ดำ หมายถึง ผ้าลายขวาง
ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ไท-พวน
ถ้าต่อตีนจกมักใส่เฉพาะเจ้านาย

ผ้าเมืองลองดั้งเดิม คือ ผ้าซิ่นตีนจก ผ้าซิ่นทั่วไป ผ้าตุ้ม (ผ้าหมักกันหนาว)
และผ้าปรกซาลี (ผ้าคาดโต๊ะ)

ผ้าตุ้ม (ผ้าหมักกันหนาว)
มักถักริมผ้าสีแดง

แหล่งความรู้ พิพิธภัณฑ์โกลผ้าโบราณ

ภาพถ่ายผ้าผืนแสดงลายผ้าขึ้นเมืองลง
หน้าตามีลายเส้นเดียวกันกับภาพที่วัดภูมินทร์
จังหวัดน่าน

จุดเด่นของผ้าไหมลอม

ผ้าไหมลอมเป็นผ้าไหมโบราณที่มีลักษณะพิเศษคือมีลายเส้นที่เรียบง่ายแต่มีความหมายแฝงอยู่

ผ้าไหมลอมมีลักษณะพิเศษคือมีลายเส้นที่เรียบง่ายแต่มีความหมายแฝงอยู่

ลายเส้น
ลายเส้น
ลายเส้น
ลายเส้น

จุดเด่นของผ้าไหมลอมคือมีลายเส้นที่เรียบง่ายแต่มีความหมายแฝงอยู่

PROMINENT CHARACTER OF FABRIC DESIGN OF MUANG LONG

Every design of Teen Chak Fabric of Muang Long will not reiterate the old designs and we will not call its name from what pattern it is but we will call its name from how many patterns it has.

Most designs of Teen Chak Fabric of Muang Long have been formed by the nearest surroundings such as trees, flowers, animals and architectures.

For example :
- Cow motif
- Dok Pak Woon motif (flower pattern)
- Wornak Kait Motif
- Sabou-loy motif

Other distinguishment of Teen Chak Fabric of Muang Long is that every single of Teen Chak will have the mark indicating the possession. The mark was woven at the hem which is called **MAI SEN** (the Mark of Sil) or Logo of the weaver.

ผลิตภัณฑ์ผ้าและสิ่งทอ
เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์โกลผ้าโบราณ

แม่ประนอม ทาแปง

ศิลปินแห่งชาติ สาขาประณีตศิลป์-ศิลปะการทอผ้า 2553

เจ้าของบ้าน "ศูนย์การเรียนรู้ผ้าจากเมืองลอง"

อำเภอลอง จังหวัดแพร่

ห้องผ้าจากเมืองลอง แสดงผ้าขึ้นต้นจกเอกลักษณ์ไทยยวนเมืองลอง
ลวดลายโบราณ ผ้าย้อมสีคราม และผลงานชิ้นพิเศษที่ได้รับรางวัล

ผลิตภัณฑ์ผ้าและสิ่งทอ

แหล่งความรู้
ศูนย์การเรียนรู้ผ้าจากเมืองลอง

ลายทอจกที่เป็นเอกลักษณ์ของแม่ประนอม*

ผ้าตีนจกลายนกคุ้มที่แม่ประนอมแกะจากผ้าโบราณ เป็นลายมงคล
คุ้มครองปกป้องจากคุณไสย แถบยาวแนวตั้งตรงลงมาตามความยาว
ของผ้าเป็นแถบอายุ มีความหมายมงคลให้ผู้สวมใส่อายุยืน*

ผ้าทอพื้นเมือง

♦ อุตสาหกรรม ♦

อาจารย์สมชาย ผ้าจาก 200 ปี

นักสะสมผ้าโบราณและวัตถุของใช้

บ้านผ้าจาก 200 ปี

ถนนศรีตรังซอย อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

บ้านผ้าจาก 200 ปี เป็นสถานที่จัดแสดงผ้าขึ้นต้นจากลับแลที่มีอายุนับร้อยปี เพื่อเก็บรักษาผ้า ผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวลับแล มีทั้งสิ้น 16 ลาย เช่น ผ้าจกยุคแรก ชินดอกเคียว ชินกาฝากเขียว ชินกาฝากแดง และพญาผ้า

ชินลับแลลายแสลงผีเงือก ชินดั้งเดิม ลับแล หมายถึง แดดลับตอนเย็น ลายแสลง หมายถึง แบบ ได้จากเงือก ผีเงือก หมายถึง สีของเงือกในเรื่องเล่า มีลักษณะ หัวขึ้นต่อเอวสีขาวต่อสีแดง

พญาผ้า มีการต่อ 5 ชัน ใน 1 ผืน ประกอบด้วย เอว 2 สี ตัวตีน ตัวตอน ตีนขึ้น

ขึ้นเด็ก อายุ 200 ปีขึ้นไป

ผลิตภัณฑ์ผ้าและสิ่งทอเก็บสะสมไว้

เคียว หมายถึง ทนาคเตย กาฝากเขียว คือ มีริ้วสีเขียว
ชั้นลับแลยุคแรก อายุราว 200 ปีขึ้นไป

ชั้นลับแลยุคกลาง อายุ 100 ปีขึ้นไป

ชั้นลับแลยุคหลัง อายุ 40 ปี

ครูใจ

(รางวัลโอท็อป 5 ดาว)

ผู้ก่อตั้ง พิพิธภัณฑ์ผ้าขึ้นดินจกไท-ยวน ลับแล
และกลุ่มทอผ้าบ้านคุ้มและบ้านนาทะเล

อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
เจ้าของเพจ “พิพิธภัณฑ์ผ้าขึ้นดินจกไท-ยวน ลับแล”

ลวดลายต่างๆ ของผ้าจกไท-ยวน ลับแล มีลักษณะทอขึ้นจากทั้งฝืน
สีที่ทอ เน้นสีเขียว เหลือง ดำแดง เหลืองน้ำ ทางไท-ยวน ลับแล ด้วย
การใช้ขนเม่นในการจกทั้งหมด ย้อมสีธรรมชาติ มักคิดลวดลายใหม่
อันเกิดขึ้นจากประยุกต์ และไม่ทอกลับด้าน เป็นลักษณะเฉพาะของผ้า
ทอไท-ยวน ลับแล ทำให้ง่ายในการทอ ลวดลายมีความหมายเป็นมงคล
ผลายมีดังนี้ ลาย 8 ขอ หงษ์ใหญ่ หงส์เครือ มุก 5 มุก 6 เป็นต้น

ที่มาภาพ : เพจ “พิพิธภัณฑ์ผ้าขึ้นดินจกไท-ยวน ลับแล”

แหล่งความรู้

พิพิธภัณฑ์ผ้าขึ้นตีนจกไท-ยวน ลับแล

ตีนจกขึ้นกาฟาก

ผลงานแสดงเอกลักษณ์ผ้าทอครูใจ

ผ้าทอพื้นเมือง

เชียงใหม่

อาจารย์อนันต์ สุคันธรส

รางวัล รางวัล OTOP 4 ดาว ผ้า เครื่องแต่งกาย

ปราชญ์ล้านกำแพง

เจ้าของเพจ Facebook “พิพิธภัณฑ์ผ้าไหมล้านกำแพง

อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่”

ลายนิยม ลายรุ้ง 7 วัน

นิทรรศการแสดงผลผลิตภัณฑ์ผ้าทอล้านกำแพง

ผ้าลายขวาง

เลียนแบบ ผ้าของอาภัสรา

แม่จันทร์โสม

ศูนย์หัตถกรรมบ้านห้องฟาง จังหวัดเชียงใหม่

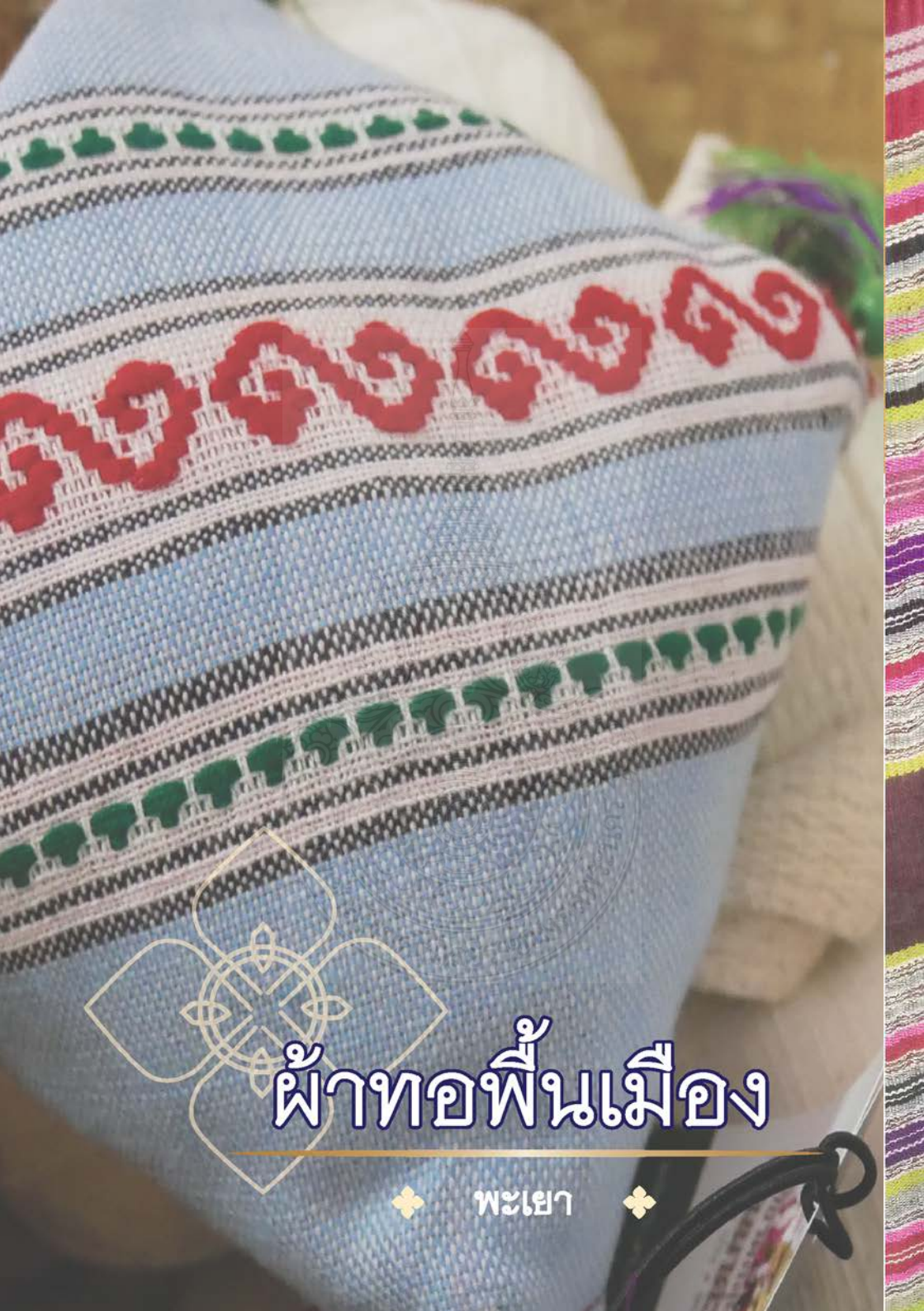

ลายผ้าจากแม่แจ่ม

ผ้าจากนับเป็นศิลปะการสร้างลวดลายบนผ้าที่มีความเป็นอิสระในตัวเอง ซึ่งผู้ทอสามารถสร้างจินตนาการและแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ของตนเองได้มากที่สุด เช่นเดียวกับการวาดภาพและแต้มสีลงบนผืนผ้า ผลงานที่เกิดขึ้นจึงสามารถพัฒนาการไปได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัดผ้าจากแม่แจ่มมีลักษณะเด่นในการสร้างผลงานของช่างผู้ทอ ขณะเดียวกันก็ไม่ละทิ้งลายดั้งเดิม ซึ่งสามารถจัดแบ่งผ้าจากตาม ลักษณะลวดลายได้ดังนี้

1. **ลวดลายอุดมคติ** เป็นลวดลายที่สะท้อนความเชื่อในศาสนาออกมาเป็นรูปสัญลักษณ์อันเกี่ยวเนื่องกับศาสนา พบลวดลายลักษณะนี้ในชิ้นดินจกเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ รูปโคม ชัน น้ำตัน นาค หงส์สะเปา ที่ประกอบขึ้นเป็นชิ้นดินจกนอกจากรูปนี้ยังปรากฏ รูปขันดอก รูปหงส์ในผ้าป่าด (ผ้าพาดป่า) หรือลายนาคในหน้าหมอน เป็นต้น
2. **ลวดลายคนและสัตว์** ส่วนใหญ่พบในผ้าทอหอบสะลี (ผ้าปูที่นอน) ผ้าป่าด ได้แก่ รูปม้า ช้าง ไก่ ลา ลายเขี้ยวหมา ลายงูเตวดาง ลายพันปลา และลายคน ในหน้าหมอนได้แก่ รูปปู กบ เป็นต้น
3. **ลวดลายพรรณพฤกษา** พบในหน้าหมอนเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ลายดอกจันทร์ กุดผักแว่น เป็นต้น
4. **ลวดลายเปรียบเทียบสิ่งของใกล้เคียง** เช่น ลายกุดตาแสง กุดพ้อเหือนเมา กุดกระแจ กุดขอเบ็ด กุดสามเสา พบลวดลายเหล่านี้ในหน้าหมอน

ผ้าทอพื้นเมือง

พะเยา

อาจารย์หทัยทิพย์ เชื้อสะอาด

ครูจิตอาสา

ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ ตั้งอยู่ที่วัดหย่วน

อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ตุ้ง ลายต่างๆ สำหรับถวายวัดให้ผู้เสียชีวิต
เน้นต้องมีปราสาท 3 ชั้น

หมอนผา ใช้ในพิธีอุปสมบท

หมอนแปด ปัจจุบันยัง
ใช้แต่ทำหมอนนี้นิยม
ทำหมอนหก
การทอแบบชิด

ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ ตั้งอยู่ที่วัดหยวน
อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

กระโปรงสีแดง

ตุ่ง ลายต่างๆ สำหรับถวายวัดให้ผู้เสียชีวิต
เน้นต้องมีปราสาท 3 ชั้น มีลายดังนี้ ช้าง
ม้า หงษ์นกยูง พญานาค

ลายสัตว์ต่างๆ

หมอนแปด
ปัจจุบันยังใช้
แต่ทำหมอนนี้นิยม
ทำหมอนหก
การทอแบบชิด

ผ้าทอพื้นเมือง

น่าน

นางศดานันท์ เนตรทิพย์

ปราชญ์ชาวบ้าน

รางวัลคนดีศรีเมืองบัว พ.ศ.2562

(ครูช่างศิลปหัตถกรรม ประจำปี 2555)

กลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านเก็ด อำเภอบัว จังหวัดน่าน

ซิ่นม่าน เป็นผ้าซิ่นที่ใส่กันอยู่ทั่วไป ส่วนซิ่นคำพญา เป็นของเจ้านาย
ลาดซิ่นนานมีทั้งหมด 6 ลาย คือ ซิ่นนางพญาคำเคิบ
ซิ่นมัดก่าน ซิ่นม่าน ซิ่นปล้อง ซิ่นลายน้ำไหล ซิ่นไทลื้อ
ผ้านานทั้ง 7 ประเภทนี้ ประเภทนี้ได้ถูกขึ้นทะเบียน GI
เรียบร้อยแล้ว

มัดก่าน คือ ย้อมสีใดสีหนึ่งเท่านั้น มีเอกลักษณ์ของลายคือ
ขอเครือ ขอหก ขอเขียวหมา ขอกาบ ขอญแจ จันทรีคาบ
ขอเขาควาย กากเครือ

สะเปา ดาวให้แสงสว่าง
ในเวลากลางคืน
ขอขึ้น เดินทางปล่อยไป
ตาแล้ว บ้านไหนไม่สบาย
จะทำการติดเครื่องราง

ขอเขาควาย

นิทรรศการแสดงผลภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อ

ผ้าทอชิ้นน่าน ทอชดล้นเงิน ชิ้นทอง

ลายน้ำไหลเป็นอีกลายหนึ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของผ้าชิ้นน่าน มีความหมายทำสิ่งในประสบความสำเร็จ อาทิ ลายน้ำไหลใหญ่ไหลเป็นคลื่น ลายฟองน้อยจรวด ชิ้นบันได เป็นต้น

*ที่มาภาพ : Patcha Karat

<https://sites.google.com/dei.ac.th/woranakon>

การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ไทลื้อคือ ผ้าซิ่นของผู้หญิงไทลื้อ ที่เรียกว่า “ซิ่นตา” ซึ่งเป็นผ้าซิ่นที่มี ๒ ตะเข็บ มีลักษณะโครงสร้างประกอบด้วย ๓ ส่วนคือ หัวซิ่นสีแดง ตัวซิ่นลายขวางหลากสีต่อตีนซิ่นสีดำ ความเด่นอยู่ที่ตัวซิ่น ซึ่งมีริ้วลายขวางสลับสีสดใส และตรงช่วงกลางมีลวดลายที่ทอด้วยเทคนิคจก เกาะหรือล้วง จากการศึกษาในกลุ่มไทลื้อในประเทศไทย พบว่า เอกลักษณ์การทอผ้าที่สำคัญของกลุ่มชนนี้ คือ การทอผ้าด้วยเทคนิคเกาะหรือล้วง (Tapestry Weaving) หรือที่เป็นที่รู้จักกันว่า “ลายน้ำไหล” ซึ่งเป็นเทคนิคที่มีความยุ่งยากซับซ้อน แต่ทำให้เกิดลวดลายและสีสันที่งดงามแปลกตา และเป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นเฉพาะกลุ่มที่แตกต่างจากผ้าซิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มอื่นๆ

ทีมนักวิจัย

ผ้าทอพื้นเมือง

❖ ลำพูน ❖ ลำปาง ❖

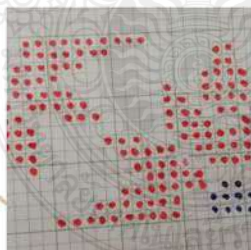
จรรยาผ้ายกดอกลำพูน

จังหวัดลำพูน

เจ้าของเพจ Facebook “จรรยาผ้าย้าย ผ้าไหม
ผ้าทอยกดอกลำพูน by คุณจี”

คุณยายจรรยา สาคร
ผู้คิดลายยกดอก

ตัวอย่างการออกแบบลวดลาย

ลายดอกพิรุณ

ลายดอกบัว

ลวดลายอันเป็นเอกลักษณ์
ของจรรยาผ้ายกดอก

ผ้าฝ้ายยกดอกก้านเชิง

ชิ้นเงี้ยว ฝ้ายยกฝ้าย

กระบวนการคัดลาย / ชิ้นลาย

ทีมวิจัยลงพื้นที่

จันทร์คำ แก้วมา

ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านมือย่อมสี่ธรรมชาติ
บ้านนาเดา ตำบลเสริมซ้าย อำเภอสว่างงาม จังหวัดลำปาง

ผ้าทอลายสร้อยดอกหมาก

ผ้าทอลายดอกกะหล่ำ

ผ้าทอลายเม็ดฝน

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ของ
กลุ่มบ้านนาเดา

*ที่มาข้อมูลและภาพ : <http://www.thaitambon.com>, 2558
. youtube แทนคุณแผ่นดิน : คนไม่แพ้ "ผ้าฝ้ายบ้านมือย่อมสี่ธรรมชาติ"
ทางช่อง "NOW26" 1-10-59

ผ้าทอพื้นเมือง

❖ แม่ฮ่องสอน ❖

คุณมะลิวัลย์ นักรบไพร

ประธานกลุ่มผ้าทอชนแคะบ้านห้วยห้อม

อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เจ้าของเพจ Facebook “กาแพห้วยห้อม ผ้าทอชนแคะ โฮมสเตย์”

ลายทอผ้า มีแนวคิดมาจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและบริบทสังคม
เช่น ลายโซ่ ลายข้าวโพด ลายดา ลายดอกพิกุล ลายซิกแซก
ลายดอกเข็ม ลายชั้นบันได ส่วนใหญ่มีกระบวนการทอแบบยกดอก

กระบวนการ
ผลิตเส้นด้าย
จากชนแคะ

ผลิตภัณฑ์จากผ้าขนแกะ ส่วนใหญ่เส้นด้ายย้อมสีธรรมชาติ ผลิตเป็น เสื้อ
ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ นอกจากนี้ยังมียาม ซึ่งในปี 2562 นี้ มียอดการสั่งผลิต
และส่งออกไปยังประเทศญี่ปุ่น

ยาม*

กระโป๋แปเป้*

เสื้อทรงตรง*

กำหนดการถ่ายทอดองค์ความรู้โครงการวิจัย
เรื่อง การพัฒนาศักยภาพรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย
ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วันศุกร์ที่ 30 สิงหาคม 2562

ณ ห้องประชุมโชติเวช อาคารเรียนปัญญา คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

8.00 – 8.30 น.	ลงทะเบียน
8.30 – 9.00 น.	กล่าวต้อนรับ หัวหน้าโครงการวิจัย
9.00 – 12.00 น.	กล่าวเปิดงาน และประธานในพิธีเปิด โดย คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์

การเสวนาวิชาการ หัวข้อ **ปฐมภูมิแห่งผ้าในอาณาจักรล้านนา**
วิทยากรโดย

รองศาสตราจารย์กัมต์ พูนพิพัฒน์

ประธานกรรมการหลักสูตร คณะวิจิตรศิลป์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อาจารย์หทัยทิพย์ เชื้อสะอาด

อาจารย์จิตอาสา ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อวัดหย่วน
จังหวัดพะเยา

แม่ครูดอกแก้ว ธีระโคตร

ประธานกลุ่มผ้าทอไทลื้อ จังหวัดเชียงราย

ตอบข้อซักถาม 15 นาที

13.00-14.00 น.	กิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ภาคสนาม วิทยากรโดย ทีมนักวิจัย สรุปและปิดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้การวิจัย
----------------	--

หมายเหตุ เวลา 12.00 – 13.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

**คณะเทคโนโลยีศกฏกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
ขอเชิญชวนนิทรรศการและเสวนาวิชาการ**

ภายใต้โครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2562

เรื่อง การพัฒนาคลังความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผ้าทอผ้าไหมเมือง ในอาณาจักรล้านนาไทย

หัวข้อเสวนา : ปฐมภูมิแห่งผ้าในอาณาจักรล้านนา

วันศุกร์ที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2562

เวลา 9.00 – 14.00 น.

ณ ห้องประชุมโชติเวช อาคารเรือนปัญญา

คณะเทคโนโลยีศกฏกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

แขกรับเชิญพิเศษ

แม่ครูดอกแก้ว ชีระโคตร

ประธานกลุ่มผ้าทอไทลื้อ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย
เจ้าของเพจ Facebook “แม่ครูดอกแก้ว ผ้าทอไทลื้อ”

รองศาสตราจารย์กัมต์ พูนพิพัฒน์

ประธานกรรมการหลักสูตร
คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
นักสะสมผ้าเก่าและวัตถุโบราณ

ผู้ดำเนินรายการเสวนา
คุณชลัมภ์ ประคองทรัพย์
Net Idol อนุรักษ์ผ้าไทย
นาม “หญิงน้ำปรุงจรงจิตร”

อาจารย์หทัยทิพย์ เชื้อสะอาด

อาจารย์จิตอาสา และประธานกลุ่มผ้าทอไทลื้อ
ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อวัดห้วยวน
อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ติดต่อสำรองที่นั่ง และ สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมที่ 062-650-9149, 081-340-4433, 02-665-3777 ต่อ 5234

รับจำนวนจำกัด และ ไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น

พิเศษ !!!! สำหรับ 30 ท่านแรกที่สำรองที่นั่งและลงทะเบียนล่วงหน้าจะได้รับของที่ระลึกภายในงาน

ຕົ້ນທຳພັບເມືອງ

ໃນອາວຸດກຳລັງຂະໜາໄທຍ

ข้อมูลผู้จัดทำ

จัดทำโดย การพัฒนาศักยภาพความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของ
ประเทศไทยด้วย การใช้สื่อนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
คณะผู้จัดทำ

นางสาวประภาพรกรณ์ ชีรมงคล หัวหน้าโครงการ
นางสาวอัสชา หัตถยานานนท์
นายอัศม์เดชเดชา ปานท่าไช

ขอขอบคุณ ขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ไม่ว่าจะเป็น แม่ๆ แม่ยาย
แม่คำหลวง ครู อาจารย์ พี่ ป้า น้า อา น้องสาว น้องชาย ตลอด
การเดินทางเพื่อเก็บข้อมูลในแต่ละจังหวัด แต่ละอำเภอ ในทุกๆพื้นที่
ขอบคุณทุกคนทั้งที่เอ่ยนามและไม่ได้เอ่ยนาม
สำคัญที่สุดขอบคุณผู้ร่วมวิจัยทุกท่านที่อยู่ด้วยกันมา ร่วมผจญภัย
ไปด้วยกัน ตลอดการเดินทาง

สนับสนุนโดย

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

399 ถ.สามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
02-665-3777, 02-665-3888 Fax. : 02-665-3722

สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

HEC.RMUTP
Faculty of Home Economics Technology
Rajamangala University of Technology Phra Nakhon

ประจำปีงบประมาณรายจ่าย 2562
คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

ภาคผนวก ข
สื่อประชาสัมพันธ์

กำหนดการถ่ายทอดองค์ความรู้โครงการวิจัย
เรื่อง การพัฒนาคลังความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทย
ด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วันศุกร์ที่ 30 สิงหาคม 2562

ณ ห้องประชุมโชติเวช อาคารเรือนปัญญา คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

8.00 – 8.30 น.	ลงทะเบียน
8.30 – 9.00 น.	กล่าวต้อนรับ หัวหน้าโครงการวิจัย
9.00 – 12.00 น.	กล่าวเปิดงาน และประธานในพิธีเปิด โดย คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์

การเสวนาวิชาการ หัวข้อ **ปฐมภูมิแห่งผ้าในอาณาจักรล้านนา**
วิทยากรโดย

รองศาสตราจารย์กัณฑ์ พูนพิพัฒน์

ประธานกรรมการหลักสูตร คณะวิจิตรศิลป์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อาจารย์หทัยทิพย์ เชื้อสะอาด

อาจารย์จิตอาสา ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อวัดหย่วน
จังหวัดพะเยา

แม่ครูดอกแก้ว ธีระโคตร

ประธานกลุ่มผ้าทอไทลื้อ จังหวัดเชียงราย

ตอบข้อซักถาม 15 นาที

13.00-14.00 น.	กิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ภาคสนาม วิทยากรโดย ทีมนักวิจัย สรุปและปิดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้การวิจัย
----------------	--

หมายเหตุ เวลา 12.00 – 13.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

โครงการวิจัย

เรื่องการพัฒนาคลังความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมือง
ภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อมัลติมีเดีย
เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ปีงบประมาณ 2562

ผ้าทอผ้าไหมเมือง

ในอาณาจักรล้านนาไทย

หัวข้อเสวนา : ปฐมภูมิแห่งผ้าในอาณาจักรล้านนา

วันศุกร์ที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2562

ณ ห้องประชุมโชติเวช อาคารเรือนปัญญา

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

สื่อมัลติมีเดีย

เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แบบประเมินโครงการ

ภาคผนวก ค
ประวัติคณะผู้วิจัย

ส่วน ค : ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

1. ชื่อ- สกุล (ภาษาไทย) นางสาวประพาฬภรณ์ อีรมงคล
(ภาษาอังกฤษ) MISS. PRAPARNPORN THEERAMONGKOL
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน : 3 1009 03811 10 7
3. ตำแหน่งปัจจุบัน
ตำแหน่งบริหาร ผู้ช่วยคณบดี
ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์ (พนักงานมหาวิทยาลัย)
4. หน่วยงานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และ E-mail
คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
168 ถนนศรีอยุธยา แขวงวรชัยยบาล เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทรศัพท์ 02 665 3777 ต่อ 5234 โทรสาร 02 665 3800
E-mail praparnporn.t@rmutp.ac.th
5. ประวัติการศึกษา
 - 5.1 ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) คณะมนุษยศาสตร์ จาก มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 - 5.2 คหกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (คศ.ม.) จาก คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
6. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
สาขาสังคมวิทยา กลุ่มวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการทำวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย เป็นต้น
 - 7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย -
 - 7.2 หัวหน้าโครงการวิจัย
 - 7.2.1 การออกแบบผลึกและสัญลักษณ์ดูแลรักษาผลิตภัณฑ์สิ่งทอพื้นเมือง
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2557
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
 - 7.2.2 การถ่ายทอดเทคโนโลยีการออกแบบผลึกและสัญลักษณ์ดูแลรักษาผลิตภัณฑ์สิ่งทอพื้นเมือง
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2558
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

- 7.2.3 การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าใยกล้วยด้วยการพิมพ์แบบกราฟิกและตกแต่ง
นวัตกรรมนาโนสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเชิงพาณิชย์
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2559
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.2.4 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้านด้วยการย้อมสีธรรมชาติจากใบต้นคูณ
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2561
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.2.5 การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์จากส่วนเหลือทิ้งในการแปรรูปข้าว
เพื่ออนุรักษ์ศิลปไทย
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2561 จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.2.6 การถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์จากส่วนเหลือทิ้งใน
การแปรรูปข้าวเพื่ออนุรักษ์ศิลปไทย
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2562 จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.2.7 การพัฒนาคลังความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อ
มัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2562 จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
- 7.3.1 การพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมจากเส้นใยกล้วยสำหรับบรรจุผลิตภัณฑ์อาหาร
สำเร็จรูป
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2554
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.2 การพัฒนาผ้าโดยใช้นาโนเทคโนโลยีให้มีสมบัติในการต้านเชื้อและกลิ่นไม่พึงประสงค์
สำหรับเครื่องแต่งกายเซฟในครัวอาหารไทย
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2555
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.3 การเพิ่มมูลค่าจากเศษวัสดุสิ่งทอเหลือทิ้ง
การพัฒนาเส้นด้ายพิเศษจากเศษวัสดุสิ่งทอเหลือทิ้ง
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2556
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์

- 7.3.4 การเพิ่มมูลค่าจากเศษวัสดุสิ่งทอเหลือทิ้ง การถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเส้นด้ายพิเศษ และการผลิตผืนผ้าจากเศษวัสดุสิ่งทอเหลือทิ้ง
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2557
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.5 การพัฒนาเส้นด้ายจากชั่งข้าวสู่เชิงพาณิชย์ปีที่ 1
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2557
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.6 การออกแบบฉลากและสัญลักษณ์ดูแลรักษาผลิตภัณฑ์สิ่งทอพื้นเมือง
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2557
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.7 การถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาเส้นด้ายจากชั่งข้าวสู่เชิงพาณิชย์ปีที่ 2
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2558
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.8 การถ่ายทอดเทคโนโลยีการออกแบบฉลากและสัญลักษณ์ดูแลรักษาผลิตภัณฑ์
สิ่งทอพื้นเมือง
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2558
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.9 การพัฒนาผ้าหม้อฮ่อมจังหวัดแพร่ด้วยงานลงทองลายไทยสำหรับเคหะสิ่งทอเชิงพาณิชย์
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2559
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.10 การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าใยกล้วยด้วยการพิมพ์แบบกราฟิกและตกแต่ง
นวัตกรรมนาโน สู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเชิงพาณิชย์
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2559
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.11 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้านด้วยการย้อมสีธรรมชาติจากใบต้นคูณ
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2561
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.12 การออกแบบและตกแต่งวัสดุสิ่งทอสำหรับเครื่องแต่งกายด้วยนวัตกรรมแผ่นฟิล์ม
สูวีสาหกิจชุมชน
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2561
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.13 การพัฒนาคุณภาพเส้นใยไหมด้วยนาโนเทคโนโลยีเพื่อกลุ่มธุรกิจเกษตรกร
จังหวัดสุรินทร์
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2562
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

7.3.14 การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์จากส่วนเหลือทิ้งในการแปรรูปข้าว
เพื่ออนุรักษ์ศิลปไทย

แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2561

จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

7.3.15 การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์จากส่วนเหลือทิ้งในการแปรรูปข้าว
เพื่ออนุรักษ์ศิลปไทย

แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2562

จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

7.3.16 การพัฒนาผลิตภัณฑ์กระเป๋าด้วยสิ่งทอเส้นใยและผืนผ้าจากต้นไผ่ตากแห้งเคลือบกันน้ำ
เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2562

จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

7.3.17 การพัฒนาคลังความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้สื่อ
มัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2562

จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

7.4 งานวิจัยที่กำลังทำ

-

ผู้ร่วมวิจัย

คนที่ 1

1. ชื่อ- สกุล (ภาษาไทย) นางสาวอชชา หัตถยานานนท์
(ภาษาอังกฤษ) MISS AUTCHA HATTAYANANONT
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน : 5 9599 00003 69 4
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์
4. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail)

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

168 ถนนศรีอยุธยา แขวงวรชัยยบาล เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทรศัพท์ 0-2665-3777 ต่อ 5531, โทรสาร 0-2665-3800

E-mail autcha_m@hotmail.com

5. ประวัติการศึกษา

5.1 คศ.บ. (คหกรรมศาสตร์-ออกแบบแฟชั่นผ้าและเครื่องแต่งกาย)

คณะคหกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

5.2 คหกรรมศาสตรมหาบัณฑิต(คศ.ม.) คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

6. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ :

สาขาสังคมวิทยา กลุ่มวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละผลงานวิจัย

7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย -

7.2 หัวหน้าโครงการวิจัย

7.2.1 การเพิ่มมูลค่าจากเศษวัสดุสิ่งทอเหลือทิ้ง

การพัฒนาเส้นด้ายพิเศษจากเศษวัสดุสิ่งทอเหลือทิ้ง

แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2556

จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

7.2.2 การเพิ่มมูลค่าจากเศษวัสดุสิ่งทอเหลือทิ้ง

การถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเส้นด้ายพิเศษและการผลิตผืนผ้าจากเศษวัสดุสิ่งทอเหลือทิ้ง

แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2557

จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

7.2.3 การพัฒนาเส้นด้ายจากขี้ข้าวสู่เชิงพาณิชย์

แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2557

จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

- 7.2.4 การถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาเส้นด้ายจากชังข้าวสู่เชิงพาณิชย์
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2558
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.2.5 การพัฒนาผ้าม่อฮ่อมจังหวัดแพร่ด้วยงานลงทองลายไทยสำหรับเคหะสิ่งทอเชิงพาณิชย์
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2559
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.2.6 การออกแบบและตกแต่งวัสดุสิ่งทอสำหรับเครื่องแต่งกายด้วยนวัตกรรมแผ่นฟิล์ม
สู่วิสาหกิจชุมชน
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2561
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.2.7 การพัฒนาคุณภาพเส้นใยไหมด้วยนาโนเทคโนโลยีเพื่อกลุ่มธุรกิจเกษตรกร
จังหวัดสุรินทร์
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2561
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.2.8 การพัฒนาคุณภาพเส้นใยไหมด้วยนาโนเทคโนโลยีเพื่อกลุ่มธุรกิจเกษตรกร
จังหวัดสุรินทร์
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2562
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.2.9 การพัฒนาผลิตภัณฑ์กระเป๋าส่งสิ่งทอเส้นใยและผืนผ้าจากต้นไผ่ตกแต่งเคลือบกันน้ำ
เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2562
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
- 7.3.1 โครงการวิจัยการพัฒนาผลิตภัณฑ์เส้นใยกล้วยในเชิงอุตสาหกรรม
เผยแพร่ นิทรรศการและรูปเล่มรายงาน
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2550 จากสถาบันอุตสาหกรรมสิ่งทอ
- 7.3.2 การพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมจากเส้นใยกล้วยสำหรับบรรจุผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูป
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2554
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.3 การพัฒนาผ้าโดยใช้นาโนเทคโนโลยีให้มีสมบัติในการต้านเชื้อและกลิ่นไม่พึงประสงค์
สำหรับเครื่องแต่งกายเซฟในครัวอาหารไทย
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2555
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

- 7.3.4 การเพิ่มมูลค่าจากเศษวัสดุสิ่งทอเหลือทิ้ง
การพัฒนาเส้นด้ายพิเศษจากเศษวัสดุสิ่งทอเหลือทิ้ง
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2556
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.5 การเพิ่มมูลค่าจากเศษวัสดุสิ่งทอเหลือทิ้ง การถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเส้นด้ายพิเศษ
และการผลิตผืนผ้าจากเศษวัสดุสิ่งทอเหลือทิ้ง
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2557
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.6 การพัฒนาเส้นด้ายจากชังข้าวสู่เชิงพาณิชย์ ปีที่ 1
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2557 จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มทร.พระนคร
- 7.3.7 การออกแบบฉลากและสัญลักษณ์ดูแลรักษาสัตภัณฑ์สิ่งทอพื้นเมือง
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2557 จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มทร.พระนคร
- 7.3.8 การถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาเส้นด้ายจากชังข้าวสู่เชิงพาณิชย์ปีที่ 2
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2558
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.9 การถ่ายทอดเทคโนโลยีการออกแบบฉลากและสัญลักษณ์ดูแลรักษาสัตภัณฑ์สิ่งทอ
พื้นเมือง
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2558
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.10 การพัฒนาผ้าหม้อฮ่อมจังหวัดแพร่ด้วยงานลงทองลายไทยสำหรับเคหะสิ่งทอ
เชิงพาณิชย์
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2559
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.11 การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าใยกล้วยด้วยการพิมพ์แบบกราฟิกและ
ตกแต่งนวัตกรรมนาโนสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเชิงพาณิชย์
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2559
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.12 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้านด้วยการย้อมสีธรรมชาติจากใบต้นคูณ
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2561
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.13 การออกแบบและตกแต่งวัสดุสิ่งทอสำหรับเครื่องแต่งกายด้วยนวัตกรรมแผ่นฟิล์ม
สู่วิสาหกิจชุมชน
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2561
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

- 7.3.14 การพัฒนาคุณภาพเส้นใยไหมด้วยนาโนเทคโนโลยีเพื่อกลุ่มธุรกิจเกษตรกร
จังหวัดสุรินทร์
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2562
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.15 การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์จากส่วนเหลือทิ้งในการแปรรูปข้าว
เพื่ออนุรักษ์ศิลปไทย
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2561
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.16 การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์จากส่วนเหลือทิ้งในการแปรรูปข้าว
เพื่ออนุรักษ์ศิลปไทย
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2562
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.17 การพัฒนาผลิตภัณฑ์กระเป๋าด้วยสิ่งทอเส้นใยและผืนผ้าจากต้นไผ่ตากแห้งเคลือบกันน้ำ
เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2562
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- 7.3.18 การพัฒนาคลังความรู้เรื่องผ้าทอพื้นเมืองภาคเหนือของประเทศไทยด้วยการใช้
สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
แหล่งทุน งบประมาณประจำปี 2562
จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

7.4 งานวิจัยที่กำลังทำ

-

ผู้ร่วมวิจัย

คนที่ 2

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) นายอัศม์เดชเดชา ปานท่าไข
(ภาษาอังกฤษ) Assadejdecha Panthakhai
2. รหัสประจำตัวประชาชน 2 1102 00002 38 0
3. ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิชาการศึกษา ปฏิบัติการ ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานกิจการนักศึกษา และหัวหน้างานศิษย์เก่าและชุมชน ฝ่ายกิจการนักศึกษา คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
4. หน่วยงานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก
คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
168 ถนนศรีอยุธยา แขวงวรชัยยบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300
โทร. 081 340 4433
E-mail : assadejdecha@gmail.com
5. ประวัติการศึกษา
 - ศศ.บ. สาขาวิชาอาหารและโภชนาการ คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
 - ศศ.ม. สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ (กลุ่มวิชาอาหารและโภชนาการ)
คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ
สาขาสังคมวิทยา กลุ่มวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย
 - 7.1 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
 - 7.1.1 ความพึงพอใจของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมนักศึกษา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
แหล่งทุน/ปี งบประมาณเงินรายได้ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558